

**T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**TÜRK KÜLTÜRÜNDE KONUKSEVERLİK
(Osmanlı Devleti'ne Kadar)**

**Erol AKCAN
2501100067**

Danışman: Doç. Dr. İsmail MANGALTEPE

İSTANBUL - 2014

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı :Erol AKCAN Numarası :2501100067
Anabilim/Bilim Dalı :Tarih Tez Savunma Tarihi :27.03.2014
Danışman :Doç.Dr.İsmail MANGALTEPE Saati :15:00
Tez Başlığı :”Türk Kültüründe Konukseverlik:Osmanlı Devleti’ne Kadar”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Mualla UYDU YÜCEL		Kabul
2-Doç.Dr.İsmail MANGALTEPE		Kabul
3-Yrd.Doç.Dr.Ömer KUL		Kabul

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Doç.Dr.Okan YEŞİLOT		
2-Yrd.Doç.Dr.Mehmet ZEREN		

Türk Kùltüründe Konukseverlik (Osmanlı Devleti'ne Kadar)

Erol Akcan

ÖZ

Konuk ve konuğa gösterilen konukseverlik konusunda dünyanın önde gelen milletlerinin başında gelen Türkler, tarih boyunca bu milli kùltür özelliklerini yaşatmışlardır. Türk insanından bahseden birçok tarihi kaynakta, mutlaka konukseverliğe yer ayrıldığı göze çarpmaktadır. Bu nedenle bu milli kùltür özelliğinin kaynaklandığı temeller büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma Türklerdeki konukseverlik özelliğinin araştırılması amaçlamıştır.

Türklerin tarih sahnesine çıkışlarından itibaren, birçok kaynakta Türkler ile ilgili bilgiler verilmeye başlanmıştır. Türklerin konuksever bir millet olduklarını ilk kurulan Türk devletleri hakkında bilgi veren kaynaklarda çok açık bir şekilde görmekteyiz. Bu çalışmada Hunlardan başlayarak kronolojik sıra ile birçok Türk devleti ve topluluğu ile ilgili kaynaklarda bulunabilen konukseverlik örnekleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu sayede Türklere has konukseverlik anlayışının nasıl bir gelişme gösterdiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece Türklerdeki konukseverlik anlayışının daha iyi anlaşılmasına ve bilinmeyen noktalarının aydınlatılmasına katkı sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Konuk, Misafir, Mihman, Konuksever, Misafirperver, Ağırhlama.

The Hospitality in Turkish Culture (Until the Establishment of the Ottoman Empire)

Erol Akcan

ABSTRACT

Turks being one of the exemplary nation on the subject of hospitality in the world, throughout history has managed to keep alive that cultural aspect. Among many historical sources mentioning about Turkish people, hospitality definitely greets the eye. For that reason, the foundations where the roots of this cultural aspect, are of a great significance. This thesis aims to prospect the hospitality feature of Turks.

Since appearance of Turks in stage of history, among many historical sources there appears to be information concerning Turks. Issue of Turks' hospitality can even be found on sources about first established Turkish states. Starting from Hun State and other many Turkish states and communities in chronological order, hospitality examples are analysed on available relevant sources. So until recent history, it is attempted to analyse how Turkish hospitality has developed its course throughout time. At end of the study of this thesis, it is aimed to comprehend Turkish people's hospitality and enlighten any unknown aspects hitherto.

Key Words: Visitor, Guest, Food Servant, Hospitable Harberous, Entertainment.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında; Türk kültürünün en önemli ve meşhur özelliklerinden birisi olan 'Konukseverlik' üzerinde durulmuştur. Dünya ulusları arasında, tarih boyunca, konukseverlik açısından ön planda bulunan Türk topluluklarının, konukseverliğe verdikleri önem ve konukseverlik uygulamaları araştırılmıştır. Bu amaçla, Türk tarihi açısından önemli bilgiler veren kaynaklar ve eserler üzerinde çalışma yapılarak konukseverlik örnekleri incelenmiştir. İlk Türk devletlerinden Osmanlı Devleti öncesine kadar olan mevcut ulaşılabilen kaynaklar ve eserlerdeki bilgiler incelenerek bu bilgiler ışığında çalışma yürütülmüştür.

Kültür tarihi zenginliği açısından dünyanın sayılı milletlerinden birisi olan Türklerin, kendilerine has birçok kültür hazinesi bulunmaktadır. Buna karşın Türklere ait birçok kültür unsuru yeterince araştırılmamıştır. Bu büyük kültür hazinesinin bir parçası olan konukseverlik konusunun araştırılması ile, Türklerin dünyaca ünlü bir kültür özelliği biraz olsun aydınlatılmaya çalışılmıştır. Türk konukseverliğinin oluşmasında etkili olan birçok kültür özelliğinin, hangi yönleri ile konukseverliğe etki ettiği incelenmiştir. Bu şekilde baktığımızda, Türk konukseverliğinin tek başına ortaya çıkmış bir kültür özelliği olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Hayatın neredeyse her alanında Türklerin yaptıkları uygulamalar, adetler, gelenekler, dini inanışları ve en önemlisi Türk töresinin temel esasları, Türk konukseverliğinin ortaya çıkışında oldukça etkili olmuştur.

Türk insanında bulunan konukseverliğin zaman içerisinde tarihi kaynaklara ve eserlere yansıdığını görmekteyiz. Türklerin kurmuş oldukları ilk devletlerden itibaren, tarihi süreç içerisinde birçok yerde bu kültür özelliği kendini göstermektedir. İlk dönemlerde yerleşik bir hayat tarzına sahip olmayan Türk devletleri hakkında mevcut bilgiler, genellikle siyasi ilişkilerde bulunduğu devletlerin verdikleri bilgilerde yer almaktadır. Sürekli hareket haline olan Türk topluluklarının zaman içerisinde yer değiştirmeleri sonucunda, ilişki içerisinde oldukları devletlerin sayısı da artmıştır. Bu doğrultuda tarihin çeşitli dönemlerinde Türklere ait bilgiler farklı devletlerin verdikleri bilgiler içerisinde yer almıştır. Yerleşik yaşama geçildikten sonra ise buna paralel olarak Türklerin kendileri

hakkında bilgiler veren eserler artmıştır. Tüm bu kaynak ve eserlerde Türk konukseverliği konusunda yeterince bilgi bulunmaktadır.

Türk konukseverliğinin tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan örnekleri ve Türk kültürü içerisindeki etkisi oldukça fazladır. Bu nedenle Türk konukseverliğinin anlaşılmasında bu konukseverlik örneklerinin bilinmesi önem taşımaktadır. Bu örneklerdeki uygulamalar bize Türk konukseverliğini daha somut bir şekilde göstermektedir. Özellikle Türk kültürünün önemli parçaları olan destan, efsane, hikaye, atasözü ve deyimler içerisinde, Türk konukseverliğinin izleri açıkça görülmektedir.

Çalışmamızda büyük katkıları bulunan Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı sayın Prof. Dr. Mualla Uydu YÜCEL, danışmanım olan sayın Doç. Dr. İsmail MANGALTEPE ve sayın Yrd. Doç. Dr. Ömer KUL ile bu çalışmaya boyunca manevi desteğini eksik etmeyen sevgili meslektaşım ve arkadaşım Selma MERCAN ve sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Erol AKCAN

İstanbul 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

KONUK VE KONUKSEVERLİK

A) Konuk Kelimesinin Anlamı.....	6
B) Türk Lehçelerinde Konuk Kelimesi.....	8
C) Türk Konukseverliğinin Dayandığı Esaslar.....	14

II. BÖLÜM

KONUKSEVERLİK ANLAYIŞI VE ÖRNEKLERİ

A) Türklerde Konukaşı Geleneği.....	25
B) Türk Devletlerindeki Konukseverlik Anlayışının Örnekleri.....	27

III. BÖLÜM

ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA TÜRK KONUKSEVERLİĞİ

A) Seyahatnamelerde Türk Konukseverliği.....	55
B) Türk Destanlarında ve Efsanelerinde Konukseverlik Anlayışı.....	76
C) Dede Korkut Hikayeleri'nde Konukseverlik Anlayışı.....	84

D) Türkçe Deyim ve Atasözlerinde Konukseverlik.....	89
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA.....	116

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
byy.	: basım yılı ve yeri
C.	: cilt
ev.	: Çeviren
diğ.	: diğ.eri
Ed.	: Editör
haz.	: hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: sayfa
S.	: sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
terc.	: tercüme
TTK	: Türk Tarih Kurumu
v.b.	: ve benzeri
Yay.	: yayınları
yay.haz.	: yayına hazırlayan

GİRİŞ

Türkler en az siyasi tarihleri kadar büyük bir kültürel geçmişe sahiptirler. Bu kadar eski ve köklü bir kültür birikimine sahip olan Türkler, kültür unsurları açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Bu kültür unsurlarının en önemlilerinden birisi olan konukseverlik, tarih boyunca Türk insanı ile birlikte yan yana kullanılmış özelliklerinden birisidir. Tarih boyunca yazılan pek çok eserde Türk topluluklarının bu kültürel özelliğinden bahsedilmektedir.

Çalışmamızda, Türklere ait konukseverlik anlayışının kaynakları hakkında araştırma yapılmıştır. Türk töresi elbette ki, diğer kültür özellikleri gibi konukseverliğin kaynağını aldığı ilk temeldir. Yine bunun gibi daha birçok kültür unsurunun da Türk konukseverliğinin ortaya çıkışında etkileri olduğunu söyleyebiliriz.

Türk topluluklarının tarih boyunca sürekli yer değiştirmeleri sonucu kültürel özelliklerinin farklılaşması veya kaybolması olağan bir durum olmuştur. Ancak, kültürlerine sahip çıkan bir millet olan Türkler, birçok kültür özelliklerini yaşatmaya devam etmiştir. Bunlar arasında konukseverlik en önde gelenidir. Çeşitli bölgelerde yaşayan Türk topluluklarının dilleri ve kültürleri incelendiğinde, konukseverliğin devam ettiği göze çarpmaktadır. Nitekim birçok Türk topluluğunun dillerinde konuk kelimesi ile benzer kelimeler aynı anlamda kullanılmaya devam etmiştir.

Türklerle ilgili bilgi veren birçok kaynaktan yararlanılarak oluşturulan eserlerde konukseverlik ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Türk tarihinin ana kaynaklarından Gök-Türk Kitabeleri'nde, Çin kaynaklarında, Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügat-it Türk adlı eserinde, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı çalışmasında, Bizans, Arap kaynaklarında ve seyahatnamelerde Türklerdeki konukseverlikten bahsedilmektedir.

Türk kültürünün yaşayan kaynakları da diyebileceğimiz sözlü kaynaklar olan destan ve efsanelerde, Türklere ait konukseverlik hakkında bilgiler mevcuttur. Aynı şekilde Türk dilinin en önemli söz varlıklarından olan ve Türk kültürünün bir yansıması da diyebileceğimiz atasözleri de Türklerdeki konukseverlik anlayışının örnekleri ile doludur. Ayrıca Türk insanının temel kültür unsurları içerisinde

konukseverliğe mutlaka yer vermeleri de bunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu yüzden de dünyaca ünlü bu kültür özelliğinin kaynaklara yansımaları da doğal bir sonuçtur denilebilir.

Türk kültürü içerisinde tarihin her döneminde kendini açıkça hissettiren Türk konukseverliğini daha iyi anlayabilmek için, Türk insanına şekil veren Türk töresinin birçok esasının konukseverliğin oluşumu üzerindeki etkisini bilmek gerekmektedir. Bu sayede bu kültür özelliğinin amacını ve içinde barındırdıklarını anlamak mümkün olacaktır. Türklerin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve daha birçok alanda, değişik devlet ve milletlerle yapmış oldukları münasebetlerde, Türk konukseverliği de kendini göstermektedir. Aynı şekilde tarih içerisinde Türk topluluklarının kendi oluşturdukları birçok kültürel özellik içerisinde de Türk konukseverliğinin etkileri bulunmaktadır.

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren anayurt Türkistan olmak üzere çeşitli topraklarda yaşamış olan Türk kavimleri, tarih boyunca birçok devlet kurmuş ve siyasi varlığını sürdürmüştür. Bu siyasi tarihleri boyunca tabii ki kültür yaşamları da gelişerek süregelmiştir. Türk kültürünün ana belirleyici unsuru olan Türk töresi, Türklerin kültür yaşamları ile birlikte siyasi faaliyetlerini de düzene sokan bir konumdaydı. Türk töresinin en büyük ölküsü olan 'Cihan Hakimiyeti' tarih boyunca birçok Türk devletinin en büyük hedefi olmuştur. Siyasi hayatı bu derece etkileyen ve belirleyici unsur olan Türk töresi, doğal olarak kültürel hayatı şekillendiren temel etken olmuştur. Türklerin siyasi, sosyal, ekonomik, dini vb. alanlarda temel aldığı bir belirleyici olmuştur. Türk insanında bulunan konukseverlik özelliğini de Türk töresine bağlamak gerekmektedir. Temellerini buradan aldığını söyleyebiliriz.

Anayurt Türkistan'da ilk kurulan büyük Türk devleti olan Asya Hun Devleti, klasik Türk kültürünün yansıtıldığı ilk dönemleri teşkil etmektedir. Göçebe hayat tarzına sahip Türk kavimlerinin yaşadığı bu devlet, oldukça saf bir Türk töresi etkisini kendinde barındırmaktadır. Anayurtta bulunması dolayısıyla başka milletlerin etkisinden uzak, saf bir Türk yaşantısı sürmekteydiler. Yazıyı pek kullanmamaları ve göçebe hayat tarzına sahip olmaları nedeniyle yazılı kaynak açısından kendilerine ait bir eser bulunması oldukça zordur. Bu nedenle yakın komşusu olan ve sürekli mücadele halinde olan Çin İmparatorluğu kaynakları,

Hunlar hakkında bilgiler vermektedir. Konukseverliğe örnek olabilecek birçok kanıt bulunabilmektedir. Hun Devleti'nin parçalanmasından sonra Avrupa'nın ortalarına kadar ilerleyen bir göç hareketi ile yer değiştiren Hunlar ve diğer kavimler Avrupa'nın siyasi-sosyal yapısını bir anda değiştirmişlerdir. Anayurtta kurdukları büyük Hun devletinin bir benzerini bu kez Avrupa topraklarında kuran Hun Türkleri, Türk töresini ve kültürünü bu coğrafyaya kadar getirmişlerdir. Avrupa Hun Devleti olarak büyük bir devlet kuran Hunlar, Avrupa'nın geleceğine yön veren önemli bir etken olmuşlardır. Türk kültürünün en önemli yansıması olan konukseverliği de bu topraklara kadar getirmişlerdir. Roma, Bizans ve Grek kaynaklarına, Türklerin bu konukseverlik özelliği yansımasıdır. Bu büyük Türk devletinin yıkılıp ortadan kalkması sonucu geriye kalan Türk toplulukları çeşitli bölgelerde yaşamaya devam etmişlerdir.

Türkistan topraklarında yaşayan Türklerin kurmuş oldukları ve Türk adını ilk kez devlet ismi olarak zikreden Gök-Türk Devleti, Türk tarihinin en önemli devletlerinden bir diğeridir. Özellikle bu devlet zamanında anayurtta meydana getirilen Türk tarihinin ilk yazılı kaynakları büyük önem taşımaktadır. Türk töresini gelecek nesillere aktaran yegane eser mahiyetindeki Gök-Türk Kitabeleri ya da diğer adı ile Orhun Abideleri meydana getirilmiştir. Türk edebiyatı ve tarihi açısından son derece büyük öneme sahiptir. Bunun yanında yakın komşu Çin İmparatorluğunun oluşturduğu kaynaklar da bu dönemi aydınlatan önemli tarihi belgelerdir. Gerek Gök-Türk Kitabeleri gerekse Çin veya diğer komşuların oluşturduğu kaynaklar Türk kültürünün özelliklerini yansıtan örneklerle doludur.

Türkistan'da kurulan ve ilk kez yerleşik yaşam düzenine sahip olan Türk Devleti konumundaki Uygur Devleti de büyük önem taşımaktadır. Yerleşik yaşamın getirdiği yenilik ve değişiklikler sonucu Türk kültüründe meydana gelen değişiklikler bulunmaktadır. Özellikle dini açıdan farklı bir yapısı bulunan Uygur Devleti, bu açıdan diğer Türk devletlerinden ayrılmaktadır. Ancak yine de Türk töresinin asıl belirleyici unsur olması devam etmiştir. Dönemin kaynaklarına da bu durum yansımıştır.

İslamiyet'in doğuşu ve ardından Türkler arasında yayılması, Türk tarihini kökten etkileyen bir durum olmuştur. İslamiyet ile birlikte Türk kültüründe Türk

töresi yanında artık İslami esaslar da etkili olmaya başladı. Ancak bu etki Türk insanında çok büyük bir değişiklik meydana getirmedi. Türk töresi, Türk inancı ve İslamiyet arasındaki yakın ilişki sonucu, Türk kültürü oldukça zengin bir hale geldi. Türk kültürünün birçok esasını destekleyen ve zenginleştiren İslami esaslar olmuştur. Türk konukseverliği de bu zenginleşmeden payını almıştır. Türk töresinin vazgeçilmez unsuru olan konuklar, İslamiyet içerisinde de oldukça önemli bir mevkide yer almaktadır. İkisinin birleşimi ile Türk konukseverliği daha da etkili ve güçlü bir konuma gelmiştir.

Anayurtta kurulmuş ve İslamiyet'i kabul etmiş olan Karahanlılar Devleti, Türk siyasi ve kültür tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu devlet döneminde meydana getirilen önemli kaynak eserler bulunmaktadır. Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk adlı büyük Türkçe sözlüğü, Hoca Ahmet Yesevi'nin tasavvufi eseri olan Divan-ı Hikmet, Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig adlı büyük eseri ve Edip Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l Hakayık isimli eseri, bu devlet döneminde oluşturulan Türk tarihi ve edebiyatı açısından büyük öneme sahip eserleridir. Türk kültürü ve özellikle Türk konukseverliği hakkında önemli bilgiler içermektedirler.

İslamiyet'in koruyuculuğunu üstlenmiş olan Türkler, özellikle Büyük Selçuklu Devleti döneminde önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. İslamiyet'in korunmasında ve yayılmasında büyük hizmetler yapmışlardır. Anadolu'nun Türk yurdu haline getirilmesinde büyük katkıları olmuştur. Eski çağlardan beri birçok millete ev sahipliği yapmış olan Anadolu topraklarının, Türk yurdu olması ile bu topraklarda birçok Türk beyliği ve devleti kurulmuştur. Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlayan Anadolu Selçuklu Devleti bu açıdan önem taşımaktadır. Bu devletler dönemlerinde de Türk kültürünün izleri kaynaklara yansımıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nden sonra ise Osmanlı Devleti, Türk tarihinin en büyük devletlerinden birisi olmuştur. Oldukça büyük bir tarihi olan Osmanlı Devleti'nin araştırılması ve incelenmesi de ayrı bir ihtisas alanı gerektirmektedir. Bu nedenle bu çalışmaya konu olan Türk konukseverliği genel itibariye İslamiyet'ten önceki dönemlerden başlayarak Osmanlı Devleti'ne kadar gelmektedir. Osmanlı Devleti dönemi için ayrı bir çalışma yapılması daha isabetli olacaktır.

Öne çıkan büyük devletlerin yanında daha küçük yapıda birçok Türk devleti de kurulmuştur. Örneğin; Karadeniz'in kuzeyinde ve Kafkasya bölgesinde oldukça etkin rol oynayan Peçenekler ve Kuman Kıpçaklar gibi Türk boylarının meydana getirdikleri devletler de Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Türk kültürü ve Türk töresi birçok Türk topluluğunun yaşamında etkin rol oynamıştır.

Coğrafi açıdan oldukça geniş bir alana yayılmış olan Türk toplulukları, bu nedenden dolayı zamanla kültürel açıdan değişimlere uğramışlardır. Çeşitli coğrafyalarda birçok farklı kültür ile etkileşimde bulunarak hem o kültürleri etkilemişler hem de o kültürlerden etkilenmişlerdir. Ancak bu kültürel etki çoğunlukla Türk insanının kültürel yaşayışını devam ettirmesini engellememiştir. Farklı bölgelerde bulunan Türkler arasında dil açısından farklılaşmalar daha belirgin yaşanmıştır.

I. BÖLÜM

KONUK VE KONUKSEVERLİK

A) Konuk Kelimesinin Anlamı

Konuk kelimesinin menşei Türkçe'dir ve 'konmak' fiilinden türemiştir. Yolculuk halinde olan bir kişinin bir yerde kalması, konması veya konaklaması gibi. Konuk kelimesi, Türk tarih ve edebiyatı açısından son derece önemli olan Kaşgarlı Mahmud'un *Divanü Lûgat-it Türk* adlı eserinde de geçmektedir. Karşılığı 'misafir' olarak verilmektedir. Kelimenin kullanıldığı bir beyit örnek olarak verilmiştir: '*Bardı eren konuk bulup kutka sakar, Kaldı alıĝ oyuk köriip evni yıkar*' (Konuk bulunduğu zaman uğurlu sayan adamlar gitti, karşıdan bir karaltı görseler, konuk geliyor diye, çadırını yıkıp gidenler kaldı).¹

Aynı eserde konuk kelimesinin türetilerek başka kelimelerin oluştuğu da görülmektedir. Örneğin: *Konuklaşdı; olar ikki konuklaşdı. 'O iki kişi birbirine konuk oldular.'* (Onlar ikisi ödeşmek üzere birbirine konuk olmak için yarıştılar.)² *Konukluĝ; Konukluĝ ev* (Konuĝu olan ev). *Konukluk; Konukluk ev.* (Konuk için ayrılan ev, şölen evi).³ *Konukladı; Beg meni konukladı.* (Bey beni konuk etti).⁴ Bu kelimelerin dışında konuk ya da misafir kelimesi ile aynı anlama gelen '*uma*' kelimesi de eserde geçmektedir. '*Uma kelse kut kelir*' (Konukla beraber kutluluk, uğurluluk gelir. Konuk iyiliĝe belge sayılır, yüksünülmez).⁵

Bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimseye 'konuk' denilmektedir. Konuksever kelimesi de yine aynı kökten gelmektedir. Konuksever; konuklarına iyi davranan, onları iyi bir şekilde ağırlayan ve kendisine konukların gelmesinden hoşlanan, memnun olan kişilere denilmektedir.⁶

Konuk kelimesinin kullanıldığı birçok kelime de bulunmaktadır. Mesela: *konukçu*; yabancı konukların yanına verilen, onları gezdiren, onlarla ilgilenen,

¹Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk*, Çev: Besim Atalay, TDK Yay., C.I., Ankara, 1985, s.384.

² Kaşgarlı Mahmud, *a.g.e.*, C.II., s.258.

³ Kaşgarlı Mahmud, *a.g.e.*, C.I., s.498, 504.

⁴ Kaşgarlı Mahmud, *a.g.e.*, C.II., s.339.

⁵ Kaşgarlı Mahmud, *a.g.e.*, C.I., s.92.

⁶TDK *Türkçe Sözlük*, C.II., Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları, Ankara, 1998⁹, s.1357.

ihtiyaçlarını karşılayan bir çeşit kılavuz. *Konuk köşesi*; konukların oturması için hazırlanmış özel yer. *Konuklama*; konuk almak, yemeğe konuk çağırmak. *Konukluk*; konuk olma durumu.⁷ *Konuluk, konukluk*; ziyafete çağrılmış kişi.⁸ Bunun gibi konuk kelimesinin kullanıldığı yerler sıralanabilir.

Aynı zamanda konuk kelimesi ile aynı kökten geldiği sanılan ve günümüzde de kullandığımız 'komşu' kelimesi bulunmaktadır. İlk hali 'konşu' şeklinde olan bu kelime zamanla 'komşu' şeklini almıştır. Bir yere inmek, inerek konmak veya birlikte oturmak anlamlarını taşımaktadır. Yakın yerlere konan kimselerin birbirlerine verdikleri isim olarak geçmektedir.⁹ Yine 'konuşmak' fiil kökünden türediği de söylenebilir ve 'karşılıklı konuşmak' anlamına gelmektedir.¹⁰

Konuk kelimesinin karşılığı olarak kullanılan sözcüklerden biri de 'misafir' kelimesidir. Misafir kelimesinin menşei Arapça'dır ve bu kelime Türkçeleşmiştir. Misafir (Musafir); sefer eden, yoldan gelen veya yolcu anlamındadır. Misafir olmak, misafir kalmak; bir yerde konuk olarak karşılanıp gerekli ilgi, izzet ve ikram görmek anlamındadır. Misafir kelimesiyle birlikte kullanılan sözcükler de bulunmaktadır: Mesela;

Misafir odası; evlerde gelecek konuklar için ayrılmış olan ve konukların alındığı oda. *Misafirhane*; konukların, yolcuların konakladıkları yerlere denilir. *Misafir salonu*; resmi yerlerde veya evlerde misafirler için hazırlanan salonlardır.¹¹ Konuksever kelimesinin karşılığı olarak da misafirperver sözcüğü kullanılmaktadır. *Perver* kelimesi Farsça menşelidir ve seven, bir kişiye düşkün olan anlamındadır. Misafirperver kelimesi de konuksever kelimesini tam olarak karşılamaktadır. Günümüz Türkçesinde bu iki kelime de kullanılmaktadır. Genel olarak bu iki kelime de aynı anlamı vermektedir.

Konuk kelimesiyle aynı anlamda kullanılan bir diğer kelime de 'mihman'dır. Türkçede konuk anlamında kullanılan bu kelime dilimize Farsça'dan geçmiştir.

⁷ TDK Türkçe Sözlük, s.1357.

⁸ Aptullah Battal, *İbnü-Mühenna Lugati*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1934, s.44.

⁹ Fatma Sibel Bayraktar, 'Komşu Sözcüğü Üzerine', *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12, S. 2, Elazığ, 2002, s.130.

¹⁰ Fatma Sibel Bayraktar, *a.g.e.*, s.130.

¹¹ TDK Türkçe Sözlük, s.1569-1570.

Sözlük anlamı; konuk, misafir ve konuk olarak bulunmaktır. Konukçu anlamında ise mihmandar kelimesi kullanılır. Mihmandar, konukları ağırlamak için görevlendirilen ve konuklara kılavuzluk eden kişilere denilmektedir.¹² Aynı zamanda konuğun geldiği evin sahibi için de bu kelime kullanılmaktadır.¹³ Konuksever ve misafirperver anlamında kullanılan kelime ise 'mihmannevaz' ve 'mihmanperver' kelimeleridir. Bu iki kelime; misafirlere iyi davranan, güler yüz gösterip ikramda bulunan olarak açıklanır. Mihmannevaz kelimesindeki 'nevaz' sözü; okşayan, şefkat gösteren manasına gelmektedir. Yani konuklara karşı şefkatli ve hoşgörülü davranışlar sergileyen kişilere denilmektedir. Bu haliyle konuksever kelimesinin karşılığı olarak ortaya çıkmaktadır.

Mihman kelimesi kullanılarak türetilen bir kelime de; konukların ağırlandığı, kaldıkları, konakladıkları yerlere verilen isim, 'mihmansaray'dır.¹⁴ Misafirhane, konukevi veya mihmansaray kelimeleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Sadece bir yerin birden fazla dilden gelen kelime ile karşılanması, çeşitli kültürler ile birlikte yaşanılmasının doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Türkçenin zenginleşmesinde önemli bir etken olmuştur.

B) Türk Lehçelerinde Konuk Kelimesi

Türklerin yaşadıkları coğrafyada tarih içerisinde yaşanan değişimler, doğal bir sonuç olarak dillerini de etkilemiştir. Çeşitli kültürlerle münasebetleri bulunan Türklerin, kelime alışverişleri oldukça fazladır denilebilir. Dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan Türklerin dilleri arasında da önemli ölçüde farklılaşmalar yaşanmıştır. Aynı zamanda çeşitli Türk boyları arasında dil açısından farklı kullanımlar da bulunmuştur. Fakat yine de birçok kelime, farklı Türk toplulukları arasında aynı şekilde kullanılmaya devam etmiştir. Konuk, misafir veya mihman kelimesi de birçok Türk lehçesinde aynı şekilde veya az bir değişim yaşanarak kullanılmaya devam etmiştir. Çeşitli Türk topluluklarının kullandıkları Türk lehçelerinde konuk ve konukseverlik kelimeleri ile bu anlamları taşıyan benzer kelimeler bulunmaktadır.

¹² TDK Türkçe Sözlük, s.1560.

¹³Şemseddin Sami, **Temel Türkçe Sözlük Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-i Türki**, Tercüman Yay., İstanbul, 1985, s.878.

¹⁴ Sami, a.g.e., s.878-879.

Kırgız Türkçesi içerisinde konuk kelimesi; 'konok' şeklinde geçmektedir. Misafirlğe gitmeye ve misafir olarak dolaşmaya hevesli kimselere veya konuksever, misafirperver kimselere 'konokçul' denilmektedir. Misafir olmak veya kalmak anlamında ise 'konokton' ya da 'konokto' şeklinde bir kullanım bulunmaktadır.¹⁵ Görüldüğü gibi kelimenin asıl kökü ve anlamı aynı biçimde kullanılmaktadır. Sadece bölgeler arasındaki söyleyiş farkı nedeniyle bazı harflerin, hecelerin veya eklerin kullanılışlarında farklılıklar görülmektedir.

Uygur Türkçesinde konuk kelimesinin aynı şekilde yer aldığını görmekteyiz. Konuk kelimesi, kendi anlamının yanında, konulan, konaklanan yer anlamına da gelmektedir. Konukluk kelimesi ise, misafir olma, menzil veya konak anlamlarını karşılamaktadır.¹⁶ Bu kelime Uygur Türkçesi içerisinde de yer almakta ve 'mehman' şeklinde kullanılmaktadır.¹⁷ Konukları ağırlama konusunda yine aynı şekilde, ağırlamak ve ağırlık kelimeleri öne çıkmaktadır. Konuk ve misafir anlamındaki diğer kelime olan mihman kelimesi, ağırlık kelimesi; saygıya ve hürmete değer, değerli, kıymetli ... gibi anlamlara gelmektedir.¹⁸

Konuk kelimesinin Azerbaycan Türkçesi'nde hemen hemen aynı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Konuk kelimesi 'gonag' şeklinde geçmektedir. Yine konuk anlamına gelen mihman kelimesi de 'mehman' şeklinde söylenmektedir. Konuk evi ya da misafirhane anlamında ise 'gonag otağı' ifadesi kullanılır. Burada geçen 'otağ' kelimesi çadır anlamına gelmektedir. Günümüzde Azerbaycan Türkçesi'nde 'oda' anlamına karşılık gelen bu kelime misafir odası veya misafir evi olarak anlandırılır. Konuksever kelimesi ise Azerbaycan Türkçesinde çeşitli şekillerde geçer. 'Gonagçı, gonagseven, gonagçıl, gonagperest ve mehmannavaz' kelimeleri kullanılmaktadır.¹⁹ Azerbaycan Türkçesinde 'misafir' kelimesi de bulunmaktadır. Bu kelime Arapça'dan geldiği şekli ile 'müsafir' biçiminde geçmektedir. Misafirhane kelimesi de, 'gonag otağı, gonag evi, misafirhana veya otel'

---

¹⁵ K. K. Yudahin, **Kırgız Sözlüğü**, Çev: Abdullah Taymas, Ankara, 1988, s.483-484.

¹⁶ Ahmet Caferoğlu, **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2011², s.181-182.

¹⁷ Özkul Çobanoğlu, **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2004, s.384.

¹⁸ Caferoğlu, **a.g.e.**, s.7.

¹⁹ Yaşar Akdoğan, **Türkiye Türkçesi'nden Azerbaycan Türkçesi'ne Büyük Sözlük**, Deniz Kitabevi, İstanbul, 2000, s.203.

kelimeleri ile karşılanır.²⁰ Otel kelimesinin Azerbaycan Türkçesi'nde misafirhane anlamında kullanılması Türk kültürünün bir özelliği olsa gerektir. Ticari amaç taşıyan bir kurum adı olan otel kelimesi, Türk kültürü ile ticari amaç dışında misafirperverlik kapsamında değer bulmuştur denilebilir.

Kıpçak Türkçesi içerisinde konuk kelimesi ve konuk anlamına gelen kelimeler bulunmaktadır. Konuk veya misafir kelimesi Kıpçak Türkçesi'nde 'konak ve konuk' şeklinde geçmektedir.²¹ Görüldüğü gibi kelimenin yazılışında ve anlamında herhangi bir değişim yoktur. Kıpçaklarda da misafire bugünkü söyleyişle 'konuk' misafir etmeye 'gonuklamak' misafirlige de 'konukluk' denilmektedir. Yine aynı şekilde Kıpçak Türkçesi içerisinde konuk anlamında 'mihman' kelimesi de geçmektedir. Bu kelime de herhangi bir farklılık taşımamaktadır. Misafir, konuk anlamında kullanılan bir diğer kelime de 'elkin'dir.²² Daha çok kimsesiz, garip, manasına gelen bu kelime, konuk anlamında da kullanılır. Gelen konuğun kimsesiz ve yoksul olması durumunda bu kelimenin kullanıldığını düşünülebilir.

Çağatay Türkçesi'nde konuk kelimesi 'konağ' şeklinde bulunmaktadır. Konak yeri, menzil manasında olup konuk, misafir veya mihman anlamına da gelmektedir.²³ Çağatay dilinde de konuk kelimesinin kullanımında çok fazla bir değişiklik bulunmamaktadır. Kazak Türkçesi'nde ise konuk kelimesi 'konak' olarak geçmekte ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Kazakların Ruslar ile sıkı kültür alışverişi içinde bulunması dillerini de etkilemiştir. Konuksever kelimesi 'konakjay' şeklinde geçmektedir. Kelimelere gelen eklerdeki değişiklik göze çarpmaktadır. Yine konuk anlamında 'meyman' kelimesi de bulunur.²⁴ Mihman kelimesinin biraz değişmiş hali Kazak Türkçesinde görülür.

Özbek Türkçesi'nde ise; 'mehman' kelimesi konuk ve misafir anlamındadır. Konuksever anlamında da 'mehmandost' kelimesi vardır. Aynı zamanda 'gid' ve

---

²⁰ Akdoğan, a.g.e., s.245.

²¹ Recep Toparlı-Hanifi Vural-Recep Karaatlı, **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2007², s.153.

²² Mustafa Safran, **Yaşadıkları Sahalarda Yazılan Lügatlere Göre Kuman Kıpçaklarda Siyasi, İktisadi, Sosyal ve Kültürel Yaşayış**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1993, s.65, 184, 72.

²³ Muharrem Güzeldir, 'Abuşka Lügati', Atatürk Üniversitesi Doktora Tezi, Erzurum, 2002, s.417.

²⁴ Ayabek Bayniyazov-Janar Bayniyazova, **Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi Sözlüğü**, Ed. Kenan Koç, IQ Kültür Sanat Yay., Ankara, 2009, s.497, 545.

'mezban' kelimeleri de misafirperver, konuksever ve mihmandar anlamlarını karşılamaktadır. Özbek Türkçesi içinde 'mehman' kelimesinin yanında 'konak' kelimesi de bulunmaktadır. Konukevi anlamında ise 'musafirhana' tabiri kullanılır.²⁵

Türkmen Türkçesi içerisinde de konuk kelimesini karşılayan kelimeler bulunmaktadır. Konuk ve misafir anlamında 'mihman', konuksever ve misafirperver anlamında da 'mihmansöyer' kelimeleri kullanılmaktadır. Özbek Türkçesi'nde olduğu gibi konuksever anlamına gelen 'gid' ve 'mihmandar' kelimeleri Türkmen Türkçesinde de bulunur. Yine konukevi anlamında 'mihmanhana' tabiri bulunmaktadır.²⁶

Karaçay-Malkar Türkçesi'nde, konuk ve misafir anlamında 'konak' kelimesi kullanılmaktadır. Misafir ağırlamak 'konak sıylamak', birinde misafir olarak kalmak 'konakda turmak', misafiriğe gitmek ise 'konakça barmak' şeklinde söylenmektedir. Görüldüğü gibi konuk kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesi içerisinde de yakın bir söyleyişle yer almaktadır. Ev sahibi, misafir ağırlayan kişiye 'konakbay' denilmektedir. Misafir olmak 'konaklamak', misafire kesilen kurbanlık koyun 'konaklık' ve misafir odası, misafirhane ise 'konak üy' olarak geçmektedir.²⁷

Karadeniz'in kuzeyinde Kazan ve civarında yaşayan Tatarların Türkçesi'nde konuk, misafir ve ziyaretçi kelimeleri 'kunak' kelimesi ile karşılanmaktadır. Misafire hoş davranan, konuksever insan anlamında 'kunakçıl' kelimesi bulunmaktadır. Bir yerde konuk olarak kalmak 'kunaklamak', birini misafir etmek 'kundırmak' şeklinde söylenmektedir. Konukevi ve misafirhane anlamında ise 'kunakhane' kelimesi bulunur.²⁸ Genel olarak konuk ve misafir anlamında kullanılan kelimeler ise 'kunak' ve 'mösafir' kelimeleridir. Konuksever ve misafirperver anlamında ise 'kunak söyüçan' ve 'kunakçıl' kelimeleri yer alır.²⁹ Türkistan civarındaki Türklerde bulunan

---

²⁵ Ahmet Bican Ercilasun, **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991, s.499, 593, 597.

²⁶ Ercilasun, **a.g.e.**, s.499, 597.

²⁷ Ufuk Tavkul, **Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2000, s.268.

²⁸ Mustafa Öner, **Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2009, s.177.

²⁹ Ercilasun, **a.g.e.**, s.499.

ve mihmandar anlamında gelen 'gid' kelimesi Tatar Türkçesinde de bulunur. Yine konukevi ve misafirhane anlamında 'kunakhana' ve 'kunak yortu' tabirleri bulunur.³⁰

Bugünkü Moğolistan'ın kuzeyinde yaşayan Tuva Türklerinin dillerinde, konuk ve misafir anlamına gelen 'aalçı' ve 'honaça' kelimeleri kullanılmaktadır. Konuk evi ve misafirhane anlamında da 'aalçılar bajını' tabiri bulunmaktadır. Misafir olmak 'aaldaar', geceyi geçirmek 'honar' ve konuk olmak 'honattar' olarak geçmektedir.³¹

Türkistan'ın kuzeyinde yaşamakta olan Hakas Türklerinin kullandıkları Türkçe içerisinde; 'aalcı' konuk, 'aalcıbay' konuksever, 'aalcıtura' konukevi anlamlarını taşımaktadır. Birini konuk etmek anlamında 'aalcılamak' tabiri yer almaktadır. Misafiri veya konuğu olan kişiye ise 'aalcılığ' denilmektedir. Konuk anlamında Hakas Türkçesi içerisinde 'honaçı' kelimesi de geçmektedir. Birinin evine misafir olma durumu 'aaltağ' ve 'aallas' şeklinde geçmektedir. Bir kişiyi konuk etmek için çağırma anlamında ise 'aallasmak' ifadesi yer alır.³²

Başkurt Türkçesi'nde konuk kelimesi 'kunak' ve 'mösafir' şeklinde geçmektedir. Konuksever anlamında ise 'kunak hoyovsan' ya da 'kunaksıl' tabirleri yer almaktadır. Mihmandar anlamında ise 'yul kürhativsi' ve 'gid' tabirleri göze çarpmaktadır. Misafirhane veya konukevi kelimelerini de 'kunakhane' ve 'kunak yorto' ifadeleri karşılamaktadır.³³ Yine Azak Denizi kıyılarında yaşayan Urum Türkleri Türkçesinde konuk ve misafir anlamında 'misefir' ve 'misafir' kelimeleri kullanılmaktadır.³⁴

Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Türk topluluklarından olan Gagauz Türkleri Türkçesinde, konuk ve misafir anlamında 'müsafir' kelimesi geçmektedir. Aynı zamanda bu kelime yolcu anlamına da gelmektedir.³⁵

---

³⁰ Ercilasun, **a.g.e.**, s.593, 597.

³¹ Ekrem Arıkoğlu-Klara Kuular, **Tuva Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2003, s.3, s.52.

³² Ekrem Arıkoğlu-Klara Kuular, **Örneklî Hakasça-Türkçe Sözlük**, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.21, 186, 22.

³³ Ercilasun, **a.g.e.**, s.498, 592, 596.

³⁴ Osman Uyanık, **Urum Türkçesi, İnceleme-Metin-Dizin**, Çizgi Yay., Konya, 2012, s.272.

³⁵ Çobanoğlu, **a.g.e.**, s.262.

Eski Oğuz Türkçesi'nde misafir ve konuk kelimesi 'musafir' şeklinde bulunmakta ve daha çok, yolcu, yolda olan, yolculuk yapan kişi manasını taşımaktadır. Misafirin kullandığı deveye 'musafir devesi', misafire verilen yemeğe ise 'musafir ta'amı' adı verilmektedir.³⁶

Türk lehçelerinden biri olan Çuvaş Türkleri lehçesinde konuk kelimesi 'verle' 'larma' ve 'hwna' ifadeleriyle karşılanmaktadır. Birini misafir etmek ağırlamak anlamında 'hwnalamak' (honalamak) kelimesi kullanılır. Birine misafir olmak, ağırlanmak anlamında da 'hwnalanmak' (honalanmak) kelimesi kullanılmaktadır. Çuvaş Türkçesinde, konuksever ve misafirperver anlamını taşıyan kelimeler ise 'yumart' ve 'taravatlw'dır.³⁷ Bu kelimeler aynı zamanda cömert, eli açık anlamlarına da gelmektedir.

Türkistan'ın kuzeyinde bulunan Yakut (Saha) Türkleri lehçesinde, konuk veya misafir manasında 'ıalcıt' kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz. Misafirperver ve konuksever anlamında kullanılan kelime ise 'ıalcıtımsax'dır.³⁸

Anadolu'da kullanılan Türkçe içerisinde 'konak yeri' karşılığı olarak, 'eğlek, konarga, konulga, konum, uğrak' gibi, her biri birbirinden güzel ve orijinal sözler söylenir. 'Konuk' da bir gecelik misafirdir. Bu sebeple XI. yüzyıl Türkleri, 'ol konuklug evde tünetti', derken, 'o konuğu evinde geceletti' demek istiyordu. 'Muyanlık' ve 'misafirhane': Karahanlı Türklerince muyanlık sözü, 'misafirhane' demektir. Mungattı muyanlıkta, 'misafirhanede misafir etti' manasına geliyordu. 'Muyan' sözü sevap, hayır ve hasenat manasında kullanılıyordu.³⁹ Yollarda yolcuların su içmeleri için yapılan çeşmelere de, muyanlık diyorlardı. Eski Anadolu Türkçesi'nde konuk kelimesi 'konuğ', 'konuh' ve 'konuk' şeklinde geçer. Bir kişiyi konuk etmek anlamında 'konuhlamak', misafirlik anlamında 'konuhluğ',⁴⁰ veya 'konukluğ' kelimeleri bulunmaktadır. Misafir ağırlayan kişiye ise 'konukçu'

---

³⁶Fikret Turan, **Eski Oğuzca Sözlük Bahşayış Lügati**, Bay Yay., İstanbul, 2001, s.154.

³⁷Bülent Bayram, **Çuvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlük**, Tablet Kitabevi, İzmir, 2007, s.51, 167, 403, 476, 327.

³⁸Yuriy Vasiliev, **Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük**, TDK Yay., Ankara, 1995, s.191.

³⁹Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C.I., Kültür Bakanlığı Yay., Ankara⁴, 2000, s.383-384.

⁴⁰Mehmet Kanar, **Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, Say Yay., İstanbul, 2011, s.469.

denilmektedir. Misafir ağırlama anlamında diğere bir tabir de 'konuk kondurmak' tabiridir.⁴¹

Osmanlı Türkçesi içerisinde ise konuk kelimesi 'mihman' ve 'müfifir' olarak kullanılmaktadır. Konuksever ve misafirperver anlamında 'mihmannevaz' veya 'mihmannüvaz' kelimeleri geçmektedir. 'Mihmansera' kelimesi de konukevi ve misafirhane anlamlarını taşımaktadır. Osmanlı Türkçesinde konuk ağırlama ve konuklara değere verme anlamında kullanılan 'i'zaz' kelimesi de yer almaktadır.⁴²

C) Türk Konukseverliğinin Dayandığı Esaslar

Türk insanının tüm dünyaca bilinen karakteristik özelliklerinden biri olan konukseverlik, tarih boyunca Türklerin yaşadıkları hemen hemen her bölgede kendini göstermiştir. Türklere ait veya Türklerle ilgili yazılan tarih, edebiyat ve coğrafya eserlerinde konuklara verilen önem ve konukseverlik oldukça açık bir şekilde yer almaktadır. Türk kültürünün bir parçası olan konukseverlik, günümüze kadar varlığını devam ettirmeyi başaran önemli bir kültür mirasıdır. Tarih boyunca çeşitli bölgelere göç ederek yerleşen Türkler, gittikleri yerlerde kendilerine ait özelliklerini ve kültürlerini yaşatmaya devam etmişlerdir.

Türk kültüründeki konukseverlik anlayışının kaynağı olarak, Türk töresindeki çeşitli düşünce, inanç, değere ve anlayışların gerekleri gösterilmektedir. Türk tarihi ve edebiyatı açısından ana kaynak özelliğı taşıyan ve en eski kaynaklardan biri olan Gök-Türk Kitabeleri'nde, bu konuda bilgiler yer almaktadır. Nitekim bu kaynaklarda; insan sevgisi ve konukseverliğinin Türk tarihinin oldukça eski dönemlerinden örnekleri görülmektedir. *'Tanrı buyurduğu ve talihim olduğu için kısmetim olduğu için ölecek olan milleti diriltip doğruttum, çıplak kavmi elbiseli, fakir kavmi zengin kıldım, az kavmi çok kıldım',*⁴³ ... *O töre üzerine kağan oturdu. Amcam kağan oturarak Türk milletini tekrar tanzim etti, besledi. Fakiri zengin kıldı, azı çok kıldı.'*⁴⁴ Gök-Türk Kitabeleri'nde bulunan bu satırlarda insana verilen değere, insan sevgisi ve konukseverliğinin kaynağı olarak gösterilebilecek ifadeler görülmektedir. Türk

⁴¹Kanar, **Eski Anadolu**, s.470.

⁴²Mehmet Kanar, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yay., İstanbul, 2011, s.307.

⁴³Hüseyin Namık Orkun, **Eski Türk Yazıtları**, C.I., Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s.43.

⁴⁴Muharrem Ergin, **Orhun Abideleri**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 2004³³, s.15.

hükümdarları, halkının ihtiyaçlarının karşılanmasında kendilerini sorumlu hissetmektedirler. Zaten Türk hükümdarlarına Tanrı tarafından verildiğine inanılan yönetme yetkisi de bunu gerekli kılan bir özelliğe sahiptir. Dolayısı ile Türk töresinin önemli gereklerinden birinin de bu konu olduğu söylenebilir. Türk kağanlarının kendilerine verilen en önemli görevi; halkın refahını sağlamak, halkı giydirmek, halkı doyurmak ve onların mutluluğunu sağlamaktır.⁴⁵ Kendi halkı için böyle bir hassasiyet içerisinde olan Türk töresi, elbette ki bu hassasiyeti başka halklara da gösterecektir. Türk töresinin tüm dünyada yayılması idealini kendileri için en büyük gaye edinen Türkler, konukseverliğin kaynağı olan bu töreyi de dünyanın çeşitli bölgelerine yaymıştır.

Türk tarihinin en eski kaynaklarından biri de Yenisey Yazıtları'dır. Yazıtlar üzerinde Türk kültürü açısından önemli bilgiler bulunmaktadır. Konukseverliğin yansıması olan ifadeler de bu kaynaklarda görülebilmektedir. Yenisey Yazıtları içerisinde yer alan Uyug-Arhan Yazıtı, bu ifadelerin geçtiği yazıtlardan birisidir. '*eşim ... imiz şadım, elim ikram ettim, (sonra) ayrıldım*' şeklinde geçen satırda, ikram etme ifadesi bulunmaktadır. Konukseverlik açısından bakıldığında bu ifade açık bir şekilde kendini göstermektedir. İnsanlara yardım etme, onları doyurma, ihsanda bulunma veya ikram etme en eski dönemlerde dahi Türk kültürünün ve insanının önemli bir özelliği durumundaydı. Kemçik-Cirgak Yazıtında ise misafir veya konuk ifadelerinin geçtiğini görmekteyiz. '*er adım Yula; ben er erdemim... siz benim misafir akrabalarım sizlerim. (kuz sizim elğın kağdaşım)*' satırında görüldüğü gibi misafir kelimesi geçmektedir.⁴⁶ O dönemki misafir veya konuk kelimesinin karşılığı olarak kullanılan 'elğın' kelimesi olduğu görülmektedir.

Konuk ve konukseverliğin Türk kültürü açısından ne derece önemli bir mesele olduğu, Türk tarihinin en eski kaynaklarında dahi bulunabilecek kadar Türk insanının değer vermesinden anlaşılabilir. Ayrıca eski çağlardaki şartların vermiş olduğu imkanlara rağmen oluşturulan bu yazıtlarda, bu konuda bilgiler bulunması, konuya ayrı bir hassasiyet ve değer katmaktadır.

---

⁴⁵Saadettin Gömeç, "Kagan ve Katun", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 29, Ankara, 1996, s.86.

⁴⁶Orkun, *a.g.e.*, s.33, 80.

Türk hükümdarlarının, Türk töresi ve onun tayin ettiği hukuki kurallara göre halkı koruma, doyurma veya giydirme gibi önemli görevleri bulunmaktaydı. Bazı zamanlarda Türk hükümdarları, devlet adamları ve halka umumi ziyafetler vermekteydi. Hükümdarlar açların doyurulması konusundaki bu görevlerini yerine getirmede oldukça hassas davranmaktaydılar. Halkı doyurmak için davet etmekteydiler ve bazı zamanlarda sofralarını yağma ettirmeleri geleneği görülmekteydi. Bu durum Türk hükümdarlarının babalık vazifelerinden biriydi. Bu gelenek veya an'nenin sadece Türk halkının faydalanması için yapılan bir uygulama olduğu söylenemez. Konuk veya misafirler, bu tür ziyafetler ve toylarda her zaman bulunurlardı. Onlar için herhangi bir ayırım yapılmaz, hatta daha cömert olunurdu. Türk hükümdarlarının uyguladıkları bu gelenek Oğuz Kağan dönemine kadar gitmektedir.⁴⁷ Nitekim Oğuz Kağan Destanı'nda bu durum şu şekilde ifade edilmektedir. "...Sonra Oğuz Kağan büyük bir toy (ziyafet) verdi. Halka emir verdi ki... Oğuz Kağan halkı çağırınca, ahali birbirine danıştı ve geldi. Oğuz Kağan kırk masa ve kırk sıra yaptırdı. Türlü aşlar, türlü şaraplar, tatlılar ve kıymızlar yediler ve içtiler. Doydan sonra Oğuz Kağan beylere ve halka yarlık verdi..."⁴⁸

Yine aynı şekilde Kazak Türkleri'nin kültür ve geleneklerinde herhangi bir kimsenin evine misafir olmak için, ev sahibiyle önceden tanış olmak gerekmez. Ayrıca konuğun ev sahibine uygun biri olması veya aynı milletten veya dinden olması da gerekmez. Bu nedenle herhangi bir yabancı veya yolcu istediği bir Kazak Türkünün evine konuk olabilir. Kazak kültüründe misafirin herhangi bir eve yemeğe giderek '*bölünmeyen kismetim*' diyerek yemek istemeye hakkı vardır. Bu anlayış Kazak Türklerinde yaygın olarak bilinmekte ve uygulanmaktadır.⁴⁹ Günümüzde de bu durumun devam etmektedir.

Türk hükümdarlarında bulunan beylik gururu önemli bir belirleyici etken olmuştur. Bu beylik görevinin, kaynağını Gök Tanrı'dan alan yönetme ve hükmetme yetkisinin evrensel bir yansımasıdır diyebiliriz. Temelinde, karşılık beklemeden

---

⁴⁷ Osman Turan **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, Türk Dünya Nizamının Milli, İslami ve İnsani Esasları**, Ötüken Yay., İstanbul, 2009¹⁸, s.120-121.

⁴⁸ W.Bang-G.R.Rahmeti, **Oğuz Kağan Destanı**, Burhaneddin Basımevi, İstanbul, 1936, s.15, 17.

⁴⁹ Cihangir Doğan, "Kazak Türklerinde Konukseverlik ve Konuk Ağır lama", **Sosyoloji Konferansları**, 16.Kitap, S. 36., İstanbul, 2008, s.30.

koruyucu olma amacı bulunan Türk beylik gururu, tarihin hiçbir döneminde istismara dönüşmemiştir. İnsanları sömüren bir yapı hiçbir zaman Türklerde görülmemiştir. İnsan sevgisinden doğan koruyuculuk, adalet, hürriyet ve eşitlik düşünceleri Türk hükümdarları için olmazsa olmaz bir öneme sahiptir. Türklerin tarihte çeşitli milletleri idare etmede gösterdikleri başarıların sebebini burada görmek mümkündür. Muhakkak ki Türkler, insan psikolojisini en iyi tanıyan, anlayan ve bu alanda Antik çağ medeniyetlerinin temsilcilerini bile çok geride bırakan bir millettir. Buna Türkün gerçekçiliği de denebilir.⁵⁰ İnsan psikolojisi açısından bakıldığında Türk insanı konuklarının hangi psikoloji içerisinde olduğuna da göz önüne almaktaydı. Nitekim en önemli Türk-İslam eserlerinden birisi olan Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig adlı eserinde, bu konu oldukça açık bir şekilde anlatılmaktadır: *'Yalnız başına, yabancı bir kalabalık arasına giren ve tanıdığı olmayan insanın hali çok fena olur, tanıdığı olmayan kimse, yabancı bir yerde daima can sıkıntısı içinde kalır ve çok güç bir duruma düşer, tanıdığı olmayan insan kör gibidir; kör yolunu şaşırırsa onu ayıplama, insan bilmediği bir memlekete girince, gelin gibi olur ve dili tutulur, yabancının kusurunu bağışla, ona yedir ve içir; ey alim hakim, misafire iyi muamele et...*⁵¹ Bu öğüt dolu sözlerden de anlaşılacağı gibi, Türk insanı insan psikolojisini bilen ve ona göre davranan bir yapıya sahiptir. Konukseverlik konusunda da Türklerin bu özellikleri önemli bir kaynak olarak görülmektedir. İnsan sevgisine dayanan ve evrensel nitelikleri ile öne çıkan Türk töresi, Türk insanının yaşayışını şekillendiren temel unsur olmuştur. Temelinde insana saygı ve insan sevgisi bulunan bir kültürün konuksever olması kadar doğal bir durum düşünülemez. Türklerdeki insan sevgisinin ortaya çıktığı en güzel ve anlamlı örneklerinden birisinin konukseverlik anlayışı olduğu söylenebilir.

Türk insanının önemli karakteristik özelliklerinden birisi olarak utanma duygusunun varlığı sayılabilir. Ancak utanma duygusu, Antik Çağa ait batı dünyasından gelen bir zaaf değildir. Tam aksine Türk insanının sürekli kendisini kontrol etmesini sağlayan bir psikolojik mekanizma işlevini görmektedir.⁵² Kaynaklara yansıyan bilgilere göre; Türkler, esir olmaktan, şatafat içinde

⁵⁰ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yay., İstanbul, 2006²⁶, s.346, 347.

⁵¹ Yusuf Has Hacıb, **Kutadgu Bilig**, Terc. Reşit Rahmeti Arat, TTK Basımevi, Ankara, 1959, s.45.

⁵² Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, s.347-348.

yaşamaktan, köle durumuna düşmekten, kadınlarının düşman eline geçmesinden, verdikleri sözü yerine getirememekten, yalan söylemekten ve rahat döşekte ölmekten utanç duyarlardı. Bu durumun sonucunda Türkler, kötülüklerden uzak durmaya ve aciz duruma düşmekten kaçınmaya çalışmışlardır. Türkler başkalarını aldatmadan, kurnazlık yapmadan ve insan sevgisi taşıyarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Utanma duygusunun kontrol ettiği Türk insanı elbette ki insan sevgisi ve konukseverlik konusunda da hassasiyet taşıyacaktır. Konuk veya misafirler nazarında kötü bir insan olarak algılanmak Türkler için en büyük utanç kaynaklarından birisi olmuştur.⁵³ Bu nedenle konuklara karşı gösterilen muamele konusunda oldukça dikkatli olmuşlardır. Türk insanının kendi içinden gelen bu sosyal kontrol sayesinde Türk konukseverliği daima önemli bir kültür özelliği olarak varlığını sürdürmüştür.

Türk kültüründeki konukseverlik anlayışı, koruyuculuk psikolojisi ile yakından ilgilidir. Türk insanında bulunan koruma ve kollama düşüncesi, konuklara yapılan muameleyi oldukça etkileyen bir unsur olmuştur. Kendisine gelen konuğu koruma, doyurma, giydirme ve her türlü ihtiyacını karşılama, Türklerde bulunan saç saçmak adeti ile yakından ilişkilidir.⁵⁴ Genellikle düğün ve şenliklerde yapılan bu uygulama ile para, değerli maden ve eşyalar ile yiyecek saçılması, bu sayede yoksulların veya ihtiyaç sahiplerinin korunması amaçlanmaktadır. Türk devletlerinde hükümdarın ve devletin en önemli görevlerinden birinin halkın mutlu ve huzurlu olarak yaşaması olduğu düşünüldüğünde, yapılan uygulamaların ne kadar yerinde ve gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma Türk kültürü için temel unsurlardan birisidir. Toplumun zayıf kesimlerinin korunması ve doyurulması yardımlaşma geleneği ile sağlanmaktaydı. Bu yardımlaşma geleneği de konukseverlik ile yakından ilgilidir denebilir. Türk insanı, kapısına gelen ve yardıma muhtaç durumdaki konukları hiçbir zaman geri çevirmemiştir. Türk kültüründe önemli bir yer tutan Nevruz bayramı, yardımlaşma açısından önemli bir yer tutmaktaydı. Nevruz kutlamalarının en önemli özelliği bir yardımlaşma, sevgi ve şefkat bayramı olmasıdır. Türk örf ve adetleri içerisinde ilk sırayı alan yardımlaşma, Nevruz

---

⁵³ Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, s.347-348.

⁵⁴ Salim Koca, 'Türk Karakterinin Sembollerinden Tuz ve Ekmek', **Milli Kültür Dergisi**, S. 10, 1977, s.67.

kutlamaları sırasında daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Bayramdan önce fakir, hasta ve imkansız kişilere para, yiyecek yardımı yapıldığı gibi, bayram günü de yapılan bayram aşından pay verilir, onları kırmayacak şekilde yardımda bulunulur. Örneğin; 'Uygurlar, Nevruzda paraca fakir, vücutça zayıf insanlara, yaşlılara, bakımsız ve yetimlere, kaza geçirenlere, geçim sıkıntısı çekenlere yemek, para gibi maddi yardımların yanında çeşitli manevi yardımlarda da bulunurlardı.⁵⁵

Sosyal yardımlaşma içerisinde doğal olarak temel bir etken teşkil eden paylaşma duygusu önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk insanının karakteristik özelliklerinden olan paylaşım içerisinde olma, konukseverlik açısından son derece önemlidir. Evine gelen konuk ile elinde neyi varsa paylaşması ve onun rahat etmesi için elinden geleni yapması, Türk insanının paylaşma ve yardımlaşma geleneklerinin bir yansımasıdır. Türk toplumlarında yer alan, konuk gelmeyen evin kötülendiği bir yapı, paylaşma bilincinin ortaya çıkardığı sosyal psikolojik bir karakter olarak ortaya çıkmaktadır.⁵⁶

Türk kültüründe konukların Tanrı tarafından gönderildiği inancı çok yaygın bir inanıştır. 'Tanrı misafiri' deyişi Türk töresi ve inancının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Türk düşüncesinde Tanrı'nın evinin doğuya bakan kapısının önünde bir ağaç vardır ve bu ağaca 'Tanrı'nın Ağacı' denilmektedir. Yine 'At Çakı' (at kazığı) kavramı da Tanrı ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Özellikle Şamanizm inancı etkisiyle Demir Kazık ile birleştiğine inanılan 'At Çakı'nın yerin altındaki uzantısına Erlik, yeryüzündeki uzantısına Alplar, Bahadırlar, gökteki uzantısına ise Tanrı, atını bağlamaktadır.⁵⁷ Konuklar, evin güney kapısında yer alan at kazığının önünde karşılanırdı. Bu durum Türkler için, konukların Tanrı tarafından gönderildiği ve mutlaka iyi ağırlanmasının gerekliliğini göstermektedir. Türklerdeki konukseverliğin kaynaklarından birisi de budur diyebiliriz.

Konukların Türk kültürü açısından ne kadar önemli bir konumda olduğu, Türk kültüründe yer alan ve Anadolu'daki yapılara kadar yansımış olan bir özellikten de

---

⁵⁵ Ahmet Pirverdioğlu, 'Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği', **Türkler Ansiklopedisi**, C.III, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s.74.

⁵⁶ Alemdar Yalçın, 'Eski Dönemlerden Anadolu'ya Türk Sosyal Dayanışma Kurumları', **Türkler Ansiklopedisi**, C.III, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s.185.

⁵⁷ Pervin Ergun, **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2004, s.313.

anlaşılmaktadır. Türklerin yaşadıkları evlerin ve çadırların çatılarında, genellikle kırlangıç çatı denilen özel işlenmiş kerestelerin birbirine geçirilmesi ile dört ve dördün katları şeklinde sofanın tam ortasından gökyüzüne açılan ve gökyüzünün ışığının tam ortaya düştüğü bir yapı bulunur. Dört ve dördün katları şeklinde olması, dört kapıyı ve insan için dört özelliği simgeler. Doğu aklı, batı bilgiyi, kuzey anlayışı, güney sevgiyi sembolize eder. İşte bu yapı ve sembol genellikle misafir odalarının üzerinde bulunmaktadır.⁵⁸ Bu durum bizlere konuklara verilen değeri ve konukların ne derece kutsal sayıldıklarını göstermektedir. Türk insanı için önemli özelliklerin sembolize edildiği bir yapının, konuklar ile bağdaştırılması, Türk insanının değerlerinin bir birleşimi olarak değerlendirilebilir.

Konuk anlayışı Türk kültürü ve Türk insanı için önemli bir yer işgal etmektedir. Nitekim Türklerde evlenen ve yeni bir yuva kuran çiftlerin önemli görevleri arasında Türk töresi gereğince konuk ağırlama da bulunmaktadır. Kız çocuklarının eğitimi annenin üzerindedir ve konuk ağırlamayı öğretecek olan da odur. Eve gelen konuğu ağırlayan, doyuran ve kocasının adını kötüye çıkarmayan kadın en olumlu kadın tipi olarak görülmektedir. En olumsuz kadın tipi ise, konuğa karşı cimrilik eden ve onu gerektiği gibi ağırlayamayan kadın tipidir. Bu nedenle sürekli kocasını mahcup eder.⁵⁹ Bu konuda Türk kültürünün önemli kültür hazinelerinden biri olan Dede Korkut Hikayeleri'nde de bahsedilmektedir: '*Ozan, evin dayağı odur ki kırdan yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir, içirir, ağırlar azizler gönderir. O Ayşe, Fatma soyundandır hanım. Onun bebekleri yetişsin. Ocağına bunun gibi kadın gelsin.*⁶⁰ ... Geldik ki o ne kadar desen bayağıdır. Uzak kırdan yabandan bir edepli misafir gelse, kocası evde olsa, ona dese ki; kalk ekmeğ getir yiyelim, bu da yesin dese, pişmiş ekmeğin bekası olmaz, yemek gerektir; kadın der: neyleyeyim bu yıkılacak evde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi der; ne gelirse benim kalçama gelsin diye elini arkasına vurur, yönünü öteye kalçasını kocasına döndürür; bir söylersen birisini koymaz, kocanın sözünü kulağına koymaz. O Nuh peygamberin eşiği asıllıdır. Ondan da sizi,

⁵⁸ Yalçın, a.g.m., s.183.

⁵⁹ Ali Erkul, 'Eski Türk Evlenme Gelenekleri', **Türkler Ansiklopedisi**, C.III., Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s.95.

⁶⁰ Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s.5.

*hanım, Allah saklasın. Ocağınıza bunun gibi kadın gelmesin.*⁶¹ Dede Korkut Hikayelerinde geçen bu satırlar durumu nezih bir şekilde izah etmektedir.

Türklerde konuk ağırlamaya verilen önem, uzaktan gelen akrabaların dönüşü sırasında kendini açıkça göstermektedir. Dönecek olan misafirin şerefine ve bütün akrabaların ve başkalarının davet edildikleri bir şölen düzenlenirdi. Bu şölene izin yemeği manasına gelen 'boğuş aş' denirdi. Şöleden sonra kendisine bir takım armağanlar sunulur ve gitmesine izin verilirdi. Görülüyor ki, memleketine dönecek akraba şerefine hem ziyafet veriliyor hem de armağanlar sunuluyordu. Sonra misafir akrabasının misafir olduğu evi terk etmesi, ev sahibinin iznine bağlı idi. Anlaşılacağı üzere Türklerdeki akrabalık bağları da Türk konukseverliğinin kaynaklandığı unsurlardan birisidir. Bu durum sadece akrabalar arasında kalmamış ve diğer insanlara da yansımıştır. Radloff, Altay Türkleri için; *'Burada başka durum altında düşünülmesi bile mümkün olmayan bir misafirperverlik hüküm sürmektedir. Aile yemek sırasında ise gelen misafir onlarla birlikte yemek yer ve bu yüzden en ufak bir taahhüt altına bile girmiş sayılmaz. Eve gelen yabancıнын yolu uzaksa kendisine yol için de yiyecek verirler'*⁶² demektedir.

Türklerin büyük bir çoğunluğunun Müslümanlığı kabul etmesi ile kültür hayatları da etkilenmiştir. Ancak İslamiyet'te bulunan birçok unsurun Türklerin kültür yapılarına uygun olduğu da söylenebilir. Bu nedenle Türk insanının kültürü İslamiyet ile daha gelişmiş bir yapıya bürünmüştür. Türklerin konukseverlik özellikleri, zaten sevgi ve hoşgörü dini olan İslamiyet'in de bir emri niteliğindedir. Yani Türkler, İslamiyet'e girdikten sonra konukseverlik özellikleri yeni bir dayanak noktası daha kazanmıştır. Eski Türk gelenekleri ve İslamiyet'in esasları birleşerek Türk-İslam kültüründe kendini göstermeye başlamıştır. Konukseverlik de Türk ve İslam unsurları ile yeniden şekillenmiştir. Kuran-ı Kerim'de ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerinde konuk ve konukseverlik konusunda ayet ve sözler bulunmaktadır.

İslam dini de misafire gerektiği önemi vermektedir. Kuran-Kerim'de misafirlik anlayışını şu ayet-i kerimelerde görebilmekteyiz:

---

⁶¹ Ergin, **Dede Korkut**, s.6.

⁶² Mualla Uydu, **Türk-İslam Bütünleşmesi**, Hamle Yay., İstanbul, 1995, s.246-247.

'Deniz avı yapmak ve onu yemek kendinize de misafire de faide olmak üzere sizin için helal edildi.'⁶³

'(Lutun) kavmi kendisine doğru (soluk soluğa) koşarak yanıma geldi. Onlar daha evvelden kötülükleri işlemeye alışmış kimselerdir. (Lut): 'Ey kavmim, dedi, işte kızlarım. Sizin için onlar daha temizdi. Artık Allah'tan korkun, beni misafirler içinde küçük düşürmeyin. İçinizde akli başında bir adam yok mu sizin?'⁶⁴

'Onlara İbrahim'in misafirleri (olan meleklerimi) haber ver.'⁶⁵

'(Lut) dedi ki: 'Hakıyat bunlar benim misafirlerimdir. Binaenaleyh beni (rüsvey) etmeyin.'⁶⁶

'Hakıyat o küfredenler, o Allahın yolunda ve kendisi (ni ziyaret) de yerli, müsafir insanları müsaavi kıldığımız Mescid-i Haram'dan alıkoymak onları... Kim orada zulm ile ihaada yeltenirse biz ona pek acıklı bir azab tattırırız'⁶⁷

'İbrahimin (Allah indinde) şerefli müsafirlerin haberi sana geldi mi?'⁶⁸

'Andolsun ki onlar misafirlerine (bile) kötülük yapmayı kast etmişlerdi. Biz de gözlerini silme kör ediverdik. İşte (dedik) azabım ve tehdidlerimi (n akıbetini) tadın.'⁶⁹

'...Onlar ihtiyaç içinde kıvransalar dahi mü'min kardeşlerini kendilerine tercih ederler. (Haşr Suresi, Ayet 9.)'⁷⁰

Peygamber Efendimizin hadislerinde ise; bir Müslümanın misafirine karşı yapacağı misafirperverliğin ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz:

Sahih-i Buhari'de geçen hadislerden bazıları şunları söylemektedir:

'Ukbe İbn-Amir (r.a)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz bir kere Nebi (s.a.v)'e:

⁶³ Hasan Basri Çantay, **Kuran-ı Hakim ve Meali Kerim**, İstanbul, 1980.,Maide Suresi, ayet 96.

⁶⁴ Çantay, **a.g.e.**, Hud Suresi, ayet 78.

⁶⁵ Çantay, **a.g.e.**, El-Hicr Suresi, ayet 51.

⁶⁶ Çantay, **a.g.e.**, El-Hicr Suresi, ayet 68.

⁶⁷ Çantay, **a.g.e.**, El-Hacc Suresi, ayet 25.

⁶⁸ Çantay, **a.g.e.**, Ez-Zariyat Suresi, ayet 24.

⁶⁹ Çantay, **a.g.e.**, El-Kamer Suresi, ayet 37.

⁷⁰ İbn Ebi'd-Dünya, **Hadislerde Misafir Ağrlamak**, Çev. Hüseyin Kaya, Ocak Yay., İstanbul, 2007, s.18.

- (Ya Resulullah) Sen bizi (seriyye halinde gazaya) gönderiyorsun. Biz de (kah) bir kavmin menziline iniyoruz ki, onlar bize müsafir-perverlik lazimesini göstermiyorlar. Bu hususta ne emredersiniz? diye sorduk. Resulullah bize:

- Siz bir kavmin menziline inmek istediniz de, size müsafire layık hüsnü kabul gösterirlerse ikbal ediniz.... Şayet imtina ederlerse onlar (ın malın) dan müsafir hakkını alınız' buyurdu.

'Ebu Hureyre (r.a)'den rivayete göre Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Allah'a ve ahiret gününe iman edip inanan kişi, komşusuna eza etmesin ve Allah'a, ahiret gününe iman eden her kişi müsafirine ikram etsin ve Allah'a, ahiret gününe iman eden her kişi hayır söylesin, yahut sussun (boşboğazlık etmesin).⁷¹

'Ebu Hureyre bildiriyor: Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "İlk misafir ağırlayan İbrahim aleyhisselam idi."⁷²

Ebu'l-Mütevekkil anlatıyor:

'Müslümanlardan biri, iftar edecek bir şey bulamayıp üç gün oruçlu kaldı. Nihayet Ensar'dan Sabit b.Kays (r.a.) denen biri bunu fark etti ve ailesine: 'Ben bu gece bir misafir getireceğim. Yemeğinizi koyunca biriniz kalkıp kandili düzeltir gibi yapsın ve onu söndürsün! Sonra da ellerinizi yiyormuş gibi yemeğe götürün, fakat siz yemeyin ki misafirimiz doysun!' diye tembihte bulundu. Ailesi de böyle yaptı. Yemekleri bir ekmekten ibaretti. Azıkları sadece buydu. Sabah olunca Sabit b.Kays Resulullah (s.a.v.)'in yanına gitti. Resul-i Ekrem (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: 'Ey Sabit! Aziz ve Celil olan Allah dün gece sizin misafirinize olan davranışınıza hayret etti.' Bunun üzerine '...Onlar ihtiyaç içinde kıvransalar dahi mü'min kardeşlerini kendilerine tercih ederler' ayeti onun hakkında nazil oldu.'⁷³

Rafi b.Hadic anlatıyor:

'Ebu Ubeyde, yanında Hz.Ömer (r.a.) ile gelerek Kays b.Sa'd'a: 'Seni deve kesmekten men ediyorum!' dedi. Fakat buna rağmen yine ikram için deve kesip bu

⁷¹ Uydu, a.g.e., s.248.

⁷² İbn Ebi'd-Dünya, a.g.e., s.15.

⁷³ İbn Ebi'd-Dünya, a.g.e., s.19-20.

haber Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaşınca şöyle buyurdu: 'şüphesiz o, cömertlik evindedir.'⁷⁴

'Ata, Ebu Hureyre'den rivayet ediyor: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: 'Kişinin misafiriyle birlikte evin kapısına kadar yürümesi, sünnettendir.'⁷⁵

'Ebu Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu haber veriyor: 'Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadakadır. Üç günden sonra misafire oradan ayrılmak düşer.'⁷⁶

Ebu Kerime dedi ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: 'Misafiri bir gece ağırlamak her Müslüman üzerine vaciptir. Eğer onu içeri almaz da avlusunda sabahlarsa o, üzerinde bir borç olur. İsterse öder, isterse ödemez.'⁷⁷

Cabir b.Abdullah, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu haber verdi: 'Kendisine ikram edilen şeye gücenmesi, kişiye kötülük olarak yeter.'⁷⁸

Görüldüğü gibi, Kuran-ı Kerim'de geçen ayetler ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerinde misafir ve misafirlik kavramları kendini göstermiştir. Bir hoşgörü dini olan İslamiyet'in, temelinde insan sevgisi olan bir kültür unsurunu barındırması kadar normal bir durum da yoktur. Türk töresinin vazgeçilmez unsurlarından olan konukseverlik, İslam dininin emir ve yasaklarına uygun düşen önemli bir kültür unsurudur. Zaten Türklerin İslamiyet'i kabulü sırasında, Türk kültürü ve İslam dini arasındaki benzerlik ve yakınlıklar önemli bir kolaylaştırıcı etken olmuştur.

---

⁷⁴ İbn Ebi'd-Dünya, **a.g.e.**, s.33.

⁷⁵ İbn Ebi'd-Dünya, **a.g.e.**, s.58.

⁷⁶ İbn Ebi'd-Dünya, **a.g.e.**, s.59.

⁷⁷ İbn Ebi'd-Dünya, **a.g.e.**, s.59.

⁷⁸ İbn Ebi'd-Dünya, **a.g.e.**, s.60.

II. BÖLÜM

KONUKSEVERLİK ANLAYIŞI VE ÖRNEKLERİ

A) Türklerde Konukaşı Geleneği

Konukaşı, Türk konukseverliğinin en önemli göstergelerinden birisidir. 'Aş' sözcüğü yiyecek, yemek manasına gelmektedir.¹ Türkiye Türkçesi'nde de bu kelime kullanılmaya devam etmektedir ve pişirilerek hazırlanan yemek anlamını taşımaktadır.²

Konukların doyurulması Türk insanı için ilk vazifelerden birisi olarak kabul edilmiştir. Türklerde, gelen konukların çeşitli özelliklerine göre, konuklara verilen yiyeceklerde değişiklikler olduğu görülmektedir. Hazırlanan yiyecekler arasında ekmek ve et önemli bir yer tutmakla birlikte, genellikle et kullanılarak yapılan yiyecekler bulunmaktaydı. Bu nedenle yemek için kesilen hayvanların en değerli görülen kısımları konuklara ikram edilmekteydi. Özellikle Türkistan bölgesinde at eti çok değerli görülmekteydi. Bu nedenle konuklara verilen önemden ötürü en değerli yiyecek olan at eti sunulmaktaydı. Attan sonra ise en değerli et koyun eti idi. Örneğin; Uygur Devleti döneminde, elçi olarak gelen ve konuk olan bir kişiye hemen yemesi için bir at ve bir koyun kestirilmiştir.³

Konuklara sunulan yiyecekler özellikle en kıymetli yiyecekler arasından seçilmekteydi. Koyun eti Türkler için değerli yiyeceklerden birisidir. Bu nedenle konuklara sunulan başlıca yiyeceklerden birisidir. Ancak, koyunun kendi içinde de değerli olan kısımları bulunmaktadır. Genellikle kesilen hayvanların en değerli yeri beynidir. Bu nedenle kendisine, kesilen hayvanın beyninin ikram edildiği kişiler hatırı sayılır ve değerli kişilerdir. Konuklar da Türk insanı için değerli kişiler oldukları için ilk olarak hayvanın beyni ikram edilmektedir.⁴ Konuklar için, en değerli görülen yerlerinden biri olan sırt kısmı da ayrılmaktadır. Bu kısımlar aynı zamanda Türk hükümdarlarının da sofrasında yer almaktaydı. Konuklara hazırlanan yemekleri koyunun sırt kısmından yapmak, konuklara verilen önemin önemli bir

¹ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., CI., s.80.

² TDK Türkçe Sözlük, s.149.

³ Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, s.51.

⁴ Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, s.329.

göstergesidir.⁵ Bazı zamanlarda ise gelen konuklara kalması için ayrı bir çadır kurulur ve kesip yemesi için kendisine bir koyun verilirdi.⁶ Bu şekilde de en değerli yiyecek olan koyun eti konuklara sunulmuş olurdu.

İdil Bulgarları döneminde kendilerine gelen elçileri ağırlayan Türkler, yine aynı şekilde onlara koyun eti ikram etmişlerdir. Türk hükümdarı önce etten bir parça kesip yemiş, daha sonra ikinci ve üçüncü parçaları da yedikten sonra bir parça daha kesip konuklardan birine ikram etmiş, hemen ikram edilen konuğun önüne bir sofraya getirilmiştir. Hükümdarın ikram ettiği kişilerin önüne sofraya kurulmaktaydı.⁷ Konuklara karşı yapılan uygulamalardan biri de budur. Yine aynı şekilde konuklara verilen et lokmalarının koyunun en değerli ve lezzetli yerleri olduğunu söyleyebiliriz.

Türklerin, gelen konuklara yemeleri için at veya koyun kesmelerine dair birçok örnek verilebilir. Mesela; Uygur Devleti döneminde, Türkistan'a elçi olarak gelen Wang Yen-Te için, Uygur hükümdarı Arslan Han hemen bir at ve koyun kestirmiştir.⁸

Kazak Türklerinde, gelen konuklardan en büyük olana hayvanın başı ve kuyruğu ikram edilmektedir. Bu uygulamanın Anadolu'da yaşayan Türkmenler arasında da görüldüğü söylenebilir. Konuk önce bir parça kendisi yer ve daha sonra sofrada bulunanlara ikram eder. Hayvanın kulağını çocuklara verir ki kulakları iyi duysun, gözünden bir parça verir ki gözleri iyi görsün, dilinden bir parça verir ki iyi konuşsun, beyninden bir parça verir ki iyi düşünsün, lider olsunlar, şeklinde⁹ inanılmaktadır. Kesilen hayvanın en değerli yerlerinin konuklara verilmesinin yanında, insan olarak bir kişide bulunması gereken iyi özelliklerin olması için, hayvan vücudundaki uzuvlar birer sembol olarak kullanılmaktadır. Mesela, gelen konuk erkek ise, hayvanın beyninden ikram edilir ve akıllı, zeki olması dilerirdi. Gelen konuk kadın ise, hayvanın dilinden ikram edilir ve tatlı dilli olması dilerirdi. Türk insanı için, iyi bir insanda olması gereken özelliklerin bu şekilde konuklar için

---

⁵ Bahaedin Ögel, **Türk Mitolojisi**, C.I., TTK Yay., Ankara, 1993², s.371.

⁶ Ramazan Şeşen, **İbn Fadlan Seyahatnamesi**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2010, s.7.

⁷ Şeşen, **İbn Fadlan**, s.22-23.

⁸ Özkan İzgi, **Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi**, TTK Yay., Ankara, 2000², s.1.

⁹ Doğan, **a.g.m.**, s.41.

Tanrı'dan dilenmesi, konuklara verilen değer ve önemi oldukça açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Konuklar için hazırlanan yiyecekler kadar hazırlanan içecekler de önemli idi. Özellikle konuklar için Türklerin milli içeceği diyebileceğimiz 'Kımız' ikram edilmekteydi. Kısırak sütünden elde edilen Kımız, Türk insanı için ayrı bir yer taşıyan çok özel bir içecektir. Bu nedenle konuklara verilen değer neticesinde Kımız ikram edilmesine ve konukların memnun kalmalarına özen gösterilirdi. Manas Destanı'nda şu şekilde bir örnek geçmektedir.: "*Attan indirip alın, kalın döşekler serin, büyük bir koyun pişirin misafire ikram edin, Bal ile genç kısırak kımızı güzelce karıştırılsın, kenarlı çini kase ile eğilerek sunun ona, susuzluğunu bir güzel kandırın...*"¹⁰

Konuklara sunulan yemekler kadar eşyalar da konuklara özeldi. Mesela Avrupa Hunları döneminde gelen konuklara gümüş tabaklarda et getirilirken, Hun hükümdarı Attila'ya tahta tabakta et getirilmiştir.¹¹ Bu da bizlere Türklerin konuklara verdikleri önem ile gösterdikleri saygıyı göstermektedir. Türk hükümdarı dahi konuklara kendisinden daha iyi bir şekilde hizmet edilmesini uygun görmekteydi.

B) Türk Devletlerindeki Konukseverlik Anlayışının Örnekleri

Türklerdeki konukseverlik anlayışı tarihi kaynaklarda oldukça fazla yer almaktadır. Bunlardan en önemlileri Türklere gelen elçilerin kendilerine yapılan muameleleri elçilik raporlarında belirtmeleridir. Tarih boyunca kurulan birçok Türk devleti komşularıyla ve diğer çağdaşı devletlerle ilişkilerini elçiler yoluyla sürdürmüştür. Elçilerin verdikleri bilgiler ana kaynak özelliği taşımaktadırlar. Aşağıda bazı Türk devletleri ve toplulukları dönemlerinde kaynaklara yansımış olan konukseverlik örneklerine yer verilmiştir.

Türkistan'da kurulan Türk devletlerinin en önemli komşusu olan Çin İmparatorluğu kaynaklarında Türk konukseverliği hakkında örnek olabilecek önemli bilgiler yer almaktadır. Bu kaynaklar üzerine yapılan çalışmalar üzerindeki bilgilerden örnek verecek olursak:

¹⁰ Wilhelm Radloff, **Manas Destanı**, Yay.Haz.: Emine Gürsoy-Naskali, Türksoy Yay., Ankara, 1995, s.68.

¹¹ Ali Ahmetbeyoğlu, **Greks Seyyahı Priskos (V.Asır)'a Göre Avrupa Hunları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1995, s.14.

Hun Devleti hakkındaki Çin kaynağının dilimize tercüme edildiği Han Hanedanlığı Tarihi Hsiung-Nu (Hun) Monografisi adlı eserde şu bilgiler geçmektedir:

"Wang Mang tahtı ele geçirdiği sırada, saltanat devresinin ilk yılında, Wu Wei Generali Wang Chün'ün başkanlığındaki altı kişiyi, çok miktarda altın ve ipekli kumaş ile Ch'an-yü'ye göndermiş, Göğün emriyle Han devletinin yerine geçtiğini kabul etmesini ve Şanyü'ye verilmiş olan eski mührü değiştireceğini bildirmişti. Eski mührü üzerine 'Hsiung-nu Şanyü'sü Mührü' yazılıydı. Wang Mang bunu 'Hsin'e tabi Hsiung-nu Şanyü'sü Damgası' olarak değiştirmişti. General geldiğinde Şanyü'ye yeni damgayı verirken imparatorun emri ile eski mührü istemişti. Şanyü yine saygı göstererek imparatorun emrini kabul etmişti. Tercüman öne doğru ilerleyerek eski mührü ve kuşağını çözüp almak istemiş, Şanyü de iki eliyle bunları vermeye hazırlanmıştı. O sırada yanında bulunan Sol Ku-hsi Hou unvanlı Ssu, Şanyü'ye, 'en iyisi yeni mührün yazısını görmeden eskisini vermeyelim' diye fısıldamıştı. Bunun üzerine Şanyü duraksayarak mührü vermek istememişti. Elçileri çadıra davet ederek oturmuş ve Şanyü onlara içki sunarak uzun ömürler dilemek üzereyken Wu Wei Generali 'şimdi eski mührü vermek zamanıdır' demişti. Şanyü 'olur' diyerek tekrar iki eli ile mührü yukarı kaldırıp tercümana verirken, Ssu bir kez daha 'yeni mührün üzerindeki yazıyı görmeden eskisini vermeyiniz' demişti. Şanyü 'mührün yazısı neden değişsin ki' diyerek, mührü çıkartıp sunmuş, general bunu kabul etmişti. Yeni mührü ve kuşağı kuşanmış, ancak açıp bakmamıştı. Verilen ziyafet gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürüp sona ermişti." ¹²

Görüldüğü gibi Türklere gelen elçiler, genellikle büyük ziyafetler ile karşılanır ve onlara daima iyi davranılırdı. Sonuçta resmi olarak gelse de elçiler de bir misafirdi. Bilmedikleri bir yerde görevleri için bulunmaktadır ve bu da misafir olarak karşılanmaları için yeterli bir sebepti.

Konukseverliğin yanında komşu ve komşuluk da Türkler için önemli bir konu olmuştur. Komşular daima iyi karşılanmış ve Türk töresinin gerekleri yerine

---

¹² **Han Hanedanlığı Tarihi Hsiung-Nu (Hun) Monografisi**, Haz.; Ayşe Onat, Sema Ersoy, Konuralp Ercilasun, TTK Yay., Ankara, 2004, s.81.

getirilmiştir. Komşularla ilgili uygulamaların yer aldığı Hun dönemine ait bilgilerde bu durum açıkça görülmektedir.

"Mo-tu başa geçtiği sırada Tung (Doğu) Hu'lar güçlüydü. Mo-tu'nun babasını öldürerek hükümdar olduğunu duyunca elçi gönderip Mo-tu'ya şöyle demişlerdi:

'T'ou-man'ın Ch'ien Li Ma olarak bilinen atını istiyoruz.' Mo-tu devletin ileri gelenlerine sorunca hepsi, 'bu Hsiung-nu'ların değerli bir atıdır, verilmez' diye cevaplamışlardı. Mo-tu 'nasıl olur da bir kişi bir atı komşusundan daha çok sevebilir?' Diyerek atı vermişti. Kısa bir süre sonra, Tung Hu'lar Mo-tu'nun kendilerinden korktuğunu düşünerek ona elçi gönderip 'Ch'an-yü'nün Yen-chih'larından birini istiyoruz' demişlerdi. Mo-tu yine çevresindekilere sorunca hepsi öfkeyle; Tung Hu'lar terbiyesizce davranarak hala Yen-chih istiyorlar! İzinizle onlara saldıralım diye cevap vermişlerdi. Mo-tu 'Nasıl olur da bir kimse bir kadını komşusundan daha çok sevebilir?' Diyerek sevdiği Yen-chih'yi Tung Hu'lara vermişti. Bunun üzerine, Tung Hu'ların hükümdarı gittikçe kibirlenerek batısındaki toprakları istila etmişti. Hsiung'nu'larla aralarında kimsenin oturmadığı boş bırakılmış bin li'den (415 km) daha fazla büyüklükte bir toprak parçası vardı. Her iki kavim bu toprak parçasının sınırında ou-t'ou oluşturarak oturmaktaydı. Tung Hu'lar elçi göndererek Mo-tu'ya: 'Hsiung-nu'lar bizimle olan sınırlarının ötesindeki terk edilmiş topraklara gelemesler. Biz buraya sahip olmak istiyoruz' demişti. Mo-tu devlet büyüklerine sorunca bazıları; burası terk edilmiş bir topraktır, verelim' diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine Mo-tu öfkelenip: Toprak devletin malıdır, nasıl olur da verilebilir? diyerek karşı çıkmıştı..."¹³

Görüldüğü gibi komşuluk Türkler için ne derece önemli ise, vatan toprağı da en az o kadar kıymetli bir varlıktı. Halkın tamamına ait olduğu kabul edilen vatan toprakları hiçbir zaman sahipsiz bırakılmamıştır. Hükümdarlar toprakları kendi malları gibi kullanmamışlardır. Her vatandaşın o topraklarda hakkı olduğunu bilmekteydiler.

---

¹³ Han Hanedanlığı, s.6-7.

Hun Devleti hakkındaki bilgilerde Türk konukseverliği konusundaki diğeri bir örnek:

"... Çin İmparatoru, elçi olarak gönderilebilecek birini aradı. Saray memuru Chang (Ch'ien) bu vazifeyi üzerine aldı. Yüeci'lere elçi olarak gönderildi. Elçiliğeri ayrıca, kendisi bir Hun, (veya Türkistanlı biri olan) ve vaktiyle Tang-i ailesine kölelik etmiş olan, Kan-fu da katıldı. Hep birlikte yola çıktılar. Hunların içinden geçtiler. Hunlar onları yakaladılar ve Hun hakanına gönderdiler. Hun hakanı göz altına alınan elçilere şöyle dedi: 'Yüeciler, bizim kuzeyimizde oturuyorlar. Çin, onlara nasıl bir elçilik gönderebilir. Çin'in güneydoğusunda oturan Yüeh'lere ben bir elçi göndermek istesem, Çin bana izin verir miydi?'"

Hun hakanı Çin elçisini on yıldan fazla bir süre yanında alıkoydu. Elçiye bir kadın verdi. Elçinin bu kadından bir de oğlu oldu. Elçi, Çin imparatorunun kendisine verdiği elçilik belgesini, veya bastonunu sakladı ve kaybetmedi. Hunların içinde otururken her gün daha çok serbestçe dolaşma izni verildi. Bundan yararlanan elçi, elçilik memurlarıyla birlikte, Yüecilerin bulunduğu yöne doğru kaçtı..."¹⁴

Bu bilgilerde Türklerin insan sevgisi ve konukseverlik özellikleri açıkça görülmektedir. Hunların o dönemdeki en büyük rakibi ve komşusu olan Çin'in, Hunların aleyhinde planları dahilinde gönderdiği elçisi, Hunlar tarafından yakalanmış ve esir alınmıştır. Ancak, bilgilerde de görüldüğü gibi, bu esaret Türklerin konukseverlik özelliklerini yansıtan bir olay olmuştur. Düşman ülkenin casusu konumundaki bir kişi olmasına rağmen, Hun ülkesinde oldukça iyi bir şekilde yaşamını sürdürmüştür. Her ne kadar siyasi açıdan bir esir statüsünde olsa da, Türkler ona misafir gözüyle bakmıştır. Daha önceden de ifade edildiği üzere, Türkler insan psikolojisini iyi bilen bir millettir. Kendi ülkesinden uzakta bulunan bir kişi her ne durumda olursa olsun konuk olarak algılanmış ve ona göre muamele yapılmıştır.

Hun Devleti'nden sonra Türkistan bölgesinde kurulan diğeri bir Türk devleti olan Gök-Türk Devleti döneminde de konukseverlikle ilgili örnekler bulunmaktadır.

---

¹⁴ Bahaeddin Ögel, **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi**, C.II., Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1981, s.3-4.

Gök-Türk Devleti hakkında bilgi veren Çin kaynakları üzerine yapılan çalışmalarda yer alan bilgilerde şunlar geçmektedir:

*"P'ei Kuang-t'ing, Türklere elçi gönderip onların devlet ricalinden birini bize katılması için davet etsek, diye teklifte bulundu; zira, böyle yaparsak Türkler reddedemezler, katılmaya mecbur olurlar, böylece de onların bize karşı harekete geçmeleri zorlaşır, dedi. 16. Chang Yüeh, onun görüşünü kabul etti, İmparator da reisülküttab odaları katiplerinden Yüan Chen'i, bu teklifi Türklere götürmesi için kapı kethüdasına vekaleten görevlendirdi. 17. Kığig Şad, hatunu, Kül Tegin, Tonyukuk ve maiyetleri otağda bir halka halinde oturup, Yüen Chen'e verdikleri ziyafette görüşme yaptılar."*¹⁵

Bilgilerde görüldüğü üzere, Türklere gelen elçiler Türkler tarafından daima iyi karşılanmış ve gerekli konukseverlik gösterilmiştir. Ziyafet verme, giydirme, hediye verme ve bunun gibi birçok uygulama Türklere has konukseverlik özelliklerindedir.

Türklerdeki konukseverlik, kendileri ile ilişki içinde olan diğer devletleri de etkilemekteydi. Türklerin en önemli komşuları olan Çinliler de Türklerden gelen elçilere aynı şekilde karşılık vermişlerdir.

*"[Kao-tsu'nun başa geçtiği ilk yıl olan] Wu-te saltanat devresinin birinci yılında [618] Shih-pi [Kağanın] gönderdiği elçi Kutluk Tegin, [Kao-tsu'nun tahta çıkışını tebrik amacıyla gelerek] huzura çıktı; kendisine T'ai-chi Sarayında ziyafet verildi ve 'dokuz makamda' müzik çalındı. [İmparator] elçilerin her birine farklı miktarlarda ipekli kumaşlar ihsan etti."*¹⁶

Görüldüğü üzere Türklerin konuklara yaptıkları muameleler karşılıklı belirleyicilik esasına göre, ilişki içinde olduğu devletleri de etkilemektedir. Zaten aksi durumlarda Türkler, haklarını korumak ve onurları için savaşmaktan çekinmemişlerdi. Türkler, doğal olarak kendi yaptıkları gibi karşılanmak ve muamele görmek istemişlerdi.

---

¹⁵ Çin Kaynaklarında Türkler Eski T'ang Tarihi (Chiu T'ang-shu), Haz.: İsenbike Togan ve diğ., TTK Yay., Ankara, 2006, s.57.

¹⁶ Çin Kaynaklarında, s.90.

Aynı şekilde önceden verilen örnekler ile aynı doğrultuda Türklerin konukseverliği üzerine bilgiler devam etmektedir. Bir diğer örnekte şu bilgiler yer almaktadır:

"Kuzey Hindistan'da Kien-ta (Gandhara) devletinden, keşiş Şe-na-küe-to (Jinagupta), Kuzey Çovların imparatoru Wu-ç'eng'in (559) hüküm sürdüğü yılların başında, hocalarının refakatçisi olarak, yoldaşlarıyla birlikte, yanlarına Sutraları da alarak, Çin'e geldi... Kuzey Çovlarının imparatoru Wu-ti'nin 3. Kien-te (574) yılında, her iki din de (Budizm ve Teoizm) yasaklanınca, onlarında hayatları tehlikeye girdi. Sonunda vatanlarına geri dönmek için ricada bulundular. Çin devleti ricalarını kabul etti, hediyeler vererek onların geri dönmelerine izin verdi. Dönüşte yolları T'u-küe topraklarından geçiyordu... Ta-po Kağan büyük bir nezaketle kendilerine burada kalmalarını rica ederek, şunları söyledi: 'Kuzey Çovlarda bazen zaferler bazen yenilgiler olur, bu yüzden de siz ustalar, kah oraya, kah buraya gitmek zorunda kalırsınız. Bizdeyse ne yenilgi ne de başkaldırı vardır; burada huzur içinde yaşarsınız. Gönlünüzün istediği gibi bakılmanızı ve rahat etmenizi sağlayacağım.' Bunun üzerine orada on yılı aşkın bir süre kaldılar. Öğretmen ve yoldaşlar öldü. Sadece Jinagupta hayatta kaldı. Tam o sırada, Siang-Çovlu (Kuzey Ts'i'lerden) Budist keşiş Pao-sien ile 11 keşiş dönüş yolunda T'u-küe'lerin yanında mola vermişlerdi. Bu keşişler Kuzey Ts'i'lerin imparatoru Hov-çu'nun 6. Wu-p'ing yılında batıya seyahat etmişler, Sanskritçe yazılı 260 sutra kazanmışlardı, yedi yıldan beri de yoldaydılar. T'u-küe'lerin yanında mola verdiklerinde, Kuzey Çovların Kuzey Ts'ileri yok ettiklerini, Budizm'de yasakladıklarını öğrendiler. Bu durumda ne yollarına devam edebilirler, ne de geri dönebilirlerdi. Sonuçta istemeseler de kararsız bir vaziyette T'u-küe'lerin yanında kaldılar. Sonra birden, çölde suya, karanlıkta aydınlığa kavuşmuşçasına, karşılarında Jinagupta'yı buldular. Jinagupta'yla birlikte, kazandıkları dokuz yeni sutrayı başından sonuna kadar okudular. Jinagupta'ya Sutraların başlıklarını tercüme etmesini, eski simgenin gözden geçirilip değiştirilmesini rica ettiler. Bu onlara çok uygundu, çok da mutluydular... Sonunda günlük yakıp, Sutraları birlikte tercüme etmeye and içtiler. Büyük Sui'ler hakimiyeti ele geçirmesiyle birlikte Budizm yeniden canlanınca,

Sutralarıyla birlikte tekrar ülkelerine döndüler... Jinagupta K'ai-huang'ın 4. yılında (584) tekrar Çin'e geldi..."¹⁷

Kaynaktaki bilgilerde Türklerin konukseverliği açıkça görülmekle beraber, Türklerde bulunan dini hoşgörünün de yansımaları kendini göstermektedir. Eski Türk inancındaki önemli karakteristik özelliklerden birisi de, dini hoşgörü olmuştur. Türkler, ülkelerine gelen insanlara her ne dinden olursa olsun eşit muamele etmiştir. Zaten konuksever olmalarının kaynağında yatan diğer bir etken de hoşgörülü bir yapılarının olmasıdır denilebilir.

Gök-Türkler ile ilgili konukseverlik anlayışının örneği olabilecek bilgilerden diğeri:

"..Boluo Poluo Miluo, Tianzhu (Eski Hindistan) ülkesindedir. Kuzey Di'liler çok cesaretli olmalarına rağmen pek medeni değillerdi. Bu yüzden Budizm inancını kabul etmeyi düşünüyorlardı. Dolayısıyla içlerinde Taoist din adamı ve sıradan insanlar bulunan 10 kişilik bir ekip kuzeye doğru yönelerek Tong Yabgu Kağan (Batı Gök-Türk yöneticisi)'ın kaldığı otağa varmışlar ve Tong Yabgu Kağan'ın Budizm'e karşı sempati duymasını sağlamışlardır. Bu ekibe çok itibar edilmiş olmalı ki, 10 kişiden oluşmalarına rağmen, onlara her gün 20 kişiye yetecek kadar ihtiyaç maddeleri (yiyecek-içecek ve hayvan yemleri dahil) verilmiştir. Sabah akşam demeden daima kendileriyle ilgilenilmiştir. Tong Yabgu Kağan, ülkesine gelen bu dini elçilere çok önem vererek kendisi de bu dine inanmaya başlamıştır. Bu olaylar 600 - 622 yılları arasında cereyan etmektedir. Tong Yabgu Kağan öldükten sonra Batı Gök-Türk yönetici tabakasının Budizm inancını terk ettikleri, yaptıkları sert tartışmalardan anlaşılmaktadır."¹⁸

Yukarıdaki bilgilerde görüldüğü gibi Gök-Türk ülkesine gelen Hindistanlı din adamlarının, karşılanmaları ve ağırlandırmaları açık bir şekilde görülmektedir. Konuk olan insanların rahat etmeleri ve ihtiyaçlarının karşılanması için son derece titiz davranılmaktadır.

¹⁷Liu Mau-Tsai, **Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri**, Çev: Ersel Kayaoğlu-Deniz Banoğlu, Selenge Yay., İstanbul, 2006, s.56-57.

¹⁸Eyüp Santaş, 'Göktürklerde Gelenekler ve Dini İnançlar', **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. 4, İzmir, 2000, s.371.

Başka bir örnekte bu konuda şu bilgiler yer alır:

"T'u-küe'lerden Ta-i-ni-wen-mu-han Hia-hov (=Hia) sülalesinden geliyor. Kendisi gökyüzünden atandı. Gücü, kuzey yaban illerine kadar uzanır. Ordusu nereye gitse en ufak bir dirençle karşılaşmaz. Emrinde düşük ve yüksek rütbeli subaylarla, sol ve sağ Hien-wang'lar (Bilge Krallar) vardır. Efsanevi hayvanları K'i-lin'in kemiklerinden elde edilen tutkalla birbirine eklenmiş ve boynuzlarla süslü yayları, akbaba tüylerinden okları vardı. Bu oklarla kartalları vuruyorlardı. Ts'ung-ling dağlarında hiçbir reis yoktur ki ona boyun eğmemiş olsun. T'ien-şan'daki bütün hükümdarlar da onun tebaasındaydılar. Adamları sade ve dürüst insanlardı, sözleşmelere sadık kalıyorlardı; devleti de komşuluk ilişkilerine değer veriyordu." ¹⁹

Aşağıda ise elçilerin kağanlardan ve Çinli imparatorlardan gördükleri muameleye ilişkin bilgiler kronolojik olarak sıralanmaktadır:

"711 yılında Mo-ç'o elçi Ho Feng-yao'yu bir kutlama yemeğiyle ağırladı.

725 yılında P'i-kia Kağan hatunu, K'üe Tegin ve Tun-yü-ku ile birlikte çadırda elçi Yüan Çen'in onuruna bir kutlama yemeği düzenledi.

568 yılında Kuzey Çov imparatoru Kao-tsu bir askeri geçit töreni düzenletti ve yabancı ülkelerin bütün elçileri buna katıldı.

584 yılında Sui imparatoru Kao-tsu Ta-hing-tien sarayında T'u-küe'lerin, Kao-lilerin ve T'u-yü-hunların elçilerini ağırladı.

585 yılında Sui'ler K'u-ho-çen Tegin'e devletin direği unvanını verdi, onu iç sarayda ağırladı, onu imparatoriçeyle tanıştırdı ve ona çok sayıda hediyeler verdi...

²⁰

Görüldüğü gibi Türk ülkelerine gelen elçi ve ziyaretçiler genellikle çok değerli kabul edilir ve ona göre kendilerine muamele edilirdi. Türklerin konukseverlik özelliği siyasi ziyaretlerde de açıkça kendini göstermektedir. Türk devletlerinin komşuluk ilişkilerine de mutlaka bu durum yansımaktadır.

---

¹⁹ Liu Mau-Tsai, a.g.e., s.59.

²⁰ Liu Mau-Tsai, a.g.e., s.544-545.

Konukseverlik konusunda Çin yıllıklarını kaynak alan eserlerde geçen bilgiler şu şekilde devam etmektedir:

*"Söylenceye göre T'u-küe'ler atalarının bir kurttan geldiğine inanıyordu. Sancaklarının ucuna altından bir kurt kafası takılıyordu. Alay subaylarına Fu-li (Türkçede: bori) deniliyordu. Türk halklarından sayılan Sie-yen-t'olara ilişkin metinde şunlar anlatılıyor: 'Eskiden Sie-yen-t'olar yıkılmak üzereyken, boylarından birinin yanına bir dilenci geldi. Dilenci onun tarafından çadırına alındı. Ev sahibinin eşi konuğu gördüğünde onun bir kurt başına sahip olduğunu fark etti, ama ev sahibi bunu anlamamıştı. Konuk yemeğini yedikten sonra kadın kocasına bunu söyledi. Bunu üzerine bu arada artık kalkmış olan konuğun peşinden gittiler ve böylece Yü-tu-kün-şan (Ötüken) Dağı'na vardılar. Orada dilenci kendisini takip edenleri gördü ve onlara şöyle dedi: Ben bir tanrıyım! Sie-yen-t'olar yıkılacak!' Takip edenler korkuya kapıldı ve geri çekildi. Bunun üzerine dilencinin izini kaybettiler. Daha sonra da Sie-yen-t'olar gerçekten bu dağın eteğinde yenildiler."*²¹

Yukarıdaki bilgilerde de anlaşıldığı üzere, dönemin şartlarında kehanetlerin ve efsanelerin yer aldığı görülmektedir. Yine Türklerin bu olayda da konuk ağırlama hususunda hassas oldukları açıkça kendini göstermektedir. Bir Türk'ün evine gelen kişi muhtaç olsun veya olmasın her zaman en iyi şekilde ağırlanmaya çalışılmıştır. Bu da kaynaklarda açıkça görülmektedir.

Türklerin konukseverliği hakkında önemli bilgiler içeren Çin yıllıklarını kaynak alan eserlerde geçen diğer bilgiler şu şekilde devam eder:

*"(Şe-hu Kağan) her gün Prabhakaramitra ve yol arkadaşlarına yirmi kişilik gıda maddesi veriyor, sabah akşam hürmetli bir şekilde hediyeler sunuyordu. (Prabhakaramitra'nın) dindar ve laik yol arkadaşları, fevkalade bir muamele görüyorlardı. Her geçen gün daha çok güler yüz ve daha fazla hürmet gösteriliyordu."*²²

Hindistanlı Budist din adamlarının Türk ülkesinde bulunduğu sırada ne şekilde muamele gördüklerini bu bilgiler göstermektedir. 626 yılında gerçekleştiği

²¹ Liu Mau-Tsai, a.g.e., s.592-593.

²² Edouard Chavannes, **Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri**, Türkçe Terc.: Mustafa Koç , Selenge Yay., İstanbul, 2007, s.251.

belirtilen bu olaylar Gök-Türk Devleti dönemine denk gelmektedir. Türk Devletleri içerisinde önemli bir yere sahip olan Gök-Türk Devleti döneminde de aynı şekilde Türk töresinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

"(629 yılı civarında) ... (Hsüan-tsang) O sırada avlanmakta olan Şe-hu Kağan'la da Tokmak civarında karşılaşmıştı. Hacımız gördüğü bu unutulmaz manzarayı çarpıcı bir dille tavsif etmektedir. 'Bu barbarların atları sayılamayacak kadar çoktu. Han, tüm saçlarını gösteren yeşil saten bir palto giymişti. Sadece altına on kadem uzunluğunda, birkaç kat dolandıktan sonra sırtına düşen ipek bir şerit bağlamıştı. Çevresinde brokart paltolu, saçları örülü iki yüz kadar yaveri vardı. Birliklerin geri kalanı deve veya ata binmiş, kürkler ve yumuşak yün elbiseler giymiş, uzun sancaklı, uzun mızraklı ve düz yaylı süvarilerden oluşuyordu. Konvoy öylesine uzundu ki, insan kuyruğun sonunu göremiyordu. Hsüen-tsang'ın bu Türklerin yanında uzun süre istirahat ederek Leang-çu'dan Kua-çu ve Kaoç'ang'a geçtiği bilinmektedir. Hacımız (Hsüan-tsang) gitme izni aldıktan sonra, Si-p'i Kağan ona hürmet etmesi ve hakanlığın güneyindeki en uç sınırı Kapiça'ya kadar yol göstermesi için genç birini vermiştir. Hsüan-tsang, Tokmak'ın 400 li batısında ve Talas'a 150li mesafede, biri Çince, diğeri Türkçe 'Bin bolak' anlamına gelen Ch'ien- Ch'üan [Min Bulak] veya Bin-göl topraklarına ulaşmıştı. Burası Kağan'ın yaz aylarını geçirdiği en gözde yaylak idi. Burada evcil geyik sürüleri vardı ve onları öldürenlere ölüm cezası konulmuştu." ²³

"Hsüan-tsang, Amu-derya'yı geçtikten sonra payitahtı şimdiki Kunduz olan ve nehrin güney yakasında yer alan Huo ülkesine ulaştı. Hükümdar Demirkapı'nun ortasında yer alan tüm küçük beylikleri yöneten bir Türk'tür. Hsüan-tsang'ın 630 yılındaki ziyareti sırasındaki bu hükümdarın adı T'ung Şe-hu'nun büyük oğlu Ta-tu Şad'dı. Kao-ç'ang kralının kızı olan hanımını kaybetmiş ve çok geçmeden kendisi de terk-i dünya eylemişti. 'Onun (yani Ta-tu Şad'ın) daha sonra evlendiği hatunu gençti. Önceki oğlunun entrikası sonucunda kocasını zehirlledi. Ölünce, müteveffa Kao-ç'ang prensinin oğlu henüz küçük yaşta olduğu için, iktidar tegin ünvanı taşıyan önceki oğul tarafından gasp edildi; şad derecesine yükseldi ve ayrıca kayınvalidesiyle evlendi.' Gasıp da Hsüan-tsang'a iyi davrandı ve hacı 643 veya 44'de geri dönerken

²³ Chavannes, a.g.e., s.253-254.

*T'ung ŧe-hu Kağan'ın Toharistan'ı yöneten ve bilahare yabgu olan küçük oğlunu tekrar ziyaret etmeyi ihmal etmedi ve yanında bir ay kaldı."*²⁴

Bilgilerde Türklerdeki dini hoşgörü, insan sevgisi ve konukseverlik yine açıkça kendini göstermektedir. Yabancı bir kişi, üstelik farklı dinden olmasına rağmen Türkler arasında çok rahat bir şekilde yaşamış ve memnuniyetini dile getirmiştir. Ayrıca konukseverlik, Türkler arasında iç sorunlar yaşanırken dahi önemini kaybetmemiştir. İç karışıklıklar sırasında bile Türk ülkesindeki konuk mahiyetindeki kişiler gerekli hürmeti görmüştür. Bilgiler bunu açıkça ispatlamaktadır.

Bizans tarihçisi Menandros'un kroniğinde yer alan bilgileri aktaran eserlerde, Gök-Türkler hakkındaki bilgilerde, bir Bizans elçisinin Türk ülkesine (Gök-Türk) geldiğinde gördükleri ŧu şekilde geçmektedir:

*"Zemarkhos (Bizans elçisi) Dzabul'un (İstemi) yanına gelince onu otağında gerektiğinde bir atla çekilebilen iki tekerlekli altın bir tahtta oturur buldu. Otağ, baştan sona en güzel renklerle sanatkarane şekilde alacalanmış ipek kumaşlarla süslenmişti."*²⁵ *Zemarkhos, İstemi Kağan'a ŧunları söylemiştir: Birçok insanın hakimi, büyük imparatorumuz benim aracılığım la size ŧunları söylemektedir; 'Dostumuz olan ve Roma Devleti'ne karşı lütuf gösteren sizlerin, talihiniz iyi gitsin ve başarı sizlerle olsun. Bizi üstelik konukseverce kabul edensin."*²⁶ *Her zaman düşmanlarınızı istila edip onları yağmalayabilesiniz. Arkadaşlık kurallarına zarar veren kıskançlığa sahip olursak, bizden uzak durun. Türk boyları ve Gök-Türlere tabi olanlar bizim dostlarımızdır ve siz de bizim hakkımızda böyle düşünün.'* *Zemarkhos tam olarak bunları söylemiş ve İstemi de aynı sözlerle karşılık vermiştir."*²⁷ *Elçilere üzüm den yapılmış, kırmız veya Moğollarda adet olan mayalanmış kısrak sütü olduğu belli yumuşak bir ŧarap ikram ettiler. Tarihçi, diğer günlerde Bizanslıların kabul edildiği diğer iki bölümü de tasvir etmektedir. Birinde heykeller, kağanın üzerinde uzandığı altın bir divan, sürahiler, ibrikler ve altın fıçılar; ikincisinde altın la kaplı ahşap*

²⁴ Chavannes, a.g.e., s.255.

²⁵ Chavannes, a.g.e., s.301.

²⁶ Ali Ahmetbeyoğlu, 'Bizans Tarihçisi Menandros'un Türkler (Gök-Türkler) Hakkında Verdiği Bilgiler', *Tarih Dergisi*, S. 50, İstanbul, 2010, s.17.

²⁷ İsmail Mangaltepe, *Bizans Kaynaklarında Türkler*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2009, s.54.

direkler, dört tavus kuşu üzerinde oturan altın süslü bir yatak hayranlıkla seyrediliyordu. Girişteki arabalar gümüş yemek takımları ve gümüşten yapılmış hayvan resimleriyle doluydu. Bu resimlerin Bizans'ta bulunan benzerlerinden aşağı kalır bir yanı yoktu. Gerçek barbar olarak görmeye alıştığımız bu Türkler aslında zannettiğimiz kadar kaba değillerdi. Sadece kıymetli maden üzerine yansıtılan sanatları, değerleri bozulup paraya dönüştürülünceye kadar geçerli olan eşyalar yaratmıştır. Bu sanatın neredeyse tamamen kaybolmuş olmasının sebebi de budur. Dzabul (İstemi), Kırgız bir cariyeye verdiği Zemarkhos'u Pers İmparatorluğu'na karşı başlattığı sefer sırasında refakatine aldı. Talas Nehri yakınında aynı ismi taşıyan ve gerek Çinli gerekse Arap yazarlarca iyi bilinen şehirde mola verdiler. Orada Pers sarayının bir elçisi kendini kağana tanıttı, kağan da onu ziyafete davet etti ²⁸ Zemarkhos, Sasaniler ile savaşmak üzere yola koyulduktan sonra, Sasanilerden gelen bir elçi İstemi Kağan'ın huzuruna çıktı. İstemi Kağan, Roma ve Sasani büyükelçilerini kendisi ile birlikte akşam yemeği yemeye davet etti. Elçiler yemeğe icabet ettiklerinde, İstemi Kağan, Romalı elçilik heyetine büyük bir saygı ile davrandı ve şerefli divan üzerine oturmalarını istedi... " ²⁹

Türk ülkesine gelen Bizans elçisinin verdiği bilgilerde; Batı ülkelerinde Türkler hakkında düşünülenlerin ne kadar yanlış olduğu görülmektedir. Elçi, gördükleri karşısında, aklında mevcut olan Türk insanı resminin çok farklı olduğunu anlamıştır. Daha önceden Türkler hakkında söylenen barbar, medeniyetsiz gibi söylemlerin aslında doğru olmadığını görmüştür. Türklerin içerisinde bizzat bulunarak bu durumu açıkça görmüştür.

Yine Gök-Türkler dönemine ait bir tarihi hadise ve konukseverlik anlayışı şu şekilde geçmektedir:

"...Durumu iyice tetkik eden casus Ch'ang Sun-sheng, Sui İmparatorluğu merkezine geri dönerek, gördüklerini ve duyduklarını imparatora rapor etti. İmparator Wen, bu sefer Ch'ang Sun-sheng'i elçi sıfatıyla Tou-lan Kağan'a gönderdi. Elçi durumu kağana açıklayacak ve de onu etkileyecek idi. Ancak, Tou-lan, Ch'ang

---

²⁸ Chavannes, a.g.e., s.301-302.

²⁹ Mangaltepe, a.g.e., s.56.

*Sun-sheng ile hiç ilgilenmeyerek, 'biz misafirleri ülkemizde renklerine bakmadan değerlendiririz' dedi ve hiç yüzüne bakmayarak muhatap olmadı."*³⁰

Hadisedeki bilgilerde Türklerin konukseverlik anlayışının ne derece önemli bir konu olduğu anlaşılabilir. Ülkelerine casus olarak gelmiş olan bir kişiyi bile misafir olarak kabul etmeleri ve durumu öğrendiklerinde dahi konukseverlik anlayışını devam ettirmeleri oldukça ilginç bir durumdur. Bu durum bizlere Türklerdeki töre ve töre uygulamalarının siyasi faaliyetlerden çok daha önemli olduğunu hatta siyasi ilişkileri dahi yönlendirdiğini göstermektedir.

Gök-Türk devrine ait konukseverlik örnekleri devam etmektedir:

"... Hakikaten Kağan üç gün sonra döndü ve ilk işi Hüan-dzang'ı kendi çadırına çağırarak oldu.

Çadır birbirinden güzel altın sırmalı eşya ile süslü idi, bunlar adeta gözleri kör edecek gibi parılıyordu. Bütün ileri gelenler (tarkanlar) yere serili hasırlar üzerinde oturmaktaydılar. Her birinin sırtında, parlutlu sirmalarla işlenmiş süslü ipek elbiseler vardı. Kağanın ardında muhafızları duruyordu. Hüan-dzang takdirle anlatır. her ne kadar kağan göçebe bir kavme hükmetmekte ise içinde yaşadığı muhitin tanziminde gerçekten beğenilecek bir kibarlık vardı. Üstat baş çadıra yaklaşırken çadırın kapısına şöyle otuz adım kala kağan ona karşı geldi ve saygılı bir naziklikle çadıra kadar kendisi götürdü, orada ikisi de oturdular. Konuşma tercüman yardımıyla yapıyordu... Türkler genellikle hasırlar üzerine otururlardı. Fakat hacının hatırı için demirden yapılmış, üzeri minderli bir iskemle buldular. Herkes yerine rahatça oturduktan sonra Hüan-dzang Gav-çanğ'dan beraber getirmiş olduğu elçi heyetinin içeri girebileceği işareti verildi. Heyet ora kralının mektubunu ve hediyelerini verdi. Kağan hediyeleri sırayla gözden geçirdi, her birine çok memnun oldu. Bunun üzerine heyet azalarını oturtular ve çalgı ile beraber, ağızlarına kadar dolu şarap kupaları dizili sofrada ziyafet başladı. Bu Gök Türkler üzüm suyu içiyorlardı, sarhoşluk veren bu içkiden Gav-çanğ'lı elçiler de zevk duydukları gibi, üzüm kızını üstat da reddetmemişti. Şarap tasları gittikçe daha sık boşalıyor, keyif ve neşe gittikçe artıyor, çalgı durmadan çalıyordu. Hüan-dzang yine takdirle kaydeder:

³⁰ Ahmet Taşağıl, **Göktürkler**, C.I., TTK Yay., Ankara, 2003², s.51.

bu bir barbar musikisi idi ama, yine de ruha ve gönüle ferahlık veriyordu. Biraz sonra yemekleri getirdiler, misafirlerin önüne büyük parça koyun ve dana etleri kondu; hacılara da bir Budist papazının günaha girmeden yiyebileceği şeyler, pirinçten yapılmış poğaçalar, kaymak, şeker, bal ve saire verdiler. Yemekten sonra şarap tası yine etrafı dolaşmaya başladı. Hüan-dzang Gök Türklerin yanında birkaç gün kadar kaldı, burada bulunmaktan çok memnun olduğu belliydi; Çin'de o kadar tehlikeli sayılan bu barbarlar ona son derece dostça muamele yapıyorlardı. Kağan onu himayesine aldı, hatta dostluğundan ve ona acıdığından, Hindistan yolundan vazgeçirmeye bile çalıştı. Orada sıcak o kadar şiddetli, iklim o derece tahammül edilmezdi ki, üstat muhakkak dayanamaz, telef olurdu. Fakat onu sakındığı için yaptığı bu ihtar rağmen vazgeçmediğini görünce, askerlerinin arasından Çince anlayanları ve Hindistan yolu üzerine düşen memleketlerin dillerini bilenleri seçtirerek hepsini de yardımcı olarak yanına kattı. Subaylarından bir tarkanı da yine onunla yolladı, veda ederken ona hediye olarak bir kat al ipek elbise ile elli parça ipekli verdiler.”³¹

Yukarıdaki bilgilerde de görüldüğü üzere Türkler, ülkelerine gelen dini, dili, ırkı ne olursa olsun misafirleri mümkün olduğu kadar iyi bir şekilde ağırlamaya çalışmışlardır. Ülkelerine gelen konuğu ağırlamakla kalmayıp, onun sıkıntılarını ve dertlerini de dinleyerek çözmek için çaba göstermişlerdir. Onun başına gelebilecek her türlü kötü durumdan korumak için önlemler dahi almışlardır. Türkler, konuğun ülkelerinden gitmesi ile ona gösterdikleri ihtimamı hemen kesmemişlerdir. Sağ salım gideceği yere ulaşabilmesi için önlemler almışlar ve mümkün mertebe ona yardımcı olmuşlardır. Bu durum Türklerdeki konukseverlik anlayışının göstermelik bir durum olmadığını bizlere açıkça göstermektedir. Tam aksine Türk töresi ve inancına sıkıca bağlı bir anlayış olduğunu görmekteyiz. Buradaki asıl değerli olan şeyin insan ve insan sevgisi olduğu açıkça görülmektedir.

Bozkır kültürüne ve hayat tarzına sahip Batı Gök-Türkleri sadece yaylalarda değil, şehirlerde de oturuyorlardı. Tanrı Dağları'ndaki başlıca büyük şehirler, ticaret yolları üzerinde kurulmuştu. Çin'den Ön Asya'ya giden kervanlar, bu şehirlerde konaklıyorlar ve bu suretle yollarına daha emin olarak devam ediyorlardı. Büyük

---

³¹ L.Ligeti, **Bilinmeyen İç Asya**, Çev: Sadrettin Karatay, TDK Yay., Ankara, 1986, s.88-89.

ticaret şehirlerinin idare ve emniyeti hiç şüphe yok ki, Gök-Türkler tarafından temin ediliyordu. Bunun yanında şehirlerin sınırları içinde Türk garnizonlarının bulunması da gayet tabii idi. Eski Türk savaş sistemine göre; ordu ve askerin arkasından aileleri de giderdi. Bu askerlerin yanında Türk ailelerinin de bulunması, eski Türk Töresi'nin gereklerinden biri olmalıydı.³² Bu durumun sonucunda Türk ülkelerinden, gelip geçen tüm tüccar ve yolcular mümkün olduğunca iyi bir şekilde ağırlanmaktaydılar. Aynı zamanda güvenlikleri de büyük ölçüde sağlanmaktaydı. Ticaret gibi önemli bir ekonomik faaliyetin kesintiye uğraması veya zarar görmesi tüm insanlığı etkileyecek bir durum olmaktadır. Türk ülkelerinden geçen ticaret yolları tarih boyunca sürekli güvenli bir şekilde kullanılmıştır. Bu durumun sağlanmasında Türklerdeki insan sevgisi ve konukseverlik anlayışı büyük oranda etkili olmuştur.

Gök-Türkler ülkesinde konuklara verilen değeri açıkça gösteren diğer bir örnekte şu bilgiler geçmektedir:

*"Yabancı orkestralar saray görevlileri arasında hizmete alındı. Mesela musiki düşkünlü Çinli Hükümdar Suan Izun sarayında yaklaşık 30 bin civarında müzisyen bulundururdu. Gök-Türk Kağanı'nın Suyab civarındaki sarayında elçileri nasıl karşıladığı hususundaki kayıtlar günümüze ulaşmıştır. Böyle bir kabulde bulunan Budist rahibi Suan Szyan, 'Kağan şarap getirip müziği başlattı... Daha sonra metal çan seslerinin eşlik ettiği yabancı diyarlara ait müzik hiç durmaksızın devam etti. Ayrıca bu müzik, her ne kadar, vahşilere ait olsa bile, dinleyiciler zevkle dinledi ve gönüllerini neşelendirip zihinlerini dinlendirdi' demektedir."*³³

Türklerde cenaze törenleri, büyük at yarışları ve 'ölü aşı' denen ziyafetler için bir sebep olurdu. Birçok misafirin de katıldığı bu törenlerde konuklar ağırlanırdı. Yukarıda da ifade edildiği üzere Türkler cenaze törenlerine 'Yuğ' derlerdi. Herhalde bu söz, ağlamak fiili ile ilgili olmalı idi. Çin tarihçileri Gök-Türklerin cenaze törenlerini özet olarak şöyle anlatmaktadırlar.

---

³²Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, C.I., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s.57-58.

³³**Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar**, Kazakistan Bilimler Akademisi, Çev: Abdulvahab Kara, Selenge Yay., İstanbul, 2007, s.129.

"Ölüler ilk önce bir çadıra konurdu. Bundan sonra da; at, sığır ve koyunlardan türlü kurbanlar verilirdi. Daha sonra atlarla çadırın etrafı dönülür ve at yarışları yapılırdı. At yarışları bitince ölünün bütün eşyaları atı ile birlikte yakılır ve geriye kalan kemikleri toplanırdı. Asıl büyük kurban törenleri ile diğer şenlikler, ölünün kemikleri mezara konduktan sonra yapılırdı. Bundan sonra yine at yarışları yapılırdı."

"Ölü beden mezara konup mezar kapatılınca, ölünün bir resmi veya heykeli yapılarak mezar üzerine konur ve öldürdüğü düşman sayısı kadar da mezar üzerine taş dikilirdi.' Öldürülen düşman sayısı kadar mezar üzerine dikilen taşlara eski Türkler 'balbal' adını verirlerdi."³⁴

Ölüyü anmak amacıyla düzenlenen ziyafetlere 'Yoğ Aşı' adı verilmekteydi. Bu ziyafetlerde içkiler belirli adetlere uyulmak şartıyla içilmekteydi. Bunlarda da düğün ve ziyafetlerde kullanılan içki kadehleri kullanılırdı. Konuklara sunulan içkiler de bu kadehler ile olmaktadır.³⁵ Yoğ Aşı denilen bu ziyafetlerde, misafirlerin ağırlanması ayrı bir önem arz etmekteydi. Türk töresinin tüm kurallarının uygulandığı bu törenlerde, elbette ki konuk ağırlama önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Uygurlar döneminde yaşanan hadiselerde de önemli bilgiler vardır. Bu bilgiler kaynaklarda detaylı bir şekilde verilmiştir. Bu kaynakları kullanan önemli kültür tarihçilerimizden Bahaeddin Ögel:

"Uygur Devleti'ne gelen bir elçinin karşılanma ve ağırlandırma şekli için kaynaklarda geçen bilgide, Uygur Kağanı, elçinin yemesi için hemen bir at ve bir koyun kestiriyor. (At eti Türklerde baş sırayı tutardı.)"³⁶ demektedir.

Konuk statüsünde en önemli kişiler olarak görülen elçiler, görüldüğü üzere Türk gelenek ve görenekleri gereğince ağırlandırılmaktadırlar. Türkler kendileri için en değerli yiyecekleri elçiye sunmakta ve gerekli şekilde hürmet etmektedirler.

³⁴ Ögel, *Türk Kültürünün*, C.II., s.156.

³⁵ Ögel, *Türk Kültürünün*, C.IV., s.17.

³⁶ Ögel, *Türk Kültürünün*, C.I, s.51.

Uygur Devleti dönemi hakkında bilgi veren eserlerde konukseverliğe örnek olabilecek bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerden biri şu şekilde yer almaktadır:

"1130 senesinde Karahıtay devletinin kurucusu Gur Han, Türkistan'ı istila etmek üzere yola çıktığı zaman, Uygur hükümdarına bir mektup yazıyordu. Bu olayları Çince yazılmış belgeler şöyle anlatıyorlardı: 'Gur Han batıya yürümek üzere hazır olduğu zaman, Uygur hükümdarı Bilge (Hakan)'a bir mektup göndermiş ve kendi ordusunun batıya gitmek için, Uygur topraklarından geçmek zorunda olduğunu anlatmıştı. Ayrıca Uygur hakanına, Hitay devletinin kuruluşundan beri, kendileri ve Uygurlar arasında mevcut olan dostluğu da hatırlatmış ve bu konuda hiçbir şüpheye kapılmaması için ona söz vermişti. Uygur Hakanı, gelen Gur Han'ı bizzat kendi otağında misafir etmiş ve onun şerefine üç gün müddetle büyük ziyafetler vermişti. Gur Han ayrılacağı zaman ona 600 at, 100 deve ve 3000 koyun hediye etmişti. Uygur hakanı da kendi prenslerinden birkaçını onun yanına rehin olarak vermişti. Bu rehin verme hareketi ile de Uygurlar, Karahıtaylar'ın hakimiyetlerini tanıdıklarını göstermiş oluyorlardı." ³⁷

"Uygurlarda fakir yoktu ve çalışmayanlara da devlet yardım ederd. Elçiye göre; 'Uygur ülkesinde fakir insan yoktu. Yiyecekleri olmayanların imdadına da devlet ve halk koşardı. Birçok insan böyle içtimai bir yardım düzeni ile yaşardı. Bu sebeple de genç yaşta ölmüş olanlara pek rastlanmazdı..' Uygur hakanları büyük şölenler düzenler ve halka ziyafetler verirlerdi. Eski Türk Hakanları türlü sebeplerle halkı bir araya getirip, yemekler yedirip eğlendirmeyi ihmal etmezlerdi. Böyle şenlikler millette bir birlik ve beraberlik yaratıyordu. Ayrıca halktan da başındaki hakana karşı bir itimat ve saygı doğuyordu. Çin elçisinin gelmesi dolayısıyla Uygur Hakanı yine bir şölen düzenlemiş ve halkı davet etmişti. Çinli elçi verilen yemeklerin çokluk ve lezzeti ile, yapılan eğlencelere hayran kalmıştı. Elçiye göre: ' Ziyafet sırasında müzik konseri verilmiş ve bir de sahne oyunu şeklinde bir komedi gösterilmişti. Daha sonra Beş Balığ'ın yakınında bulunan bir gölde, kayık gezisi yapılmıştı. Bu gezi sırasında da her taraftan müzik nağmeleri yükseliyordu." ³⁸

Avlarda büyük şenlikler yapılır ve şölenler ile ziyafetler düzenlenirdi. Bu bahane ile

³⁷ Ögel, **Türk Kültürünün**, C.I, s.117-118.

³⁸ Ögel, **Türk Kültürünün**, C.I, s.125.

milletin bir kısmı bir araya gelir ve uzak bölgelerde yaşayan Türkler arasında bir tanışma ve yaklaşma imkanı bulunurdu. Bu şenliklerde herkes 'bir millet olma suurunu' bol bol hisseder ve benliklerine kadar sindirirlerdi. Büyük halk kitlelerinin katıldıkları avlar, Türk tarihinde ve cemiyetinde her zaman için önemli bir rol oynamıştır. Hatta yabancı tarihçiler Türklerin bu avlarını, önemli bir tarih olayı olmamalarına rağmen, yazmadan duramamışlardır."³⁹

Yukarıdaki bilgilerde görüldüğü gibi Uygur Türklerinde de konukseverlik önemli bir konumda bulunmaktadır. Aynı zamanda halk arasında sosyal yardımlaşma ve dayanışma da önemli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum konukseverliğin güçlenmesinde önemli bir etken olmuştur diyebiliriz.

Gerdizi'nin *Zeyn el-Ahbar* adlı eserinden bilgiler aktaran Ramazan Şeşen'in eserinde Oğuzlar hakkında şu bilgiler geçmektedir:

*"Söylediklerine göre Toğuz Guz Hakanının 1.000 Gulamı (Hizmetçi Adamı), 400 cariyesi vardır. Bu 1.000 adam seneden seneye bir gün Hakanın önünde üç defa yemek yerler. Sofradan yanlarında istedikleri kadar yemek götürürler. Yemek yedikten sonra da üç defa içki içler. Bunların içkisi üzündür."*⁴⁰

Daha önceden söylediğimiz gibi, Türk hükümdarlarının babalık görevi ve halkını yedirip içirmesi bu kayıta kendini göstermektedir. Halkına karşı taşıdığı sorumluluk elbette ki ülkesine gelen konuklar için de kendini gösterecektir. Hatta konuklar için taşıdığı sorumluluğun daha da büyük önem taşımakta olduğu söylenebilmektedir.

Yine Ramazan Şeşen, Oğuzlar hakkında bilgi veren Yakut el-Hamavi'nin *Mu'cem el-Buldan* adlı eserinden şu şekilde bilgileri aktarmaktadır:

"Toğuzguzlar, Türklerin göçebeleri olup çadırlarla bir yerden bir yere göçerler. Bezgişiyeye şehirlerde ve köylerde otururlar. Haşim b. Abdülmelik, İslam'a davet etmek için Türk hükümdarına elçi göndermişti. Elçi şöyle der: 'Hükümdarın yanına gittim. Bir eyer imal ediyordu. Beni görünce tercümana 'Bu kim?' dedi. O da '

³⁹Ögel, *Türk Kültürünün*, C.II, s.20.

⁴⁰Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, TTK Yay., Ankara, 2001², s.80.

Arap Hükümdarının elçisi' dedi. Hükümdar 'Şu benim hizmetkarım olan ha' dedi. Tercüman 'Evet' dedi. Hükümdar beni eti bol ekmeği az bir evde misafir etti...' ⁴¹

Ramazan Şeşen, Oğuzlar hakkında bilgi veren İbn el-Fakih'in *Kitab el-Buldan* adlı eserinden, konukseverlik örneği sayılabilecek şu bilgileri vermektedir:

"Onların (Türklerin) ülkesi çok soğuktur. Yılda orada ancak altı ay seyahat yapılabilir. Hakanın gönderdiği bir posta servisi ile Tokuzguz Hakanının ülkesine girdim..." ⁴²

Türk hükümdarının, ülkesine gelmeye çalışan bir kişiye yardımcı olması ve daha ülkesine gelmeden onunla ilgilenmesi Türklerdeki konukseverliğin farklı bir boyutunu bizlere göstermektedir. Konuğun sadece geldiği an değil, gelişi ve gidişi de Türk insanı için önemli bir sorumluluk anlamına gelmektedir. Sonuçta misafir, kendileri için yola çıkmıştır. Onun güvenli, rahat ve huzurlu bir yolculuk yapması Türkler için önemli bir husus olmuştur.

Aynı şekilde Oğuz Türklerinin konuklar için sunduğu yiyecekler hakkında kaynaklarda şu bilgiler geçmektedir:

"Hükümdarın esas payı sırt kısmı, yani eski Türkçe koyunun uca'sıydı. Koyunun sırt kısmı çıkarılırken, başından kuyruğuna kadar olan üst kısımların da hep beraber kesilip alınmasına bilhassa dikkat ediliyordu. Koyunun bağı ve ciğeri de hükümdara ait idi. Bugünkü et kombinalarında ve kasaplarda da, et olarak hayvanın en değerli kısımları, sırtındaki parçalar sayılır. Eski Türklerle göre, koyunun iki türlü uca kısmı vardır. Bunlardan birisi ve önemlisi uca, yani 'sırt' kısmıdır. Diğerine de kuyruklu uca derlerdi ki, bu kısmın da koyunun arka sağrısının üst parçaları olması çok muhtemeldir. Bu sebeple uca sözü bazı Türk lehçelerinde, 2kuyruk sokumu' anlamına da gelir. Fakat uca- uça sözünün eski Türkçedeki gerçek anlamı sırt, arka demektir. Yalnız hükümdarlar için değil, halkın evine gelen önemli misafirler için de yemekler hep koyunun bu sırt etlerinden yapılırdı. Yemeği bu kısımlardan yapmak, misafir için büyük bir saygı gösterisi sayılırdı." ⁴³

⁴¹ Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına*, s.136.

⁴² Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına*, s.194.

⁴³ Ögel, *Türk Mitolojisi*, s.371.

Mutahhar b. Tahir el-Makdisi, *el-Bed' ve'l-tarih* adlı eserinden bilgiler aktaran Bahaeddin Ögel' ait eserde Oğuzlar hakkında şunlar söylenmektedir:

*"Türkler Çin'in kuzeyinde ve batısındadırlar. Onların bir kısmının kendilerine has bir kitapları olduğunu, bir kısmının Tibetlilere komşu olmaları dolayısıyla onların kitabına inandıklarını, bir kısmının Soğdluların kitabına inandıklarını söyler. Dediler ki: Tokuzoğuzlar arasında Hıristiyanlar ve Semeniler vardır. Esirleri, yaralıları, harpte ele geçirdikleri insanları öldürmek adetleri değildir. Harpte ele geçirdikleri insan yaralı olursa onu tedavi edip evine ve ailesine götürürler."*⁴⁴

Savaş sırasında ele geçirilen esirlere hiçbir şekilde zarar vermemeleri, yaralıların tedavi edilmesi ve onlara konuk muamelesi yapılması önemli bir durumdur. Düşman dahi olsa, evinden uzakta, yaralı ve muhtaç kimseler asla hor görülmemiştir. Konuklara gösterilen ihtimamın onlara da gösterilmesi, Türklerdeki insan sevgisinin açık bir örneğidir. Kaynaklara da bu durum yansımaktadır.

Cemal el-Karşi'nin *mülhakat el-Surah* isimli eserinden bilgiler aktaran Ramazan Şeşen'in eserinde de bilgiler mevcuttur:

*"Türklerin idaresi Bezir Arslan Han'ın kardeşi Oğulcak Kadir Han'a geçmişti. Oğulcak İslam elçilerinin sözlerine kulak asmazdı. Nihayet Nasr b. Mansur, ağabeyinin yanından Kaşgar'a kaçtı. Oğulcak ona misafir (sığınan) kişilere gösterilen itibarı gösterdi. Ona: 'Evine geldin, ailenin arasına girdin, kardeşin sana zulmedecek olursa gereken vefayı göstereceğim.' dedi. Artuk havalisine onu vali tayin etti. Buhara ve Semerkand'tan Nasr'ın yanına kafirler gelip giderdi. Nasr hemen hemen bütün malları ve kumaşları satın alır, Kadir Han'a nadir şeyler hediye ederek gönlünü alırdı."*⁴⁵

İbn Havkal, *Suret el-arz* adlı eserinden bilgiler içeren Ramazan Şeşen'in eserindeki bilgilerde X. yüzyılda Maverünnehr bölgesindeki Türkler hakkında şu bilgiler vermektedir:

"Maverünnehr halkının cömertliklerine gelince, Maverünnehr'in çoğunda insanlar tek bir evin fertleri gibidir. Bie adam diğerine müsafir olunca adeta kendi

⁴⁴ Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına*, s.197.

⁴⁵ Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına*, s.209.

evine gelmiş gibidir. Ev sahibi evine gelene karşı asla kötü davranmaz. Aksine daha önce misafirlerin daha önce bir iyiliğini görmediği halde ve ondan bir mükafat beklemeden cömertçe onun ihtiyaçlarını karşılamak için bütün gayretini sarfeder. Onların her biri elinden geldiğince kendisi ve misafiri için en değerli şeylerini harcamaya gayret eder. Şu misal kafidir: Orada kendi işleri ile meşgul olarak gördüğüm her çiftlik sahibinin, geniş bir saray ve misafirler için bir ev edinmeye çalıştığını görürsün. Bu kişiyi bütün gün, gelecek misafir için gerekli hazırlıkları yaparken, gelecek misafire ikram arzusuyla dolu bulursun. Bir yer halkına bir misafir gelince onu ağırlamak için yarışır. Maverüinnehr'de insanların oturduğu bir çiftliği v.s. yi idare eden herkes gece ve gündüz daima böyledir. Diğer insanların mal toplamakla ve mal sahibi olmakla yarıştıkları gibi Maverüinnehr halkı mallarını ve mülklerini tüketircesine bu gibi hayır işlerinde harcamada yarış halindedirler. Suğd bölgesinde meşhur bir evin izlerini gördüm. Evin kapısı önüne kazıklar çakılmıştı. Sağlam olarak öğrendiğime göre, 100 seneden fazla bu evin kapısı kilitlenmemiş, devamlı buraya yolcu inermiş. Bazı geceler ev sahibinin hazırlığı olmadan buraya 100 - 200 veya daha fazla yolcu hayvanları ve adamlarıyla iner, bu misafirler yemeklerini, hayvanlarının yemlerini, örtü ve yataklarını hazır bulurlar, yanlarındaki eşyaları kullanmazlarmış. Ev sahibi de bunların temininde ve bu hali devam ettirmekte bir güçlük çekmezmiş. Yolcuların her türlü ihtiyaçlarıyla uğraşacak insanlar tayin edilirmiş. Bu hizmetkarların misafirler geldikleri zaman kullanacakları her türlü şey hazırmış. Herkesi memnun etmekten, yaptıklarında cömertlikten başka bir gayesi olmayan ev sahibi, onların memnuniyetini görür, onları neşeli ve hoş karşılar, onlar arasında eşit davranırmış. Halbuki, pek azı hariç, diğer İslam ülkelerindeki zenginler mallarını kendi zevkleri, Allah'ın razı olmadığı hususlar ve gösteriş için harcarlar. Bazı gafiller dışında, Maverüinnehr zenginlerinin çoğunluğunun mallarını ribatlara, yolların imarında, cihad yoluna tahsis edilen vakıflara ve köprüler inşasına harcadıklarını görürsün. Orada, her yerleşme yerinde, yolcuların uğradığı her su başında, her köyde gelen misafirlerin ihtiyaçlarından artacak kadar ribat vardır. Öğrendiğime göre, Maverüinnehr'de 10.000 den fazla ribar (kervansaray ve karakol) bulunmaktadır. Bunların çoğunda inen misafirlerin ihtiyacı olursa yemekleri ve hayvanlarının yemleri temin edilir. Semerkand'ta duvarlarına varıncaya kadar buzlu sebil suyu olmayan han, mahalle,

*sokak ve meclis görmedim. tecrübe sahibi bir kişi bana, Semerkand'ta, dış surlar dahil, şehrin surlarında 2000 den fazla inşa edilmiş çeşme, konmuş bakır küpler, duvarlara yerleştirilmiş küpeçlerde buzlu vakıf sebil suyu olduğunu söyledi."*⁴⁶

X-XI. yüzyıllarda Oğuzların iktisadi hayatı, boyların kendine özgü misafir severlik anlayışı ile daha da renkli bir hal almıştı. Oğuz göçebelerini ziyaret eden Müslüman tacirler, saygın misafirler olarak kabul görürlerdi. Her tacir kendisine özel olarak ayrılmış çadırında konaklıyordu. Misafirin, ev sahibine ve karısına çeşitli hediyeler getirmesi adettendi. Gelen tacirler, Oğuzlar arasında önemle gözetilen misafirlik haklarından faydalanırlardı. Bu gelenek, eski dönemlerde geçerli olan ticari-ekonomik ve diplomatik ilişkilerin olumlu yönlerini uzaktan da olsa gözlerimizin önüne getirmektedir. Ticari işlerinde tüccarlara gösterilen misafirane yaklaşımlar, onların geleneksel tavırlarını ortaya koymaktadır.⁴⁷

Tatar Türkleri hakkında bilgiler bulunan Gerdizi'nin, *Zeyn el-Ahbar* adlı eserinden bilgiler aktaran Ramazan Şeşen'in eserinde Tatar Türkleri ile ilgili şu ifadeler geçmektedir:

*"Tatarların oğullarından yedi kişi hayvanlarını otağa götürmüşlerdi. Hayvanların bulunduğu yerde ot kalmamıştı. Bunun üzerine Şad'ın (Kimak Şad'ı) bulunduğu tarafa ot aramaya gitmişlerdi. Kız bunları görünce 'İrtiş' yani 'inin' dedi. Bu sebepten bu suya İrtiş adını verdiler. Bunlar kızı tanıyınca inip çadırlar kurdular. Şad bol av ile döndü. Gelenleri misafir edindi. Bunlar yaza kadar orada kaldılar. Kar yağınca dönemediler, orada bol ot vardı. Bütün kış oradaydılar."*⁴⁸

Görüldüğü gibi Tatar Türkleri de aynı şekilde konukseverlik özelliklerini göstermektedirler. Asya'nın çeşitli bölgelerinde yaşamakta olan Türkler arasında bir kültür birliğinin bulunduğunu görmekteyiz. Tatar Türklerinde de misafirler oldukça önem taşımaktadır. Misafirlerin geldiği zamanın veya şartların bir önemi yoktur. Her durumda ev sahipleri gereken konukseverliği ve ihtimamı göstermektedirler.

⁴⁶ Şeşen, **İslam Coğrafyacılarına**, s.213-214.

⁴⁷ S.G.Agacanova, **Oğuzlar**, Çev: Ekber N.Necf-Ahmet Annaberdiyev, Selenge Yay., İstanbul, 2003², s.152-153.

⁴⁸ Şeşen, **İslam Coğrafyacılarına**, s.74.

İdrisi'nin *Nüzhet el-Müştak fi ihtirak el-afak* adlı eserinden bilgiler aktaran Ramazan Şeşen'in eserinde, Kırgız Türkleri ve Harezmi halkı hakkında bilgiler geçmektedir:

*"Kırgız ülkesi ise bereketli, misafiri ve suları çok bir yerdir..."*⁴⁹

*"Harezmi halkı zengin, misafirperver, çok yolculuk yapan insanlardır..."*⁵⁰

Kırgızların bulunduğu bölgeye giden İdrisi, misafiri bol bir ülke olduğunu söylemektedir. Bu da bize Kırgız Türklerinin misafirperverliği hakkında bilgi vermektedir. Tabii ki konuklar veya misafirler kendilerinin kabul edildiği, önemli görüldükleri ve iyi ağırlandıkları yerlere gitmeyi tercih ederler. Kırgızların konukseverliği bu durumu sağlayan en önemli etkidir.

Harezmi bölgesi, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bir bölgedir. Yine kaynakta buranın insanların misafirperver olduğundan bahsedilmektedir. Bu bölge ticaretin yoğun olarak yapıldığı bir bölge idi. Bu durum gelen gidenin, yani misafirin çok geldiği bir bölge olmasını sağlamıştır.

Büyük Selçuklu Devleti dönemine ait bir konukseverlik örneği, Türk tarihi açısından son derece önemli olan ve Anadolu'nun Türk yurdu olmasında ilk adım olan 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında yaşanmıştır. Savaşta mağlup olan Bizans hükümdarının gördüğü muamele, konukseverlik ve insan sevgisi açısından önemli bir örnek teşkil eder. Aşağıda bu bilgiler geçmektedir:

"Yaralı olarak esir edilen (Bizans hükümdarı) Diogenes, yakalanan kurmay heyeti ile birlikte, sultanın (Alp Arslan) huzuruna getirildi. Alp Arslan, Diogenes ile uzun uzun konuştu. Diogenes'e bu durumda kendisine nasıl bir muamelede bulunulacağını beklediğini sormuştur. Diogenes, ya öldürüleceği, yahut zincire vurularak İslam ülkelerinde dolaştırılacağı veya pek zayıf ihtimalle, affedilip bir naip sıfatı ile memleketine gönderileceği cevabını vermiştir. Sultan Alp Arslan ise, onunla dostluk kuracağını bildirmiş, onu teselli etmiş ve tahtta kendi yanına oturtmuştur. Böylece Türk sultanı, merhameti, itidal ve insanlık duygularının bir örneğini daha vermiş oluyordu. Alp Arslan, kendisi ile bir ittifak antlaşması yaptığı Diogenes'i bir

⁴⁹ Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına*, s.102.

⁵⁰ Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına*, s.103.

*hafta kadar hususi çadırında bir hükümdar gibi misafir ettikten sonra, maiyetindekiler ve diğer esir asilzadeler ile birlikte, bir Türk süvari kıtasının muhafazasında memleketine iade etti. (3 Eylül 1071.)"*⁵¹

Kaynaktaki bilgilerde görüldüğü gibi Türk konukseverliği açıkça kendini göstermektedir. Ayrıca Bizans hükümdarının kendisine yapılmasını beklediği muamele tarzı, aynı zamanda kendisinin de genelde yaptığı muamele ile aynı olsa gerektir. Bu da bizlere batılı devletlerdeki insani değerlerin ne denli düşük bir seviyede olduğunu ispatlamaktadır. Ancak Türk hükümdarı, onun beklediğini yapmamış ve Türk töresi ile İslam dininin gereklerini yerine getirerek onlara adeta insanlık dersi vermiştir.

Her devirde olduğu gibi, Türkiye Selçukluları'nda da konukseverlik açısından önemli örnekler bulunmaktadır. Konukseverlik örneği olarak büyük önem taşıyan, resmi ve gayr-i resmi karşılama ve uğurlama merasimlerine önem verilmiştir. Misafir ağırlama ve uğurlamalar da, eğlenceye sebep teşkil etmiştir. Mesela İzzeddin Keykavus, kendisine gelen Bizans elçisi için derhal eğlence ve tören meclisi düzenlenmesini buyurmuştur. Suğdak seferini gerçekleştiren Hüsameddin Çoban, Rus elçilerinin gelmesi vesilesi ile çeşitli eğlenceler düzenlemiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti döneminde konukseverliğe örnek olabilecek bilgiler şu şekilde devam etmektedir:

"Erzincan meliki Alaeddin Davudşah'ın Alaeddin Keykubad'ı ziyareti, verilen ziyafetler ve meşhed ovasında günlerce süren şenliklerle kutlanmıştır. Diğer taraftan Celaleddin Harzemşah'ın elçisi olarak gelen Mucireddin'i Kayseri'de kabul eden Alaeddin Keykubad, gezintiye çıktığında onu da beraberinde götürmüş ve kendisine verdiği değeri göstermek için onunla aynı hizada at sürmüştür. İkinci defa Celaleddin Harzemşah'ın elçisinin geldiği haberini Alaiye'de bulunduğu sırada alan Alaeddin Keykubad, elçilerin hediyelerle karşılanmasını ve yol yorgunluğunu gidermeleri için gerekenin yapılmasını buyurmuştur. Sultanın buyruğu üzerine emirler, beş gün boyunca elçilere izzet ve ikramda bulunmuşlar, müzik dinletip içkili eğlenceler düzenlemişlerdir. Altıncı gün Sultanın huzuruna alına elçiler, elçilik

⁵¹İbrahim Kafesoğlu, 'Selçuklular' **Türk Dünyası El Kitabı**, C.I., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1992², s.268.

vazifelerini yaptıktan sonra yedi gün daha izzet ve ikramla misafir edilmişler, sekizinci günde Sultanın huzurunda düzenlenen içkili eğlenceye alınmışlardır. Ertesi gün elçiler, Alaeddin Keykubat'ın Celaleddin Harzemşah'a yazdığı cevap ile gönderdiği hediyelerini alıp yol hazırlıkları yapıldıktan sonra uğurlanmışlardır." ⁵²

"Alaeddin Keykubat'ın Melik Eşrefi karşılaması ve kabulü sırasında yemekli, sazlı, sözlü eğlencelerin dışında, meydanda Sultanın da katıldığı çevgan oyunu oynanmıştır.

"Kösedağ bozgunu üzerine Haleb'e kaçan ve daha sonra geri dönen Sahib Şemseddin, Malatya'ya uğradığında, o sırada şehrin yöneticisi olan Çaşnigir Çavlı tarafından ikramlar ve düzenlenen bir eğlence meclisi ile karşılanmıştır." ⁵³

"Rükneddin Süleymanşah ile yaptığı taht mücadelesini kaybettikten sonra İstanbul'a gitmek isteyen, ancak Akşehir'de yolunu değiştirerek doğuya dönmek zorunda kalan Gıyaseddin Keyhüsrev'e, seyahati sırasında misafir olduğu yerlerde sultanlara yaraşır muameleler yapılmıştır. Sis (Bugünkü Kozan), Elbistan ve Malatya'dan sonra Haleb'e gelen Gıyaseddin Keyhüsrev, daha sonra Diyarbakır hakimi Melik Salih'i ziyaret etmiştir. Melik Salih sabık sultana çeşitli giyecekler, kumaşlar, altın ve gümüşten kıymetli ev aletleri, gulamlar, cariyeler, paralar, gösterişli atlar ve develerden oluşan hediyeler sunarken, Ahlat hakimi Melik Balaban ise, çok kıymetli eşyalar, 30 bin nakit dinar, 10 arap atı, 10 başlıklı ve eyerli katır, 10 cins deve, 5 gulam ile bir cariyeye hediye etmiştir. Buna karşılık Gıyaseddin Keyhüsrev de ona hil'at armağan etmiştir. Daha sonra yoluna devam eden Gıyaseddin Keyhüsrev, Samsun'a geldiğinde, Canik Malikine içinde cübbe, aba, kemer ve külah bulunan bir torba hediye etmiştir." ⁵⁴

"Türkiye Selçuklu hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev'in şehit düşmesi ile neticelenen Selçuklu - Bizans savaşından sonra, Bizans İmparatoru Theodoros 1. Laskaris dostluk münasebetleri kurmak için bir elçilik heyetini ve savaş sırasında esir düşen Çaşnigir Emir Seyfeddin Ay-aba'yı Sultan İzzeddin Keykavus'a

⁵² Mehmet Ergan, 'Türkiye Selçuklularında Devlet Erkanının Eğlence Hayatı', **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S.21-1, İzmir, 2006, s.78.

⁵³ Ergan, **Devlet Erkanının**, s.79.

⁵⁴ Mehmet Ergan, 'Türkiye Selçuklularında Hediye ve Hediyeleşme I', **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S.14., İzmir, 1999, s.74.

*gönderirken, mücevherler, amberler, köleler, cariyeler, altın işlemeli taslar, altın sırmalı ve atlas meliki ve madeni elbiseler, görkemli atları da armağan etmiştir. Bizans İmparatoru'nun elçilik heyetinin iyi bir şekilde kabul eden ve misafir eden İzzeddin Keykavus, karşılık olarak bir elçilik heyetini, yine Emir Seyfeddin Ayaba'nın başkanlığında armağanlar ile birlikte Bizans İmparatoru 1. Laskaris'e göndermiştir."*⁵⁵

"Alaeddin Keykubad'ın hilafet makamından kendisine elçi olarak gelen Suhreverdi'ye, oldukça değerli armağanlar verdiği görülmektedir. Yapılan görüşmelerin tamamlanmasından sonra geri dönüş hazırlığı yapan Suhreverdi'ye, Emir Celaleddin Karatayi ve Melikü'l-Ümera Necmeddin Ebu'l Kasım Tusi vasıtası ile 7 bin altın, 5 bin dinar, beş yüzlük, yüz ellilik ve yüzlük miskaller halinde basılmış olan Alai sikkesi, eşya yüklü katırlar, arap ve iğdiş atlar, Rum köleler, elbise dolu sandıklardan oluşan hediyeler gönderilmiştir. Alaeddin Keykubad, hilafet makamından kendisine elçi olarak gelen Muhyeddin İbn el-Cevzi ile maiyetindekilere ise, 50 bin sultani akçe, 100 kat kıymetli ve nefis elbiseyi, eyerli ve rahvanlı 5 rahvan katırı, eyer ve dizginli 5 iğdiş atı, yakışıklı 5 Rumi köleyi, 30 nefis Hil'ati ve 30 bin dirhem gümüşü hediye etmiştir."

Moğol tehlikesine karşı birlikte hareket edilmesi gereğine inanan Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad, bu maksatla Harzemşah Devleti Hükümdarı Celaleddin Harzemşah'a mektup ve elçiler göndermiş, onun gönderdiği elçileri de kabul etmiştir. Celaleddin Harzemşah'ın elçisi kadı Mucireddin, Alaeddin Keykubad'ın huzuruna çıkıp, elçilik vazifesini yerine getirdikten sonra, kendisine tahsis edilen odasına çekildiğinde Sultan, attan, katırdan, erkek köleden ve elbiseden meydana gelen çok miktarda hediyeyle, hamam giderinin ve diğer görev dışı harcamalarının karşılığı olarak ona her gün 2 bin dinar verilmesini buyurmuştur. Ayrıca geri dönüş vakti geldiğinde de Sultan, kadı Mucireddin ve maiyetine devlet hazinesinden 10 bin sultani altın, 30 bin dirhem, 5 rahvan katır, 10 iğdiş at, 10 Kıpçak, Rum ve Rus köle,

---

⁵⁵ Ersan, **Hediyeleşme I**, s.68.

*10 cariye, yüksek, orta ve düşük boylardan meydana gelen 20 hil'atı armağan etmiştir."*⁵⁶

Ahilik teşkilatı Türk ve İslam konukseverliği açısından önemli bir teşkilattır. Anadolu ve Rumeli'nin bir kısmında yayılmış olan bu teşkilatın hem Türk özelliği taşıması hem de cömertlik, misafirperverlik ve mertlik gibi güzel insani hasletleri hem Müslümanlara hem de gayrimüslimlere aşılması çok önemli bir teşkilat olmasını sağlamıştır.⁵⁷ Seyahati sırasında Anadolu ve diğer Türk ülkelerinden geçen ünlü seyyah İbn-i Battuta'nın seyahatnamesinde, Ahilik teşkilatının misafirperverliği konusunda bolca örnek bulunmaktadır. Seyahatnamelerin bulunduğu bölümümüzde bu örneklerle değinilecektir.

Tarih boyunca en önemli iktisadi faaliyetlerden birisi olan ticaret, Türklerin konukseverliğini gösteren diğer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk ülkelerine gelen tüccarlar ve ticaret kervanları misafirperverlik anlayışının bir gereği olarak karşılanmışlardır. Güvenlikleri sağlanmış ve tüm ihtiyaçları, herhangi bir karşılık gözetilmeksizin giderilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yapılan kervansaray, han ve ribat gibi yapılar, ticaretin devamlılığının sağlanmasının yanında, Türk konukseverliğini gösteren önemli yapılar ve kurumlar olmuşlardır.

Türkler kervansaray anlayışını Anadolu'ya geldiklerinde öğrenmediler. Daha Türkistan'da iken dünyanın en büyük kervan yolu olarak kabul edilen İpek Yolu Türklerin buldukları şehirlerden ve beldelerden geçmekteydi. Türkler ile mahalle komşuları bu kervanları ağırlıyor ve ondan sonra da yola vuruyorlardı. Kervansaray, bir konak yeridir. Bir gece geceleyip dinlenmek için kullanılan bir yerdir. Eski Türklerin söyleyişi ile 'Konaklık' bir yerdir. Eski Türklerde geceleme ve menzil yeri için söylenen, eski ve çok derin bir manası olan iki söz vardır: 'Tüş' ve 'Konak'. Tüşmek, düşmek attan inip geceleme manasındadır. Yolcuların konaklama zamanı

---

⁵⁶Mehmet Ersan, 'Türkiye Selçuklularında Hediye ve Hediyeleşme II', **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S.15., İzmir, 2000, s.100-101.

⁵⁷Mehmet Akif Erdoğan, 'Anadolu'da Ahiler ve Ahi Zaviyeleri', **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S.4, İzmir, 2000, s.37.

için ise, XI. yüzyıl Türkleri, tüşlük ödhi derdi. 'Tüşlük ödhi, yolcuların dinlenmek için attan indikleri, gece yarısından sonraki zaman' demektir.⁵⁸

Konuk anlayışı Türk tarihinin her döneminde en canlı misalleriyle kendini hissettirmektedir. Nitekim Selçuklu ve Osmanlılara ait kervansaraylar yüksek medeni seviyeleri yanında, yolculara zengin-yoksul, hür, köle, Müslim-gayrimüslim ayrılığı gözetilmeden eşit davranılıyordu. Tüccar, yolcu ve devlet adamlarının kendilerine ve hayvanlarına parasız bakılıyordu. Hastalar tedavi ediliyordu.⁵⁹

Ticaret hayatında konukseverliğin bir uygulaması diyebileceğimiz kervansaraylar hakkında şu bilgiler söylenmektedir:

*"...İsficab'da üstü kapalı çarşular, kumaş pazarları ve kervansaraylar bulunmaktaydı. Kervansarayların bazıları Semerkant ve Nahşebe tüccarlarıyla devamlı surette dolup taşıyordu. İsficab tüccarları mallarıyla birlikte Bağdat'a giderken, İsfahan tüccarları da Şelci'ye gelerek kervansaraylarda konaklıyordu."*⁶⁰

Görüldüğü gibi, Türk konukseverliği ve insan sevgisi Türk Devletleri'nde sosyal hizmetlerin oluşumunda ve işleyişinde de etkili olmuştur. Türk ülkesine gelen yabancılar, konuk olarak görülmekte ve onların rahatlığı için her türlü hizmet verilmektedir. Özellikle yolcuların konaklaması ve ihtiyaçlarını gidermesi için kurulan kervansaraylar, Türk konukseverliğinin önemli birer parçalarıdır denilebilir.

---

⁵⁸ Ögel, **Türk Kültürünün**, C.I., s.379.

⁵⁹ Uydu, **a.g.e.**, s.246.

⁶⁰ **Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar**, Kazakistan Bilimler Akademisi, Çev: Abdulvahab Kara, Selenge Yay., İstanbul, 2007, s.142.

III. BÖLÜM

ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA TÜRK KONUKSEVERLİĞİ

A) Seyahatnamelerde Türk Konukseverliği

Seyahatnameler, bir toplumun kültürel özellikleri hakkında bilgiler veren önemli tarihi kaynaklardır. Tarih boyunca birçok seyyah çeşitli nedenlerle, çeşitli ülkelere ve bölgelere seyahatler yapmışlardır. Bu seyahatleri sırasında yaşadıklarını, gördüklerini, duyduklarını kaleme alarak tarihi kayıtlar oluşturmuşlardır. Türk ülkelerine ve Türklerin yaşadıkları bölgelere de birçok seyyah gelip-gitmiş ve Türk kültürü hakkında önemli bilgiler vermişlerdir. Özellikle çalışma konumuz olan Konukseverlik alanında oldukça önemli bilgiler aktarmışlardır. Burada seyahatnamelerde Türklerin konukseverliği hakkında geçen bilgileri vererek Türk konukseverliğinin tarih boyunca nasıl bir seyir izlediğini gözler önüne sermeye çalışacağız.

Dünya tarihine yön veren en önemli gelişmelerden biri olan Kavimler Göçü neticesinde, Avrupa'nın ortasına kadar ilerleyen ve Avrupa'nın etnik yapısını değiştiren Hun Türklerinin dünyaca ünlü lideri olan Attila döneminden bahseden tarihi bir kayıt olan Priskos'un eseridir. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu üzerine giderek vergiye bağlayan Attila'ya karşı gönderilen bir elçilik heyeti içerisinde Priskos da yer almaktaydı. Esasında bu elçilik heyetinin asıl amacı bir suikast ile Attila'yı öldürmek ve Hun boyunduruğundan kurtulmaktır.¹ Bu elçilik heyeti içerisinde Hun ülkesine gelen Priskos, eserinde Hunlardaki konukseverlik anlayışı hakkında bilgiler vermektedir. Ali Ahmetbeyoğlu'nun çalışmasında Priskos'un verdiği bilgiler şu şekilde geçmektedir:

"Eşyaları hayvanlara yükledikten sonra, gece olmasına rağmen yola çıkmamız gerekirken, o zaman barbarlardan başka adamlar geldiler ve bize, Attila'nın gece olduğu için kalmamız hususundaki emrini getirdiler. Attila tarafından

---

¹Ahmetbeyoğlu, **Grek Seyyahı Priskos**, s.14.

*bizim için gönderilmiş olan öküz ve nehir balıklarını da bulunduğumuz yere getirdiler. Akşam yemeğini yedikten sonra uyuduk... "*²

"Bizim için köylerden muhtelif yiyecek getirdiler. Ekmek yerine darı, şarap yerine de onların Medus diye adlandırdıkları içkiyi getirdiler. Yanımızda bulunan hizmetçiler de bu yiyeceklerden ve arpadan yapılmış içkiden aldılar. Bu içkiyi barbarlar Camum diye isimlendirirler. Uzun bir yol gittikten sonra, akşam bir göl kenarında çadırımızı kurduk. Gölün suyu içilebilir suydü ve civar köyün halkı da bu suyu kullanıyorlardı. Burada aniden hava bozdu, şiddetli bir rüzgar, peşpeşe şimşekler çakarak müthiş bir yağmur yağmaya başladı. Yalnız çadırımızı değil bütün eşyalarımızı da göle sürükledi. Şimşek ve rüzgarın şiddetinden ve başımıza gelen talihsiz olaydan korkarak her birimiz bir tarafa dağıldık. Karanlık ve yağmurda herkes uygun gördüğü yolu takip etmiş ve köye varabilmiştik. Hepimiz ayrı yollardan gelmemize rağmen belirli istikamette yürüdüğümüzden köyde buluşabilmiştik. Köyde toplandıktan sonra bağırarak kaybettiğimiz eşyalarımızı aramaya başladık. Bizim bağırmamıza İskitler evlerinden çıkıp ellerindeki kamışla etrafi aydınlatarak çevremizi sardılar ve bağırmamızın sebebini sordular. Bizimle beraber olan barbarlar, biz bu fırtına yüzünden şaşırдық dediler. Bundan sonra bizi kendi yanlarına çağırıp içeri aldılar. Ateşe fazla kamış koyup içeriyi ısıttılar. Köyün sahibesi Bleda'nın dul karılarından birisi idi. Bu kadın bizim geldiğimizi duyunca, bize yiyecek ve güzel kadınlar gönderdi ki. İskitler'de bu bir saygı ifadesi idi. Biz bu hanımları önümüzde olan yiyeceklerle misafir ettik. Fakat onlarla eğlenceye girmedik. O evde geceleyp güneş doğunca kaybolan eşyalarımızı aramaya başladık. Bir kısmını önceki gün çadır kurduğumuz yerlerde, bazılarını gölün kenarında, diğerlerini ise suda bulduk ve topladık. O günü eşyalarımızı kurutmakla uğraşarak köyde geçirdik. Çünkü fırtına durmuş, güneş açmıştı. Sonra atlarımızı ve diğer hayvanlarımızı hazırlayıp bu soylu kadına gittik. Onu selamlayıp kendisine üç gümüş fincan, kırmızı deriler, Hind biberi palmiye meyvesi ve bunlardan başka o yerde olmayan uzak memleketlerden gelen yiyecekler de hediye ettik. Barbarlar bazıları kendilerinde olmadığından bunları çok kıymetli buldular. Sonra misafir ettikleri için

---

²Ahmetbeyoğlu, **Grek Seyyahu Priskos**, s.34.

teşekkür ederek iyi dilekte bulunup ayrıldık." ³ "...Çadırımıza döndüğümüz zaman Orestes'in babası gelerek Attila'nın bizi saat dokuzda (öğleden sonra üçte) yemeğe davet ettiğini haber verdi.

Davet saatini bekleyerek saat dokuzda Batı Roma elçileri gibi davete icabet ettik. Kapının eşiğinde tam Attila ile karşı karşıya durduk. Oturmadan önce bunların örf ve adetlerine göre Attila'ya selam vermek üzere sakiler elimize kadeh verdiler. Elimizde bu kadehle oturmadan önce selam verdik. Verileni içtikten sonra yemek sırasında oturmamız icabeden iskemlelere oturduk... Yemekte en kıymetli yer Attila'nın sağ tarafı idi. İkinci mevkii sol tarafı idi. Biz de bu sol tarafta oturduk... Hepimiz yerimize oturur oturmaz (oturduktan sonra) saki geldi ve şarap dolu kadehi Attila'ya verdi. Attila bunu alıp sıraya göre ilk adamı selamladı ve şerefine içti. Selamı alan hemen ayağa kalkıyor içinceye kadar veya iade edinceye kadar bir yere oturmuyorlardı. Daha sonra ayağa kalkan şarabı içmeden Attila'ya sağlık diliyor, sonra içip oturuyordu. Attila'nın şarapçısı gittikten sonra diğer şarapçılar geldiler. Çünkü herkesin ayrı ayrı şarapçısı vardı. Böylece herkese ayrı bir şarapçısı şarap ikram etmekteydi. Bu suretle ikinci şahıs ve diğerlerinin şerefine içildikten sonra sıra bize geldi. Bizim şerefimize de içildi. Sonra selam merasimi bitince sakiler çekildi. Önce Attila'nın önüne bir masa getirildi. Sonra diğer misafirlerin önüne de masalar konmaya başlandı. Üç veya dört adamın önüne bir masa kurulmuştu. Herkes kendi masasına konan yemekten yedi. İlk önce salona Attila'nın hizmetçisi bir tepsi et ile içeri girdi. Sonra da bize hizmet edenler ekmek ve yemek getirdiler. Masalara koydular. Bize ve diğer barbarlara çok tatlı ve leziz yemekler getirildi. Diğer İskitlere ve bize gümüş tabaklarda, Attila'ya ise tahta tabakta et getirmişlerdi. Her cihette mutedil ve kanaatkar idi. Misafirlere altın ve gümüş kadehler verildiği halde onun kadehi tahtadan idi. Sırtındaki elbiseleri, ayakkabıları, kılıcının kabzası, kılıfı ve atının takımları askerlerinkinden farklı değildi." ⁴

"...Tam bu sırada Attila'nın karısı Creca kendi işlerini gördüğü Adamis vasıtasıyla evinde bizi yemeğe davet etti. Birkaç ileri gelen İskit ile birlikte gittik. Bizi çok hürmet dolu sözlerle karşıladılar ve harika bir yemek verdiler. Her ikramda

³ Ahmetbeyoğlu, **Grek Seyyahı Priskos**, s.39.

⁴ Ahmetbeyoğlu, **Grek Seyyahı Priskos**, s.47-49.

ayağa kalkıyorlar ve İskit adeti gereği selamlaşıyorlardı. Kadeh verdiler içtikten sonra sarılıp öptüler ve ondan sonra elimizden kadehi aldılar. Bu davetten sonra çadırımıza dönerek hemen yatıp uyuduk. Ertesi gün Attila bizi bir kez daha ziyafete davet etti. Evvelki görgü kurallarına uyarak girdik ve yemeğe başladık. Fakat bu sefer Attila'nın büyük oğlu ziyafette yoktu ve onun yerinde Attila'nın amcası Oebersius (Aybars) bulunuyordu. Bütün yemek boyunca Attila bize çok tatlı ve hoş muamelede bulundu." ⁵

Elçi Priskos'un verdiği bilgileri aktaran Ali Ahmetbeyoğlu'nun eserindeki bilgilerde, Türklerin konukseverlik ve insan sevgisi özelliklerinin örnekleri bolca bulunmaktadır. Elçilerin rahat etmeleri için ellerinden geleni yapan Türk köylülerinin, konuksever oldukları açıkça görülmektedir. Dönemin hükümdarı Attila'nın da, elçileri kabul ederken gösterdiği konukseverlik, elçilerin övgülerini almasını sağlamıştır. Ağırlamada, elçilere kendi kullandığından daha değerli eşyalar verilmesini sağlaması, Türk hükümdarının konuklara verdiği kıymeti çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

İbn Fadlan'ın X. yüzyıl başlarında Abbasi Halifesi Muktedir'in divanında çalışan katiplerden birisi olduğu bilinmektedir. Halife Muktedir tarafından İdil (Volga) Bulgarlarına gönderilen elçilik heyeti içerisinde yer almıştır. Bu görevi sırasında gördüklerini, duyduklarını ve hatıralarını bir seyahatnamede toplamıştır. Elçilik görevi sırasında gittiği yerlerdeki topluluklar hakkında önemli bilgiler vermiştir. İdil Bulgarları hakkında da önemli bilgiler vermiştir. Bu seyahatname X. yüzyıldaki Türklerin tarihi hakkında önemli ve sağlam bilgiler veren bir tarihi kaynaktır. Gittiği yerlerdeki Türk boylarının adetleri, inançları, hukukları ve idaresi hakkında bilgiler verir. Bulgar Türkleri yanında Oğuz Türkleri ve Karluklar hakkında da bilgiler bu seyahatnamede mevcuttur.⁶

Ramazan Şeşen'in İbn Fadlan Seyahatnamesi'nden bilgiler veren eserinde Türk boylarının konukseverliği şu şekilde anlatılmaktadır:

---

⁵Ahmetbeyoğlu, **Grek Seyyahı Priskos**, s.50.

⁶Şeşen, **İbn Fadlan**, s.7.

"Müslümanlardan hiç biri müsafir olacağı bir arkadaş edinmeden, İslam diyarından ona bir elbise, karısına bir başörtüsü, bir miktar karabiber, karacadarı, kuru üzüm, ceviz hediye götürmeden onların ülkesinden geçmez. Müslüman bu şekilde arkadaşının yanına gelince arkadaşı onun için kubbeli bir Türk çadırı kurar, imkanına göre ona kesmesi için koyun verir. Bu Müslüman onların yanından ayrılmak isterse, develerinden, hayvanlarından biri yolculuk edemez hale gelmişse veya bir şeye ihtiyacı olursa çok yorulan hayvanını arkadaşı Türkün yanında bırakır, ihtiyacı olan hayvan ve malı ondan alır, yoluna devam eder. Gittiği yerden dönünce aldığı develeri, hayvanları, eşyayı geri verir. Aynı şekilde Türkün yurdundan bilmediği bir insan geçse, ona 'Ben senin müsafirinim. Develerinden, hayvanlarından, malından şu kadar ihtiyacım var' dese Türk ona istediğini verir."⁷

Bahsettiğimiz kişilerin yanından ayrıldıktan sonra ordu kumandanlarının (subaşının) yanına vardık. Onun adı Etrul (Ertuğrul) b. el-Katağan (Alptoğan)'dı. Kalmamız için kubbeli Türk çadırları kurdu. Onlara bizi yerleştirdi. Geniş bir ailesi, kalabalık maiyeti, büyük evleri (çadırları) var. Kesmemiz için koyunlar, binmemiz için hayvanlar getirdi. Ailesinden, akrabalarından bir kalabalığı çağırdı, yemeleri için çok sayıda koyun öldürdü. Ona elbise, kuru üzüm, ceviz, karabiber, karacadarı gibi hediyeler vermiştik."⁸

Yukarıdaki bilgilerde, Türklerdeki konukseverlik uygulamaları açıkça görülmektedir. Türk insanı, ülkesinden geçen yolculara karşı daima iyi muamelede bulunmuştur. Yolcuların doyurulması, ihtiyaçlarının karşılanması, hayvanlarına bakılması ve gerekirse yenisinin verilmesi ile konuk edilen yolcular rahat ettirilmeye çalışılmıştır.

"Elçilik için gittiğimiz Bulgar hükümdarının bulunduğu yere bir gün bir gecelik yol kalınca, kendisine bağlı dört hükümdarı, kendi oğullarını, kardeşlerini bizi karşılamaya gönderdi. Onlar bizi ekmek, et, karadarı ile karşıladılar, bizimle yürüdüler. Hükümdarın kaldığı menzile (konağa, kampa) iki fersah (6 mil) kalınca

---

⁷ Şeşen, İbn Fadlan, s.12-13.

⁸ Şeşen, İbn Fadlan, s.16.

kendisi bizi karşıladı. Bizi görünce secdeye kapandı. Yeninde bulunan dirhemleri (gümüş paraları) üzerimize saçtı. Bizim için kubbeli çadırlar kurdu, oraya indik." ⁹

(Hazırlanan yemekte) hükümdar önce bir bıçak alıp bir lokma et kesti ve onu yedi. sonra ikinci, üçüncü lokmaları da aynı şekilde yedi. Sonra bir parça kesip elçi Sevsen el-Rassi'ye verdi. Hemen küçük bir sofraya getirilip onun önüne kondu. Adetleri böyledir. Hükümdar bir lokma takdim etmeden kimse yemeğe başlamaz, kime bir lokma verirse hemen önüne bir sofraya getirilir. Hükümdar sonra bana bir lokma verdi. Bana bir sofraya geldi. Sonra bir parça et kesip sağındaki beye verdi. Ona bir sofraya geldi. Sonra ikinci beye verdi. Ona bir sofraya geldi. Sonra üçüncü beye verdi. Ona bir sofraya geldi. Sonra dördüncü beye verdi. Ona bir sofraya geldi. Sonra evlatlarına lokmalar verdi. Onlara sofralar geldi." ¹⁰

Elçilerin karşılanması, konaklaması ve doyurulması hususunda Türklerin ne kadar hassas oldukları yukarıdaki bilgilerde açıkça görülmektedir. Ayrıca Türk konukseverliğinin farklı bir uygulama şekli Bulgar Türklerinde görülmektedir. Hükümdarın yiyecek verdiği kişinin önüne sofraya kurulması uygulaması, hükümdarların konuklara gösterdiği ihtimamın bir göstergesidir denilebilir.

"Onlar az kıskançtır. (Karluklar). Ülkelerine kabileler gelince kadın, kızı, kız kardeşi veya başka biri kabile reisine veya diğerlerine gelir yüklerine bakar. bir adamı beğenirse onu evine götürür, evinde ağırlar. Kocasını, çocuklarını, kardeşlerini de adama hizmet ederler. Yabancı adam evde kaldıkça karısını kocasına yaklaşmaz. Ancak bir hizmet varsa onu yapar. Sonra kadın ile adam yiyip içmeye dalar. Kocasını adama karşı kıskanmaz, onun yaptığını kötü görmez." ¹¹

Bilgilerde görüldüğü üzere Karluklarda, bir konunun gelmesi, bir aile için olağanüstü bir durum olarak karşılanmaktadır. Konunun memnun kalması için yapılan hizmetlerin yanısıra bazı özel kurallar da koyulduğu görülmektedir. Bu durum konuk ağırlamanın ne denli ciddi bir husus olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

---

⁹ Şeşen, İbn Fadlan, s.20-21.

¹⁰ Şeşen, İbn Fadlan, s.22-23.

¹¹ Şeşen, İbn Fadlan, s.67.

*"(Kitaylar) ülkelerinden geçenlere eziyet etmezler, öldürmezler. (Onlar için misafirler önemlidir ve onlara zarar verilmez.)"*¹²

Seyahatnamede geçen bu cümle de açıkça konukların önemli kabul edildiğini göstermektedir. Konukseverlik ve insani değerlere verilen önem Türk insanı için daima önemli bir husus olmuştur.

X. yüzyılın sonlarına doğru Çin İmparatorluğu'nun Sung Sülalesi hakimiyeti zamanında, Uygur Türklerine elçi olarak gönderilen Wang Yen-te, Uygurlar hakkında oldukça önemli bilgiler vermiştir. 22 Haziran 981 tarihinde gönderilen elçilik heyeti, 984 yılında görevini tamamlayarak Çin'e dönmüştür.¹³ Wang Yen-te bu seyahatte topladığı bilgileri bir rapor olarak Çin İmparatoru'na sunmuştur. Bir seyahatname olarak adlandırdığımız bu rapor içerisinde, Uygurlar hakkında konukseverlik ve insan sevgisi açısından örnek olabilecek bölümler bulunmaktadır. Bu seyahatname hakkında bilgiler içeren Özkan İzgi'nin çalışmasında verilen bilgiler kısaca şu şekildedir:

*"[Kao-ch'ang] Nan T'u-chüeh (Güney Türkleri - Gök-Türkleri), Pei T'u-chüeh (Kuzey Türkleri - Gök-Türkleri), Ta Chung-yü, Hsian Chung-yü Yang-mo (Yağma), Ko-lu (Karluk), Chiehchia-ssu (Kırgız), Mo-man (Barman), Ke-to ve Yü-lung (Üring) kabileleri üzerinde hüküm sürmüştür. Bu topraklarda fakir insan yoktur. Onlar ihtiyacı olanlara yemek yardımı yaparlar. İnsanlar uzun ömürlüdür. Umumiyetle yüz yaşının üstüne [kadar yaşarlar]. Genç yaşta ölene hiç rastlanmaz."*¹⁴

Yukarıdaki bilgilerde, Türkler arasındaki yardımlaşma, dayanışma ve insani değerler verilen önem vurgulanmaktadır. Elbette ki bu yardımlaşma ve dayanışma Türk ülkesine gelen yolcu ve konuklar için de geçerli olmalıdır. Konukseverliğin temellerinden biri de zaten bu yardımlaşma ve dayanışma anlayışıdır.

---

¹² Şeşen, **İbn Fadlan**, s.68.

¹³ İzgi, **a.g.e.**, s.1.

¹⁴ İzgi, **a.g.e.**, s.62-63.

"...Bir kaç gün sonra, Ata Üge [Wang Yen-te'yi] karşılamaya geldi. Fakat kendisi [Ata Üge] Yen-te'ye doğru çok hürmetkarane bir [şekilde] gitti. Shih-tzu Wang (Arslan Han) Yen-te'yi Pei-t'ing (Beşbalık)'e davet etti." ¹⁵

"... Biz bu dağı bir günde geçtik ve Pei-t'ing'e (Beşbalık) vasıl olduk. Biz Kao-t'ai manastırında istirahat ettik. Onların kralı (Arslan Han) yemek için at ve koyun pişirtmişti. Çok lezzetli idi. Bu arazide atlar çok boldur...Onların kralı (Arslan Han) bir mesaj yollayarak dedi ki: 'Biz elçiyi kabul etmek için bir gün seçeceğiz. Biz öyle ümit ederiz ki tehire uğramaz. (Arslan Han) bizi yedinci günde kabul etti. Onların Kralı, oğulları ve hizmetkarlarının hepsi yüzlerini doğuya çevirdiler ve [Çin İmparatoru tarafından] yollanan hediyeleri kabul ettiler. Bir tarafta bir kimse [elinde] taştan bir çan tutuyordu. O [şahıs] seremoni için tempo tutuyordu.

[Kao-ch'ang] kralı çanın sesini duyunca selam verdi. Bundan sonra oğlu, kızı ve yakın akrabaları [benim] etrafımı çevirerek eğildiler ve hediyelerini kabul ettiler. Sonra, müzik, içki, ziyafet ve gece yarısına [kadar] artisler tarafından oynanan piyes vardı. Ertesi gün bir kayıkla [gezinti] yaptık. Gölün dört bir tarafında davullar çalınıyordu." Yen-te ilk olarak Ta-tan (Tatar) sınırına geldiğine zaman, Chinlilerin yıkılışında esir alınan insanların neslinden bazı kimseleri gördü. [Bunlar] yolunu keserek kendisine hoş geldiniz [diyorlar] ve yemek-içki ziyafeti veriyorlardı. Büyük bir vatan hasreti ile kendi komşu ve akrabaları hakkında soru soruyorlardı. On gün [Wang Yen-te'yi yolundan] alıkoydular, böylece [onların yanından ayrılıp] gidemedi." ¹⁶

Elçinin aktardığı bilgiler Türk konukseverliği hakkında önemli örnekler ortaya koymaktadır. Türklerdeki konukaşı geleneğinin çok açık örnekleri vardır. Gelen elçiler için derhal bir koyun kestirilmesi ve onların doyurulması, konukaşı geleneğinin bir uygulamasıdır. Aynı şekilde konuklara hediyeler verilmesi ve onların mutlu olmalarının sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir. Çünkü gelen konuğun mutlu olması ve mutlu ayrılması Türk insanı için önemli bir husustur.

---

¹⁵ İzgi, a.g.e., s.64.

¹⁶ İzgi, a.g.e., s.65-66, 68.

Marko Polo Seyahatnamesi de Türk konukseverliği hakkında bilgi veren önemli bir eserdir. Marko Polo, Venedikli bir tüccar aileden gelmektedir ve 13. yüzyılda Marko Polo tarafından ticaret amacıyla, İtalya'dan Uzak Doğu'ya yapılmış olan seyahat hakkında bilgiler içeren Marko Polo Seyahatnamesi, Türk toplulukları ve devletleri hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Moğol hükümdarı Kubilay Han hakkında da bilgiler vermektedir. Konukseverlik açısından örnek olabilecek kısımlar şunlardır:

*"(Marko Pololar) Kırım'da bir zaman kaldılar, şehri gezip dolaştılar. Bir yandan da ne yapacaklarını tasarlıyorlardı. Sonunda doğuya doğru gitmeye karar verdiler. Soldaya'dan yola çıktılar. Kırım Denizi'nin kıyısından dolanarak bozkırı geçtiler. Volga nehrinin Aktuba kolu üzerindeki Saray şehrine geldiler. Barka Han denen bir Türk hükümdar vardı burada. Kıpçak İmparatorluğu ile Cuci ulusunun başıydı. Venedikli Polo kardeşleri çok iyi karşıladı, hallerini hatırlarını sordu, elinden geldiğince onları ağırladı. Barka Han açık fikirli, ileri görüşlü bir hükümdardı. Eli açıktı, yabancıları hoşnut etmek için çalışıyordu. Venedikli Polo kardeşler, Barka Han'ın iyi niyetli davranışı ve kendilerini cömertçe ağırlaması karşısında ilkin ne yapacaklarını şaşırıldılar. Sonra hükümdara yanlarındaki çok kıymetli mücevherleri hediye ettiler. Berke Han çok beğendi mücevherleri, elmasların, pırlantaların ıslıl ıslıl parlamışlığı karşısında bir an kendinden geçti. Polo kardeşlerin bu eli açıklığından çok hoşnut kaldı. Hazinesinden onlara çok değerli hediyeler verdi. Barka Han'ın daha kuzeyde, yine Volga nehri üzerinde Bolgara şehrinde büyük bir malikanesi vardı. Barka Han, bir süre de Polo kardeşleri Bolgara'daki malikanesinde ağırladı. Tam bir yıl kaldılar Barka Han'ın yanında."*¹⁷

Yukarıda anlatılanlardan açıkça anlaşıldığı üzere, Türklerin yaşadığı topraklara gelen batılı seyyahlar, kendilerine gösterilen ilgiden ve yapılan muamelelerden oldukça memnun kalmışlardır. Bizzat Türk hükümdarının kendisi, gelen bu konuklar ile ilgilenmiş ve onların rahat etmelerini sağlamıştır. Bu da Türk konukseverliğinin güzel örneklerinden birisidir.

---

¹⁷ **Marko Polo Seyahatnamesi**, C.I, Yay.Haz.: Filiz Dokuman, Tercüman 1001 Temel Eser, **byy yok**, s.11-12.

"Şehrin (Taydu şehri) civarındaki köy, daha doğrusu banliyölerde çeşitli milletlerin tüccarı için ayrı ayrı hazırlanmış hanlar gördüm. Mesela bir Alman tüccar için, yahut bir Lombardiyalı tacir için ayrı ayrı han var. Böylece hangi ülkeden bir tacir geliyorsa, ohanda kalıyor. Böylece hem milletleri bir yerde topluyorlar hem de yabancıların birbirlerine yardımcı olmalarını sağlıyorlar. Kubilay Han güzel mallara ve iyi şeylere meraklı. Bunun için dış ülkelerden gelen tacirlere her türlü kolaylığın temin edilmesini buyurmuş..." Sofra öyle hazırlanır ki, Kubilay Han oturduğu yerden hemen herkesin yüzünü görebilir. Şunu da ekleyeyim: Bu olağan zamanlarda kurulan sofradır. Herhangi bir nişan veya düğünde veya verilen önemli bir davette bu sofraya muazzam olur. Mesela düğünde büyük hole de sofralar kurulur, ama o zaman yere halılar döşenir ve misafirler burada otururlar. Bir söylentiye göre çok önemli bir düğünde bir holde 40 bin kişiye yakın misafire hizmet edilmiş."¹⁸

Kadınların kullandığı içki kabı ötekilere nispetle daha ufak, hizmetkarlar sık sık dolaşır masanın etrafında ve içkisi biten misafirin içki kabına ne isterse dolduruyorlar. Davet sırasında saraya mensup kişiler gelen gidene bakıyorlar. Yol, iz bilmeyen varsa onlara anlatıyorlar. Yahut kılık kıyafet bakımından davete gelmeleri uygun değilse geri çeviriyorlar. Yani sizin anlayacağımız bir nevi mihmandarlık yapıyorlar. Yahut teşrifatçılık. Kubilay Han bilhassa kılık kıyafet ile etikete çok meraklı imiş. Bu yüzden pek çok kişiyi ve misafiri geri çevirmiş. Sofrada tatsız bir durum olmaması için bu teşrifatçılar bütün davet boyunca kapıda ve salonda dolaşır duruyorlar. Bu teşrifatçıların bir başka vazifesi de misafirlere hizmet eden uşaklara hatırlatmak. 'Bak, falan misafirin içkisi bitti, falanın önündeki tabağı kaldır' gibisine. Yahut misafirlere yaklaşır 'Efendim başka bir arzunuz var mı?' diye soruyorlar."¹⁹

Görüldüğü gibi, konukların gelişi ve ağırlanması konusunda yapılan uygulamalar açıkça görülmektedir. Konuklara verilen yemeklerde, onların memnun kalmaları için her türlü hizmetin sağlandığını görmekteyiz.

---

¹⁸ Marko Polo, s.93, 100-101.

¹⁹ Marko Polo, s.102.

"Yol boyunca, daha doğrusu her otuz veya kırk kilometrede yapılmış hanlarda, ayrıca yüksek rütbeli memurlar, yabancı misafirler için de özel yerler ayrılmıştır. Mesela bir yabancı elçi hükümdarı ziyaret ediyor. Han-balık'a varıncaya kadar yol boyundaki bu hanlarda konaklar, buralarda ağırlanır. Bu arada komşu ülke krallarından veya hükümdarlarından biri de Kubilay Han'ı ziyaret ediyorsa ona da büyük itina gösterilir. İşte bu gibi misafirler için konaklama yerlerinde veya hanlarda ayrı odalar döşenmiştir. İpekli kumaşlarla kaplıdır bu odalar, büyük muhteşem birer yatak odaları vardır, krallar veya hükümdarlar için. Sonra hükümdarların, kralların maiyetindekiler için de ayrı ayrı odalar daima hazır bulundurulur." ²⁰

"Kubilay Han'ın halkın selameti için neler düşündüğünün bir örneğini daha vereyim: Gerek yolcular, gerek yabancılar yollarını şaşırmasınlar diye yollara hep işaret koyuyor. Diyeceksiniz ki 'bu bir hükümdar işi değil' ama yapıyor işte. Bakın nasıl halka ve yolculara yardımcı olmak istiyor. Yol boyunca belirli yerlere ağaç diktiriyor. Ağaçların cinsi veya dikilme tarzından yolun hangi istikamete gittiği anlaşılıyor. Bu emri öyle katiyette vermiş ve tatbik edilmesini istemiş ki, halk bunu biliyor ve harfi harfine büyük hükümdarın emrine uymaya çalışıyor. Eğer yol çöl gibi boş ve çorak bir araziden geçiyorsa ve buraya da ağaç dikmek pek mümkün değilse, Kubilay Han böyle arazide de yolcuların yollarını şaşırmasınlar için işaret konulmasını buyurmuş. Bu işlere çok önem veriyor Kubilay Han. Hatta bunun için bazı kişileri vazifelendirmiş. Onların görevleri de zaman zaman yollardaki işaretleri ve ağaçları kontrol etmek. Eğer bir tarafta aksaklık falan varsa hemen adamlarına haber veriyor, onlar da düzeltiyorlar. " ²¹

Yukarıda verilen bilgiler, Türklerdeki konukseverliğin sadece konuğun geldiği an ile sınırlı olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Yolcuların gelip giderken yollarda rahat yolculuk yapmaları için birçok hizmet sunulmuştur. Gelen konukların veya yolcuların Türk ülkesine girişlerinden itibaren bu konukseverliği yaşamaya başladıkları söylenebilir.

---

²⁰ Marko Polo, s.130.

²¹ Marko Polo, s.139.

Türk konukseverliği hakkında örnekler veren bir diğey seyahatname Rubruk seyahatnamesidir. XIII. yüzyılın en önemli gelişmesi olan Moğol istilasını tüm dünyada büyük yankılar uyandırmıştı. Büyük Moğol istilasını İslam dünyasını olduğu kadar, Hıristiyan batı dünyasını da endişelendirmiştir. Moğolların Avrupa'nın ortalarına kadar ilerlemeleri, batı dünyasını harekete geçirmiş ve Moğollarla iyi ilişkiler kurulması amacıyla elçiler gönderilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda misyonerler aracılığı ile Moğolların Hıristiyanlığa girmesi amacı da taşınmıştır. Bu sayede, tüm dünyayı kasıp kavuran Moğol istilasından kurtulmayı düşünmüşlerdir.

Moğollara gönderilen seyyahlardan birisi de Fransa kralının emri ile gönderilen Rubruk olmuştur. Rubruk, Moğollara olan yolculuğunda Türkistan ve Çin'i dolaşmıştır.²² Türklerin yaşadıkları bölgelerden geçmiş ve onlar hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Türk boylarının konukseverliği konusunda da bilgiler seyahatnamesinde mevcuttur. Konukseverlik konusunda geçen bölümler şunlardır:

*"Böylece büyük meşakkatlerle bir kamptan diğerine doğru yol aldık. Maria Magdalena bayramından (22 Temmuz 1253) birkaç gün önce Don nehrine ulaştık. Bu geniş nehir Asya ile Avrupa'yı biri birinden ayırır, tıpkı Mısır nehrinin (Nil), Asya ile Afrika'yı ayırdığı gibi. Nehirle karşılaştığımız yerde Batu ile Sertak, Ruslarla birlikte nehrin doğu kısmında, elçileri ve tacirleri geçirmesi için botların bulunduğu bir yerleşim yeri inşa etmişler. Önce bizi sonra da arabalarımızı oraya götürdüler. Bunu şöyle icra ediyorlar: Her tekerleğin altına bir kayık yerleştiriyorlar, sonra tekerlekleri alttan biri birine bağlıyorlar ve diğer tarafa çekiyorlar."*²³

"Rehberimiz ilk önce, saray mensupları arasında ileri gelen bir kişi olan Nasturi Koyak adında bir adamı aradı. Bu adam bize, Cam unvanını taşıyan bir memuru gösterdi. Bunun görevi elçileri kabul etmek imiş..."

Nihayet Cam'ın huzuruna çıktık. Orada ihtişamla oturuyor, önünde çalgı çaldırıyor ve dans ettiriyordu. Ona hükümdara gelişimizin sebebi hakkında daha önce zikretmiş olduğum kelimeleri söyledim ve efendisinin mektubumuzu alması hususunda yardımcı olması için ricada bulundum. İlaveten Kutsal Kitap'a ve

²²Wilhelm Von Rubruk, **Moğolların Büyük Hamna Seyahat**, Çev: Ergin Ayan, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2012², s.7-8.

²³ Rubruk, **a.g.e.**, s.50.

*Tanrı'ya ibadette uymak zorunda olduğumuz yasalara göre, keşiş olarak altın, gümüş veya diğer kıymetli eşyalara sahip olamayacağım için özür diledim. Bu nedenle ona ve efendisine birer misafir armağanı getirmiştım. Yani her kim kendi malını verdiyse, yabancıya verdiği bu malların hamili olamaz. O, bir keşiş olarak kurallarımı uyguladığım için iyi yaptığımı söyleyerek dostça karşılık verdi. Bundan başka, armağanlarımıza ihtiyacı olmadığını şayet ihtiyacımız varsa kendisinin bizlere bir şeyler verebileceğini ekledi. Yanında oturmamıza ve içkisinden içmemize de izin verdi. Kısa bir aralıktan sonra, dua etmemizi istedi ki biz de bunu yerine getirdik."*²⁴

*...O akşam onlar (Uygurlar) hakkında daha fazla bir şey öğrenemedim, çünkü Müslümanlar hakkında konuşmayacak kadar onlardan sakınıyorlardı. Bir Müslümanla, dinleri hakkında bir şeyler öğrenmek üzere konuşmak istediğimde, reddettiler. Ertesi gün aybaşı ve Müslümanların Ramazan Bayramı idi. Kaldığım yeri değiştirdim ve başka bir put mabedine götürüldüm. Bu insanlar (Uygurlar), elçileri kendi özel mülklerinde misafir olarak ağırlarlar."*²⁵

İbn Battuta seyahatnamesi de Türk konukseverliği hakkında önemli örnekler vermektedir. İbn Battuta'nın uzun adı Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim Levati Tanci'dir. Fas'ın Tanca şehrinde dünyaya gelmiş ve 1304-1368 yılları arasında yaşamıştır. En önemli hevesi olan insanları, inançları ve gelenekleri görmek ve tanımak amacıyla büyük bir seyahate çıkmıştır. 28 yıl süren seyahati boyunca Mısır, Arap Yarımadası, Irak, İran, Anadolu, Deşt-i Kıpçak, Bizans, Türkistan, Hindistan, Maldivler, Çin ve Endülüs (İspanya)'yı dolaşmıştır. Gezdiği ve gördüğü yerlerdeki insanların yaşayış tarzları, dinleri, dilleri ve kültürleri hakkında önemli bilgiler vermiştir.²⁶ Türk topluluklarının yoğun olarak yaşadığı, başta Anadolu, Deşt-i Kıpçak ve Türkistan olmak üzere, bölgelerden geçerek, onların kültürel özellikleri hakkında bilgiler vermiştir. XIV. yüzyılın ortalarında yapmış olduğu bu seyahat, o dönemdeki Türk devletleri ve topluluklarının tanınması açısından önem taşımaktadır. Türk toplulukları hakkında verdiği bilgiler içerisinde,

---

²⁴ Rubruk, a.g.e., s.52-53.

²⁵ Rubruk, a.g.e., s.72-73.

²⁶ Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, **İbn Battuta Seyahatnamesi**, Çev: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2010⁴, s.21.

konukseverlik açısından örnek olabilecek bilgiler çokça yer almaktadır. Türk konukseverliği ve insan sevgisi hakkında geçen bilgiler şu şekildedir:

".....Birkaç gün sonra hem emir çobanı hem de oğlunu öldürerek kellelerini Emir Said'e gönderdi! Hasan ile Taliş ise Huvarezmi (=Harizm) sultanı Muhammed Uzbek'in yanına gittiler. Sultan bunları evvela iyi karşılayıp güzelce misafir ettiyse de sonraları ölümü gerektirecek şımarıkça hareketlerinden dolayı idamlarına karar verdi." ²⁷

Konuk, misafir anlayışının ne derece önemli olduğu görülmektedir. İdam edilmesi düşünülen bir kişi bile, önce misafir olduğu için misafirlere uygulanan ona da muamele yapılmaktadır.

"Şehre vardık (Musul). Valisi Haydar lakabı ile tanınan bir asil kişi, şerif ve seyyitlikte yücelmiş Emir Alaeddin Ali b. Şemseddin idi; hemen misafir etti beni. Evinde kaldığım sürece bütün masraflarımı karşıladı. Cömertliğiyle meşhurdur o." ²⁸

"Şehre (Mardin) vardığım sırada sultan, evvelce bahsettiğim Melik Mansur'un oğlu Melik Salih'ti. (Artuklular) Babasının ölümünden sonra tahta o geçmiştir. Irak, Şam ve Mısır civarında ondan daha cömert ve iyiliksever biri yok. Kapısına gelen şairlere ve fakirlere babaları gibi ikramda bulunur." ²⁹

Yukarıda verilen bilgilerde, Türk devletlerindeki yöneticilerin, ülkelerine gelen konuklara gösterdikleri konukseverlik hakkında önemli örnekler bulunmaktadır. Türk töresi ve İslam dini çerçevesinde, konukseverlik göstermektedirler.

X. ve XI. yüzyıllarda, Anadolu Türklerin yoğun olarak gelerek yerleştiği bir coğrafya konumundaydı. Türk beylikleri ve Türkiye Selçuklu Devleti idaresinde Anadolu tam bir Türk yurdu haline gelmişti. İbn Battuta, yaptığı seyahatte Anadolu'dan geçerken birçok yerleşim yerini görmüş ve insanların konukseverliği hakkında önemli bilgiler vermiştir. İbn Battuta'nın geçtiği bazı yerler hakkında söyledikleri şu şekildedir.

---

²⁷ Tanci, a.g.e., s.324.

²⁸ Tanci, a.g.e., s.336.

²⁹ Tanci, a.g.e., s.339.

"Rum diyarı (Anadolu) diye bilinen bu ülke, dünyanın belki en güzel memleketi! Allah Teala güzellikleri öbür ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya toplamış! Dünyanın en güzel insanları, en temiz kıyafetli halkı burada yaşar ve en leziz yemekler de burada pişer. Allah Teala'nın yarattığı kullar içinde en şefkatli olanlar buranın halkıdır.. Bu yüzden şöyle denilir: 'Bolluk ve bereket Şam diyarında, sevgi ve merhamet ise Rum'da!' Bu kelimeyle buranın halkı kast edilmektedir. Anadolu'ya geldiğimizde hangi zaviyeye gidersek gidelim büyük alaka gördük. Komşularımız, kadın ya da erkek bize ikramda bulunmaktan geri durmuyorlardı. Burada kadınlar yüzlerini örtmezler. Yola çıkacağımız zaman akraba ya da ev halkından gibia bizimle vedalaşırlar; üzüntülerini gözyaşı dökerek belli ederlerdi. Buranın adeti gereğince ekme haftada bir gün pişirilir, öteki günlere yetecek kadar! Onlar Anadolu'ya yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, köy, kasaba ve şehirle de bulunmaktadırlar. Şehirlerine gelen yabancıları misafir etme, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini ve konaklayacakları yeri sağlama, onları eşkıyanın ve vurguncuların ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple haydutlara katılanları temizleme gibi konularda bunların eşine dünyada rastlanmaz.

'Ahi' onlara göre, 'sanatının ve zanaatının erbabını toplayan ve işi olmayan genç bekarları da bir araya getiren adamdır. Onlar, ahı'yı başlarına geçirirler. 'Fütüvvet' denen şey de budur. Önder olan adam, bir tekke yaptırarak halı, kilim, kandil gibi gerekli eşyayla donatır orayı. Onun arkadaşları geçimlerini sağlayacak kazancı elde etmek için gün içinde çalışırlar. Kazandıkları parayı ikindiden sonra topluca getirip başkana verirler. Bu parayla tekkenin ihtiyaçları karşılanır, beraber yaşama için gerekli yiyecek ve meyveler satın alınır. Mesela o esnada beldeye bir yolcu gelmişse hemen tekkede misafir ederler onu... Alınan yiyeceklerden ikram ederler. Bu iş yolcunun ayrılışına kadar sürer. Bir yabancı ve misafir olmasa bile yemek zamanında yine hepsi bir araya gelip beraber yerler, türkü söylerler, raks ederler."³⁰

"Oradan Burdur'a hareket ettik; etrafi çaylarla, bahçelerle çevrili ufak bir şehir. Kalesi dik bir dağın tepesinde bulunuyor. Burada yöre hatibinin evinde konakladım. Ahi yiğitler toplanıp yanlarında kalmamızı istedilerse de hatip buna razı

---

³⁰ Tanci, a.g.e., s.404.

olmadı. İçlerinden birinin bağında bir ziyafet hazırladılar, kurbanlar kestiler. Bizimle tanışmaktan duydukları sevinç gerçekten hayret vericiydi! Onlar bizim dilimizi bilmiyorlar, biz de onların dilinden anlamıyorduk, aramızda bir tercüman da bulunmuyordu! Ama onlarla tam bir günümüzü geçirdik hiç sıkılmadan!"³¹

Cenaze gömüldükten sonra Sultan (Ekridür hükümdarı Ebu İshak) ve medresedeki öğrenciler üç gün arka arkaya sabah namazını müteakiben mezarı ziyaret ettiler. İkinci gün halkla birlikte ben de merasime katılmışım. Sultan beni yaya görünce hemen bir at gönderdi, özür diledi! Tören dönüşü medreseye varınca atı geri yolladım ama kabul etmedi. Şöyle dedi: 'Onu sana emanet olarak vermedim, hediye verdim!' Bunun dışında bir kat elbise ve para verdi."³²

"Kulhisar'ın hükümdarı (Gülhisar) Muhammed Çelebi'dir. Çelebi Anadolu dilinde 'Seyyidi' (efendim) anlamına geliyor. Bu adam Ekridür hükümdarı Ebu İshak'ın kardeşidir. Şehre indiğimiz vakit orada yoktu. Birkaç gün kaldık, o da bu esnada döndü, bize çok ikram etti. Yol ihtiyacımızı gördü, binekler verdi"³³

"Şehre (Denizli) girdiğimiz zaman çarşıdan geçerken dükkanlardan çıkan bazı insanların hayvanlarımızı çevirerek dizginlerimize sarıldıklarını gördük. Aniden başka bir grup çıkıp onları durdurdu ve çekişmeye başladılar. Aralarındaki münakaşa uzayınca bazıları hançerlerini çekip ötekilere saldırmaya kalkıştı. Konuşuyorlar ama hiçbir şey anlamıyorduk. Korkmaya başladık. Bu adamların yol kesen eşkıya Cermiyanlılar olduğu kuşkusuyla kaygılandık. Öyle ya, şehir onlara aitti. Malımıza canımıza kastetmiş olabilirlerdi. Sonra Hak Teala bize Arapça bilen, hacca gitmiş bir adam gönderdi. Ona sorduk, bunlar ne istiyor diye. Şöyle cevap verdi:

"Bu adamlar yiğit ahılardır. Bizimle ilk karşılaşanlar Ahı Sinan'ın adamları, sonradan onları durduranlar ise Ahı Tuman'ın gençleriymiş. Her iki taraf da bizim kendi yanlarında konuk olmamızı istiyorlar, bu yüzden çekişiyorlarmış. Gösterdikleri yüksek misafirperverliğe şaşmamak mümkün değil! Sonunda işi kur'a çekmek suretiyle hallettiler, barıştılar. Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine konuk

---

³¹ Tanci, a.g.e., s.406.

³² Tanci, a.g.e., s.407.

³³ Tanci, a.g.e., s.408.

olmamıza karar verildi. Kur'a Ahı Sinan2ın takımına düştü. Sinan bunu haber alınca kendi yoldaşlarından bir grup ile bizi karşıladı. Beraberce onun tekkesine gittik. Hemen yiyecek sundular. Dinlendikten sonra Ahı Sinan bizi hamama götürdü. Benim bütün hizmetimi o görmüştür. Öteki yoldaşlarından üçü-dördü de bir arkadaşımın hizmetini üzerlerine almışlardı. Hamamdan çıkınca tekrar büyük bir sofraya kurdular. Çeşitli meyveler, tatlılar ikram ettiler. Yemekten sonra Kur'an-ı Kerim'den bazı bölümler okuyan hafızları dinledik. Ardından hepsi 'sema' etmeye başladı. Gelişimin haberi hükümdara bildirildi. Ertesi akşam bizimle görüşmek istedi; aşağıda anlatacağıımız gibi onu ve oğlunu ziyaret amacıyla konağına gittik. Tekkeye döndüğüümüz zaman Ahı Tuman ile yoldaşlarını karşımızda bulduk, bizi bekliyorlardı. Onlarla birlikte kendi tekkelerine gittik. Ötekiler gibi yemek verdiler, hamama götürdüler, hamamdan çıktığımızda bize gülsuyu ikram ettiler! Böylece tekkeye geldik. Yine ötekiler gibi meyve, tatlı ve nefis yiyecekler ikram ettiler. Ziyafetten sonra Kuran'dan bazı bölümler okundu, raks ve sema edildi. Onların tekkelerinde de bir süre kaldık." ³⁴

"Ladik (Denizli) hükümdarı Anadolu'nun ileri gelen beylerinden Sultan Yenenc (Yınanç) Bek'tir. Ahı Sinan'ın tekkesinde konakladığımız vakit bu adam yanımıza erdemli bilgin Fakih Alaeddin Kastamuni'yi göndermiş, sayımızca da at yollamıştı. Ramazan ayıydı. Huzuruna giderek kendisine selam verdik. Bu ülke beylerinin adetleri arasında yolculara ilgi göstermek, onlarla tatlı dilli konuşmak, ufak tefek hediyeler vermek vardır. Bu yüzden akşam namazını Sultan ile beraber kıldık. Yemek hazırlanmıştı. Beraber iftar ettikten sonra yanından ayrıldık. Bize biraz para verdi..." ³⁵

"Oradan Muğle'ye (Muğla) hareket ettik. şeyh efendilerden birinin tekkesinde konakladık. Bu adam iyi kalpli, cömert bir kişiydi. Bizi sık sık ziyaret eder, yiyecek, meyve yahut tatlı hazırlamadan yanımıza gelmezdi! Bu şehirde, ileride bahsini edeceğıimiz Milas hakiminin oğlu İbrahim Bek'le görüştük. Bize çeşit çeşit ikramda bulundu, bir kat elbise ihsan etti. Oradan Milas'a doğru yola çıktık. Burası Anadolu ülkesinin en güzel, en büyük şehirlerinden birisidir. Suyu bol, meyvesi bol,

---

³⁴Tanci, a.g.e., s.409-410.

³⁵Tanci, a.g.e., s.410.

*bahçesi bol! Orada ahı yiğitlerinden birinin tekkesine indik. İkrâmı, iltifatı, ziyafeti, temizliğimize gösterdiği dikkati ve hamama götürme konusundaki ısrarı ile diğerlerini geçti; bize çok hürmet etti."*³⁶

*"(Konya'da) İbn Kalemşah'ın misafirperverliği öncekilerden daha iyiydi. Hamama gideceğimiz vakit oğlunu kılavuz olarak kattı yanımıza, kendi gelmese de. Bu şehirde bilginlerin kutbu, büyük ermiş Şeyh Celaleddin'in türbesi vardır. Bu adam Mevlana adıyla tanınmıştır. Anadolu halkından bir kısmı onun tarikatını tuttuğu için onlara 'Celaliye' denilir; bazı tarikatların Irak'ta Ahmediye, Horasan'da Haydariye şeklinde anılması gibi. Celaleddin'in türbesinin yanındaki büyük dergahta gelen giden misafirlerin, yoksulların karınları doyurulmaktadır."*³⁷

*"(Karaman) Sultan Bedreddin ile av dönüşü şehir dışında karşılaştım. Atımdan indim; o da bineğinden indi. Selam verdim. Selamımı alıp beni kucakladı. Bu ülkede hükümdarların şöyle bir adeti var: Uzaktan gelen biri onunla karşılaştığında beriki bineğinden iniyorsa o da iniyor! Gelen yolcunun gösterdiği saygı, bu sultanların da saygılı davranmasını gerektirecek bir memnuniyete kapı aralar! Selamın at üzerinde verilmesi iyi karşılanmaz."*³⁸

"Nekde'de (Niğde) Ahı Caruk'un zaviyesine indik. Şehrin büyüklerinden olan Caruk da bizi ahıların adeti gereğince en güzel şekilde ağırladı. Üç gün kaldık orada... Kaysarya (Kayseri) şehrinde Alaeddin Ertena Bek'in hatunlarından biri ikamet etmektedir... Kadının asıl adı Togay Hatun'dur. Huzuruna çıktığımızda bizi ayakta karşıladı; güzel sözler söyleyerek selam verdi, hemen yemek hazırlanmasını emretti. Böylece yemeğe kaldık. Ayrılırken bize koşum takımı eksiksiz hazırlanmış bir at, bir kat elbise ve para gönderdi; genç hizmetkarlarından biriyle. Ayrıca kendi gelemediği için de özür diledi!"³⁹ Yörenin törelerinden biri de hükümdar bulunmadığı takdirde şehirde idareyi ahıların ele almaları, bir nevi hükümet etmeleridir. Ahı gücü ölçüsünde gelen gideni ağırlar, giydirir, misafirlerin altına

---

³⁶ Tanci, a.g.e., s.411.

³⁷ Tanci, a.g.e., s.413.

³⁸ Tanci, a.g.e., s.414.

³⁹ Tanci, a.g.e., s.415.

binek verir. Davranışları, buyrukları ve ata binişleriyle tıpkı bir hükümdar gibi hareket ediyorlar.⁴⁰

"Burada (Sivas) medrese tarzında inşa edilmiş 'Daru's Siyade' (Seyidler Konağı) denilen büyük bir bina varki sadece Peygamber soyundan gelen misafirler ağırlanıyor; yani 'Nkibüleşraf' bu konakta oturmaktadır. Misafir kalan şerife, konakladığı sürece yiyeceği, içeceği, mumu ve kullanacağı eşyası verilir; yola çıkarken de yol harçlığı gönderilir. (Ahı Çelebi ve yoldaşları) beraberce şehre girdik. Hepsi de misafir ağırlamakla övünüyorlar. Hele ilk gelenler kendi tekklerinde misafir oluşumuzdan dolayı sevinç duyuyor, diğerlerine caka sattıyorlardı. Öteki ahı dergahlarında yapıldığı gibi yatacak yerimizi, yiyeceklerimizi ve hamamımızı hazırladılar bize. En güzel şekilde misafir edildik ve aralarında üç gün kaldık.

"Erze'r-Rum (Erzurum)'da Ahı Tuman'ın zaviyesine indik... Verdiği yemekte bizlere hizmet etti; sadece hamam hizmetimiz için oğullarını göndermek zorunda kaldı. Tekkeye indiğimizin ikinci günü yola çıkmak istediğimizde bize gücenerek engel olmaya çalıştı, şöyle dedi: 'Eğer böyle yaparsanız bizim itibarımızı yok etmiş olursunuz şehirde! Çünkü konukluk en aşağı üç gün olmalı!' Orada üç gün misafir olmak zorunda kaldık!"⁴¹

"Oradan ayrılarak Birki'ye (Birgi) döndük. İkinci vakti şehre vardık. Yolda halktan bir adamla karşılaşarak ahıların dergahını sorduk. Bize kılavuz oldu, kendi evinin bulunduğu bağa götürdü ve damda misafir etti. Üzeri dallarla örtülüydü buranın. Yaz mevsiminin en sıcak günlerini yaşıyorduk. Ev sahibimiz bize çeşitli meyvelerden getirdi, güzel yemekler hazırladı, bineklerimizden yemini verdi. Geceyi onun evinde geçirdik."⁴²

"(Birki Sultanı) hükümdar koyun tulumları içinde un, pirinç ve yağ gönderdi bize. Türklerde böyle bir adet vardır. Orada kaldığımız süre içerisinde her gün yanımıza azık gelmekte, bunlarla yemeklerimizi hazırlamaktaydık."⁴³

---

⁴⁰ Tanci, a.g.e., s.415-416.

⁴¹ Tanci, a.g.e., s.418.

⁴² Tanci, a.g.e., s.418-419.

⁴³ Tanci, a.g.e., s.421.

"Bursa'nın sultanı İhtiyariüddin Urhan Bek'tir. (Orhan Bey) Urhan, Sultan Osmancuk'un oğludur... Burası eskiden Hıristiyanların Kilisesi imiş. Anlatılanlara göre baba Osmancuk Yeznik (İznik) şehrini yirmi sene kuşatmış, fethedemeden vefat etmiş. Sonra oğlu kuşatmaya devam etmiş ve on iki yıl sonra fethetmiş. Ben onunla burada karşılaştım. Bana, kese kese dirhem gönderdi." ⁴⁴

İyiliksever sultan, Kastamünya Sultanı Süleyman Badişah'tır. O, yetmişini aşmış pir-i fani bir adam! Yüzü aydın, sakalı uzun, heybetli mi heybetli bir sima. Zamanını bilginlerle geçiren, her daim erdemlilerle dost olan biri. Huzuruna geldiğimizde beni baş ucuna oturttu, hal hatır sordu. Seyahatime ve Kabe, Şam, Mısır ülkelerine dair sualler yöneltti. Tek tek cevapladım, gerektiği şekilde. Böylece onun ikamet ettiği yere yakın bir evde konaklamam için emir verdi. Aynı gün yaman mı yaman bir bir doru kısrakla giysi hediye etti; harcırah ve yulaf göndermeyi ihmal etmedi. Ayrıca Kastamünya'ya yarım gün uzaklıktaki bir kasabanın buğday ve arpa hasadının tamamen bana hibe edilmesi hususunda da emir buyurdu!" ⁴⁵

"(Sinop Şehri) Tam tepede kurulu zaviye Hıdır-İlyas makamı diye bilinir. Burada her zaman bir zahit vardır. Hemen yakınında bulunan bir kaynak başında yapılan duanın muhakkak kabul edileceğine inanılır. Dağın eteklerinde ise Peygamberimizin mübarek arkadaşlarından Bilal-i Habeşi'nin kabri mevcuttur. Oracıkta kurulu tekkede misafirlere ve gelen geçene yemek verilir. (Şehrin hemen dışında Seyyid İbrahim Bilal Türbesi vardır. Seyyah burayı Hz. Bilal'in türbesi sanmıştır.)" ⁴⁶

Görüldüğü gibi Anadolu'da yaşayan Türk halkının içinden geçen İbn Battuta, Türklerin konukseverliği ile ilgili çok açık örnekler sunmaktadır. Özellikle bu dönemde Türk konukseverliğinin Türk töresini yanında İslam dini esaslarına göre de uygulandığı söylenebilir. Anadolu'nun en önemli sosyal yardımlaşma ve dayanışma örgütleri olan Ahilerin, Türk konukseverliğinin en önemli uygulayıcıları olduğu görülmektedir. Elbette ki İslam dini esasları bu durumda etkin rol oynamaktadır.

---

⁴⁴ Tanci, a.g.e., s.430.

⁴⁵ Tanci, a.g.e., s.440.

⁴⁶ Tanci, a.g.e., s.442.

Anadolu'dan sonra İbn Battuta Türklerin yaşadıkları diğer bazı bölgelerden de geçmiştir. Bu bölgelerde de Türklerin konukseverlikleri hakkında bilgiler vermiştir:

"(Kırım) Burada hep iyilik gördük, kötü bir muamele ile karşılaşmadık. Ertesi gün şehrin hakimi olan ahı geldi, bize ziyafet verdi. Yemek yedikten sonra şehri dolaştık. Zengin ve büyük çarşılar tıklım tıklımdı... Kırım'e yöneldik. Ulu sultan Muhammed Uzbek Han'a bağlı, şahane bir belde. O sıralarda hükümdarın saygın bir emiri olan Tülük Tümüür Bey'in yönetiminde bulunuyordu. Yolculuğumuzu bu beyin hizmetçilerinden biriyle yaptığımızdan oraya varışımızı hemen beye haber verdi o adam. Tülük Tümüür hocası olan Sa'deddin'le beraber yanımıza bir at gönderdi. Burada Şeyhzade Horasani diye bilinen bir adamın tekkesinde konakladık. Şeyh gelişimizden memnun oldu, bize ikramlarda bulundu. Halk onu çok seviyordu." ⁴⁷

"(Azak) Burası deniz kenarında kurulmuş, düzenli, mükemmel bir şehirdir... Ahılardan Bıçakçı Ahı şehrin nüfuz sahibi kişilerindendir. O, gelen giden yolcuya zaviyesinde yemek ikram eder. Tülük Tümüür Bey'in mektubu, Azak emiri olan Muhammed Havace Huvarezmi'ye ulaşınca yanında şehir kadısı ve öğrencileri ile bizi karşılamaya çıktı, ziyafet düzenledi. Onu selamlayıp ziyafetin bulunduğu yere yöneldik. Yemekten sonra şehre yönelerek kale dışında Hıdr-İlyas'a nispet edilen bir ribatta konakladık. Azak halkından Şeyh Receb Nehr-i Meliki geldi, bizi aldı ve kendi tekkesinde hazırladığı mükellef bir ziyafete çağırdı... Tülük Tümüür için hazırlanan çadır, Tülük Tümüür'ün misafirperverliğinden olacak, kendi nezdinde ne kadar değerli olduğumu göstermek için beni önüne kattı. Böylece ilk çadıra girdik." ⁴⁸

"Sera (Saray) şehrine ulaştık. Burası Sera Berke adıyla tanınmıştır; Sultan Uzbek'in payitahtıdır. Huzura çıktık. Yolculuğumuzun nasıl geçtiğini, Rum hükümdarını ve onun şehrinin sordu. Bildiklerimizi bir bir anlattık. İhtiyaçlarımızın karşılanmasını emretti, orada konak verdik." ⁴⁹

---

⁴⁷ Tanci, a.g.e., s.464.

⁴⁸ Tanci, a.g.e., s.468-469.

⁴⁹ Tanci, a.g.e., s.517.

"(Saraycık) Şehirde pirifani bir Türk ermişin zaviyesi vardı. Ona 'ata' diyorlar, yani eb [=baba] demek. Bizi ağırladı, hayır duasından mahrum etmedi. İsmi bilmediğim şehir kadısı da bizi buyur etti evine."⁵⁰

"Ben dünyada Huvarezsm (Harizm) halkı gibi ahlaklı, merhametli, gariplere karşı şefkatli ve cömert bir halk görmedim!"⁵¹

"Belh şehrinin dışında, Ukkaşe b. Mihsan Efendi'ye ait olduğu söylenen bir kabir var. Ukkaşe, peygamber efendimizin sorgusuz cennete gireceğini bildirdiği sahabelerdendir. Onun yanı başında inşa edilmiş muazzam bir zaviyede konakladık. Zaviyenin hemen dışında çok hoş bir su göleti var, üstüne ulu bir ceviz ağacı gölge vermiş... Yazın gelen yolcular kendilerini bu cevizin gölgesine bırakıyorlar. Zaviyenin şeyhi Hacı Hurd diye bilinir. Hurd küçük demektir. Bu adam erdemli insanlardandır. Bizimle beraber ata bindi şehrin yatırlarını tek tek gösterdi."⁵²

İbn Battuta'nın seyahatnamesinde Türklerin bulunduğu diğer bölgelerde de konukseverlik uygulamalarının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Türk boylarının farklı coğrafyalarda bulunması veya farklı dini inanç ve kültürün etkisinde olmaları, onların bu konukseverlik adetlerini değiştirmemiştir denilebilir. Bu durum da konukseverliğin en önemli kaynağı olan Türk töresinin, Türk boyları için vazgeçilmez bir unsur olduğunu göstermektedir.

B) Türk Destanlarında ve Efsanelerinde Konukseverlik Anlayışı

Destan ve efsaneler milletlerin kültür hazinesi olmaları açısından son derece önemli unsurlardır. Özellikle tarih yazıcılığının ortaya çıkmadığı dönemler hakkında bilgiler vermeleri çok önemli bir özelliktir. Milletlerin tarih sahnesine çıkışları, hayatta kalma mücadeleleri, tüm milleti etkileyen büyük olaylar, siyasi ilişkiler ve bir milleti var eden kültür varlıkları destan ve efsanelerde yer almaktadır.

Sözlü olarak geldikleri ve yazıya çok geç dönemlerde geçirildikleri için, destan ve efsanelerin tamamı hakkında bilgi edinmek kolay değildir. Aynı zamanda çok eski dönemlerden sözlü olarak taşındıkları için doğrulukları hakkında da kesin bir yorum yapılamamaktadır. Tarihi gerçekleri yansıtmaları da tartışılabilir.

⁵⁰ Tanci, a.g.e., s.519.

⁵¹ Tanci, a.g.e., s.520.

⁵² Tanci, a.g.e., s.557-558.

Ancak yine de destan ve efsaneler özellikle kültür tarihi açısından son derece önemli kaynaklardır.

Türk kültürü için destan ve efsaneler oldukça önem taşımaktadırlar. Türk boylarının dini, dili, yaşayışları, siyasi faaliyetleri, sosyal hayatları ve çeşitli kültür unsurları hakkında önemli bilgiler içermektedirler. Türk destanları genellikle çeşitli kaynaklarda bulunan parçaların birleştirilmesi sonucu ortaya çıkarılmışlardır.

Türk konukseverliği, birçok kaynağa yansıdığı gibi, destan ve efsanelere de yansımış bir kültür özelliğidir. Türk konukseverliği ve insan sevgisi açısından birçok örnek destanlarda bulunmaktadır. Türk konukseverliği açısından önemli bilgilerin yer aldığı destan ve efsanelerden örnekler aşağıda sıralanmaya çalışılacaktır.

Oğuz Kağan Destanı; Oğuzların atası Oğuz Han ve oğullarının destanını anlatan en eski Türk destanlarından birisidir. Destanın ortaya çıktığı dönem hakkında iki önemli görüş öne çıkmaktadır. Birinci görüşe göre; Oğuz Kağan Destanı, M.Ö. 126-201 yılları arasında büyük bir bozkır devleti kuran Hiong-Nu (Hun)'lar ile ilgilidir. Buna göre Oğuz Kağan, bu devleti kuran Mou-tu (Mete Han) olarak geçmektedir. Diğer görüşe göre ise; Oğuz Kağan Destanı'nın çok daha eski zamanlarda ortaya çıkmış olduğu ileri sürülmektedir.⁵³

Oğuz Kağan Destanı'nda geçen konukseverlik ve insan sevgisi ile ilgili kısımlar şu şekildedir:

"Yine bir gün Oğuz Kağan ava gitti. Önünde, bir göl ortasında, bir ağaç gördü. Bu ağacın koğuşunda bir kız vardı, yalnız oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Gözü gökten daha gök idi: saç ırmak gibi dalgalı idi: dişi inci gibi idi. Öyle güzeldi ki, eğer yer yüzünün halkı onu görse: 'Eyvah! Ölüyoruz!' der ve tatlı süt acı kımız olurdu. Oğuz Kağan onu görünce aklı gitti. Yüreğine ateş düştü: onu sevdi, aldı. Onunla yattı ve dileğini aldı. Kız gebe kaldı. Günler ve gecelerden sonra gözleri parladı ve üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine Kök adını koydular: ikincisine Tağ adını koydular: üçüncüsüne Tengiz adını koydular. Sonra Oğuz Kağan büyük bir doy (ziyafet) verdi. Halka emir verdi ki... Oğuz Kağan halkı çağırınca, ahali birbirine

⁵³ Saim Sakaoğlu-Ali Duymaz, **İslamiyet Öncesi Türk Destanları**, Ötüken Yay., İstanbul, 2012⁷, s.90-91.

*danıştı ve geldi. Oğuz Kağan kırk masa ve kırk sıra yaptırdı. Türlü aşlar, türlü şaraplar, tatlılar ve kırmızlar yediler ve içtiler. Doydan sonra Oğuz Kağan beylere ve halka yarlık verdi... "*⁵⁴

Yukarıdaki bilgilerde görüldüğü gibi, Türk hükümdarı olan Oğuz Kağan, halkını konukseverlik içerisinde karşılamakta ve hükümdarlık vazifesi gereği halkı doyurma ve mutluluğunu sağlama vazifelerini yapmaktadır. Türklerdeki konukseverliğin kaynaklarından birisi olarak zikrettiğimiz; halkını doyurma, giydirme ve refahını sağlama unsuru kendini çok açık bir şekilde göstermektedir. Aynı şekilde aşağıda verilen kısımlarda da bu durum görülebilmektedir.

"Bir nice günden sonra üç büyük oğlu bir altın yay ile pek çok avı han huzuruna getirdiler. Üç küçük oğlu da üç altın ok ile pek çok av getirdiler. O avın etlerine çok etler ve türlü yemekler ilave edip, halkı davet edip, yayın ve okun bulunduğunu müjdeleyip, kendilerine geri verdi." ⁵⁵ Ondan sonra Oğuz Kağan büyük kurultay topladı. Maiyetini ve halkını çağırttı. Onlar geldiler ve müşavere ettiler. Oğuz Kağan büyük ordugah... sağ yanına kırk kulaç direk diktirdi: üstüne bir altın tavuk koydu: altına bir ak koyun bağladı. Sol yanına kırk kulaç direk diktirdi: Üstüne bir gümüş tavuk koydu: dibine bir kara koyun bağladı. Sağ yanda Buzuk'lar oturdu: sol yanda Üç Ok'lar oturdu. Kırk gün kırk gece yediler, içtiler ve sevindiler." ⁵⁶ "Oğullarım ve halkım ile sağ ve esen varıp geldim, deyip, büyük ziyafet hazırlığı yapıp, bir otağ yaptırdı. Bütün ağaçlarının dışına altın kapladı. Lal ve yakut ve zümrüt ve firuze ve inci ile süsledi... Dokuzbin koyun ve dokuzyüz sığır (veya at) kestirdi. Derisinden doksandokuz havuz yaptırdı. Dokuzuna rakı ve doksanına kırmız doldurttu. Bütün maiyetini çağırıp getirtti." ⁵⁷ Bir gün bir yardım isteyen (şikayetçi) gelip, diz çöküp dedi ki: Tacirim, bu gece şu kadar bin paramı hırsız almıştır, dedi. Ondan nerenin insanısın diye sordu. Tacir, İsfahan'lıyım, dedi. Ona dedi: Para için

⁵⁴ W.Bang-G.R.Rahmeti, **Oğuz Kağan Destanı**, Burhaneddin Basımevi, İstanbul, 1936, s.15-17.

⁵⁵ Ebülğazi Bahadır Han, **Şecere-i Terakkime-Türklerin Soy Kütüğü**, Haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, byy yok, s.40.

⁵⁶ Bang-Rahmeti, **a.g.e.**, s.31, 33.

⁵⁷ Ebülğazi Bahadır Han, **a.g.e.**, s.40-41.

*sana İsfahan'ın valiliğini verdim, dedi ve divana emir yaz, dedi. Divan, İsfahan'ın valiliğini tacirin adına yazıp mühür basıp eline verdi."*⁵⁸

Türk konukseverliğinin en önemli yansımalarından olan, tüccarlara karşı gösterilen tutum, burada açıkça görülmektedir. Tüccarların konuk olarak kabul edilmeleri ve her türlü ihtiyaçlarının karşılanarak zararlarının giderilmesi önemli bir durumdur. Ayrıca bu sayede ticaretin devamlılığı da sağlanmış oluyordu.

Satuk Buğra Han Destanı; Karahanlı Devleti'nin İslamiyet'i kabul eden hükümdarı olan Satuk Buğra Han hakkındaki destansı hikayeye dayanmaktadır. Çeşitli ülkelerdeki insanları Müslüman olmaya davet etmesi ve olağanüstü olayları barındıran önemli bir Türk destanıdır. Satuk Buğra Han Destanı, X. yüzyılda ortaya çıkmış bir destandır. Bu destanda konukseverlik açısından örnek olabilecek bilgiler aşağıda verilmektedir:

*"Kaşgar elinin hükümdarı cömertti. Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestirirdi. Aç görse doyurur, çıplak görse giydirirdi. Borçluyu borçtan, mazlumunu düşmandan kurtarırdı. Tepe gibi et ve ekmeği yığardı. Göl gibi süt sağdırırdı. Ziyafet üstüne ziyafet verirdi. Hükümdar bir oğul diledi. Yiğit olsun yiğitliği nam saldı. Düşmanlarına elem ve korku salsın. Kılıcı keskin, yüreği pek olsun. Gök Tanrı'nın sevdiği olsun. Halkının saydığı olsun. Dürüst, merhametli ve cömert olsun, dedi... Hükümdarın bu dileğine ziyafete gelen herkes el kaldırarak, dilek diyerek katıldılar. Onlar dahi bir ağızdan dua ettiler! Kullarının samimi duası kabul olmaz mı? Kullar ister de Allah vermez mi? O, en çok veren değil midir? Hükümdar, hanımından merakla, ümitle müjdeli bir haber bekledi. Dağlara çıktı. Av avladı. Konuk ağırladı. Ama gönüllü hep müjdeli bir haber bekledi durdu. Daralınca yalçın kayalıklara çıktı. Kendi söyledi, kendi dinledi."*⁵⁹

Türk hükümdarlarının en önemli görevlerinden olan halkı doyurma ve giydirme, ihtiyaç sahiplerine yardım etme v.b. görevleri konukseverlik duygularının kaynaklarından birisidir. Konuklar için ziyafetler düzenlenmesi ve hiçbir masraftan

⁵⁸ Ebülğazi Bahadır Han, a.g.e., s.38.

⁵⁹ **Satuk Buğra Han Destanı**, Yay.Haz.: İsmail Bilgin, Damla Yay., İstanbul, 2003, s.15.

kaçınılmaması, burada açıkça görülmektedir. Zaten destanın büyük çoğunluğunda bu durum yer almaktadır. Aşağıdaki örneklerde de bu durum görülebilmektedir:

"Günler gelip geçerken hükümdar düşünceden düşünceye dalyordu. Satuk Buğra, babasının bu durgun halini gördükçe meraklantıyordu. Daha küçük olmasına rağmen babasının bir şeye üzüldüğünü tahmin ediyordu. Yine bir gün düşünürken gördü onu. Bu kez dayanamadı. Yanına gitti, kendinden beklenmeyen sözler etti:

Yeter ki sen iyi ol. Tahtında mesut otur.

Halkına yine adalet dağıt.

*Fakirleri doyur, açıkları giydir."*⁶⁰

Fakirler ve öksüzler amcası Harun Buğra Han'ın umurunda değildi. Onları hiç düşünmüyordu. Ama o fakirleri doyuracak, öksüzleri kollayacaktı. Amcası devlet işlerinden çok kendi zevkini düşünüyordu. O ise zevk nedir bilmeden devletin işlerini düzene koymak için çalışacaktı. Halkın geçmesi için deli çaylar, nehirler üzerine köprüler yaptıracaktı. Hastalar için şifa evleri, talebeler için okullar yaptıracaktı. Memleketin en ücra köşesinde ağlayan, karnı aç olan, hasta olup da derman bekleyen hiç kimse kalmayacaktı. Onun ülkesinde her şey güllük gülistanlık olacaktı. Kutluk değil bolluk, hastalık değil şifa, fakirlik değil zenginlik, korkaklık değil cesaret olacaktı. Rüzgarlar ılık esecek, yağmurlar bereket getirecekti. İşte Satuk Buğra böyle bir memleketin hasreti içindeydi. İnsanların dünyada rahat ve huzurlu olması gerektiğini düşünüyordu. Bunun için gece gündüz çalışmalıydı. Hem cesur savaşçı hem de iyi bir yönetici olmalı idi.

Bey, bey midir?

Yoksulu giydirmes de üşütürse,

Aç yedirmeyip ağlatırsa,

*Mazluma koşmayıp kol kanat germezse..."*⁶¹

Aşağıdaki paragraftaki bilgiler de insan sevgisi ve konukseverliği örneklemektedir:

---

⁶⁰ Satuk Buğra, s.25-26.

⁶¹ Satuk Buğra, s.35-37.

"Abdülkerim Satuk Buğra Han ve kırk arkadaşı yaş yaşadıkları sürece, bilekleri kılıç tuttıkları sürece gazadan gazaya koştular. Gazayı bıraktılar, azgın sulara köprü yapturdular. Aşılmaz dağlara yol yapturdular. Susuzlara su buldular, çeşme yapturdular. Alimleri kolladılar. Onlara her türlü desteği verdiler. Yolcular için, kervanlar için hanlar yapturdular. İbadet etmek isteyenler için camiler yapturdular. Temizliğe çok önem verdikleri için hamam dahi yapturdular..."⁶²

Örneklere görüldüğü gibi, Türk hükümdarları için en önemli görevlerden birisi, halkı doyurmak, giydirmek ve korumaktır. Elbette ki bu durum yalnızca kendi halkı için değil, ülkesine gelen tüm insanlar için geçerli olacaktır. Yolcular için kervanlar ve hanlar yaptırılması bunun en açık delillerinden birisidir. Türk konukseverliğinin en önemli özelliklerinden birisi de zaten budur.

Türk destanları arasında önemli bir yer tutan Manas Destanı, Kırgız Türklerinin milli destanıdır. Ayrıca bu destan, dünyanın en uzun destanı olma özelliğini de taşımaktadır. Manas adı, destanın kahramanının adıdır ve destana da adını vermiştir. Manas Destanı'ndaki olayların hangi döneme ait olduğu tartışmalıdır. Bazılarına göre Hun dönemine dayandırılır. Ancak daha gerçekçi olan görüşe göre destandaki olaylar IX. yüzyıla dayanmaktadır.⁶³

Manas Destanı'nda, konumuz olan konukseverlik ile ilgili birçok örnek bulunmaktadır. Manas'ın babası Cakıp Han, Manas doğduktan sonra, ülkesine gelen yabancı ülke elçilerini ağırlayarak onlara ziyafet vermiştir. Yarkent, Çin ve Nogay'dan gelen bu konuklar için özel muameleler yapılmıştır. Ziyafetlerde özellikle et ikramı yapılmış ve konuklar oldukça memnun kalmıştır. Yeni doğan Manas için övgü dolu sözler söylemişlerdir. Aynı şekilde yabancı ülke elçilerine yapılan muamele gibi, çeşitli Türk boylarının ve ailelerinin önde gelen isimleri e ziyafetlere davet edilmiş ve en iyi şekilde konukseverlik gösterilmiştir. Yiyecekler, içecekler için ve oturacakları yerler için en güzel malzemelerden kullanılmış, konukların rahat ve mutlu olmaları için tüm görevliler seferber olmuştur.⁶⁴

---

⁶² Satuk Buğra, s.61.

⁶³ Radloff, a.g.e., s.10.

⁶⁴ Radloff, a.g.e., s.17-18, 30-31.

Görüldüğü gibi Türk konukseverliğinin Türk kültüründe çok önemli bir yeri vardır. Öyle ki destanlarda bahsi geçecek kadar büyük öneme sahiptir.

Türk hükümdarlarına verilen görevlerin başında gelen ve Türk konukseverliğinin kaynaklandığı bir unsur olan, halkı doyurma ve giydirme görevi, Manas destanı içerisinde de açıkça yer almaktadır. "*Zayıfları semiz ettim, fakir halkı zengin ettim, evin bacasına kadar yağ doldurdum, bütün kavmimi zengin ettim, başları da hep düzelttim, fakir halkı zengin ettim*" gibi ifadeler destan içerisinde oldukça sık geçmektedir.⁶⁵

"Atsızlara et veren sen, elbisesizlere elbise veren, aç kalanlara aş veren sen, göğsü hastalar öksürür, tanrı seni yükseltir, bil, yiyecek aş da gönderir, seni yüz sene yaşatır" cümleleri de Türk hükümdarlarına verilen bu görevin bir göstergesidir.⁶⁶

Türk hükümdarının yanına gelen konuklar için oldukça özenli davranıldığı destan içerisindeki cümlelerden açıkça anlaşılmaktadır. Gelen konunun atından indirilirken ayağı yere değmesin, kalın döşekler serin sırtı acımasın ve üşümesin, ona koyunun en semiz olanını pişirin, kımız en güzel şekilde hazırlayıp çini kaselerle ikram edin... gibi ifadeler konuklara gösterilen hizmetin ne kadar özenli bir şekilde yapıldığını göstermektedir.⁶⁷ Aynı zamanda bu ifadeler bir konuk geldiğinde neler yapılması gerektiğini öğütleyen ifadelerdir.

Anlaşıldığı gibi, konuk ağırlama, ziyafet verme, yardım etme örnekleri çokça görülmektedir. Türk kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olan konukseverlik, her alanda kendisini açıkça göstermektedir.

Köroğlu Destanı, genellikle XVI. yüzyıl içerisinde olduğu kabul edilen önemli bir Türk destanıdır. Anadolu, Altay ve Azerbaycan Türkleri arasında yaşayan bir efsanedir. Çeşitli versiyonları bulunan bu destan, özellikle Anadolu Türkleri açısından değerli bir halk destanıdır. Bu destan içindeki konuk ve konukseverlik açısından örnek teşkil edecek kısımlar aşağıda sıralanmıştır:

"Bezirgan

Köroğlu olduğun neden bileliüm

⁶⁵ Radloff, a.g.e., s.36.

⁶⁶ Radloff, a.g.e., s.68.

⁶⁷ Radloff, a.g.e., s.73-74.

*Bahşış deyü üç yüz yıldız vereliüm
Davet eyle yanınıza varalum
Dokunma kervana gel geç Köroğlu."*⁶⁸

Konuk ağırlama açısından davet etmek veya davet edilmek oldukça önemli bir konudur. Yukarıda geçen kısımda davet etme konusundaki anlayış örnek olarak verilebilir.

*"Hoşlu ve Köroğlu'nun karşılıklı konuşması
Köroğlu
Tuz ekmek kadrini bilmez utanmaz
Köroğlu der seni hay beni bilmez
Kestiğim kelleler hesaba gelmez
Öldürmüşüm hiç gelmez o Bezirgan"*⁶⁹

Bu bölümde geçen 'Tuz ve ekmek kadri' cümlesi, konukseverlik açısından ele alınabilir. Tuz ve ekmek hakkı, Türk insanının konuklar için ayırdığı bir pay gibi düşünülebilir. Bir kişinin evine gelen konuklar, o kişiden kendileri için ayrılan tuz ve ekmek hakkını alırlar. Bu durum Türk konukseverliğinde önemli bir konudur.

*"Tokat kervanından aldım bakırı
(Tuna) seli gibi boz ırakıyı
İncitmeyin fukarayı fakırı
İçürün Beylere ta ben gelene
Bir düzen vereyim baya gedaya
Yedirin Beylere ta ben gelene
(...) kuzu koç koyunun körpesi
Yedirin atlara ta ben gelene
(...) batman piriñ her tek kazana
Bir düzen vereyim yoldan azana
Koyun ahçılarım ta ben gelene
Koç yiğitler bu sözüme inana
Köroğlunun bunda çoktur hevesi
Dört yüz denk yazmışım Hint sevayisi*

⁶⁸Pertev Naili Boratav, **Köroğlu Destanı**, Kırmızı Yay., İstanbul, 2009, s.231.

⁶⁹Boratav, **a.g.e.**, s.234.

*Sandığa girenler çekerler yası
Giydirin beylere ta ben gelene."*⁷⁰

Davet verilmesi, konukların ağırlanması, ziyafet verilmesi konusunda örneklerin bulunduğu yukarıdaki bölümlerde, konukseverlik örnekleri görülmektedir. Konukları doyurulması, giydirilmesi ve rahat ettirilmesi için çalışıldığı açıkça görülmektedir. Ayrıca sadece gelen konukların değil, onların hayvanlarının da rahatı için çalışılmaktadır.

C) Dede Korkut Hikayeleri'nde Konukseverlik Anlayışı

Türk kültürü açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Dede Korkut hikayeleri, kendine has özellikleri içinde barındıran bir yapıya sahiptir. İçerisinde bulunan destan parçaları ile Türk destanlarından biri de sayabileceğimiz ayrı bir yeri vardır. Türk milletinin kendi içinden çıkmış birçok hikaye ve destan, bir kişi etrafında anlatıla gelmektedir. Dede Korkut adı verilen bu kahramansı kişilik, her hikayede yer almaktadır. Hikayeler arasında bir bütünlük bulunmamakla birlikte, hepsi ayrı bir değere sahiptir.⁷¹

Dede Korkut Hikayeleri XV. veya XVI. yüzyıl içerisinde, bilinmeyen bir kişi tarafından yazıya geçirilmiştir. Dede Korkut Hikayeleri, dil açısından Türkçe'yi mükemmel denecek kadar iyi kullanmaktadır.⁷² Türk kültürü ve tarihi açısından birçok bilgi bu hikayelerde yer almaktadır. Türk kültürünün en önemli özelliklerinden olan konukseverlik açısından da eserde birçok örnek bulunmaktadır. Bu örneklerin bulunduğu kısımlar sırasıyla aşağıda verilmeye çalışılmıştır:

*"... er malına kıymayınca adı çıkmaz. Kız anadan görmeyince öğüt almaz,
oğul babadan görmeyince sofraya çekmez. Oğul babasının yerine yetişendir."*⁷³

*"... Misafiri gelmeyen kara evler yıkılsa daha iyi..."*⁷⁴

---

⁷⁰ Boratav, a.g.e., s.282.

⁷¹ Ergin, **Dede Korkut**, s.XII.

⁷² Ergin, **Dede Korkut**, s.XIII.

⁷³ Ergin, **Dede Korkut**, s.3.

⁷⁴ Ergin, **Dede Korkut**, s.4.

"Kolca kopuz (uzun kollu bir kopuz cinsi) yükseltip elden ele, beyden beye ozan gezer. Erin cömerdini, erin cimrisini ozan bilir." ⁷⁵

"Ozan, evin dayağı odur ki kırdan yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir, içirir, ağırlar azizler gönderir. O Ayşe, Fatıma soyundandır hanım. Onun bebekleri yetişsin. Ocağına bunun gibi kadın gelsin." ⁷⁶

"... Geldik ki o ne kadar desen bayağıdır. Uzak kırdan yabandan bir edepli misafir gelse, kocası evde olsa, ona dese ki; kalk ekmek getir yiyelim, bu da yesin dese, pişmiş ekmeğin bekası olmaz, yemek gerektir; kadın der: neyleyeyim bu yıkılacak evde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi der; ne gelirse benim kalçama gelsin diye elini arkasına vurur, yönünü öteye kalçasını kocasına döndürür; bir söylersen birisini koymaz, kocanın sözünü kulağına koymaz. O Nuh peygamberin eşeği asıllıdır. Ondan da sizi, hanım, Allah saklasın. Ocağıma bunun gibi kadın gelmesin." ⁷⁷

Dede Korkut Hikayeleri'nin mukaddime kısmında geçen bu bölümler, Türk insanı için konukların önemini bizlere göstermektedir. Bir erkeğin, kadının, karı ve kocanın, çocukların nasıl olmaları gerektiğine dair söylenen sözlerde, konukseverlik göze çarpmaktadır. Konuksever olma Türk insanının çocuklarını yetiştirmesinde, evlenmelerde ve yuva kurlmalarında etkili bir unsurdur. Konuğa gerektiği gibi davranmayanlar her zaman Türk toplumu içinde kötü görülmüştür. Konuk gelmeyen bir ev 'kara ev' olarak nitelenmiş ve adeta lanetlenmiştir. Konuklar, Türk insanı açısından vazgeçilmez bir unsur olarak görülmüş ve günlük yaşamı şekillendirmiştir.

Aşağıda, Dede Korkut Kitabı'ndaki destanlarda geçen konukseverlik açısından önemli örnekler bulunmaktadır:

"Hanlar hanı Han Bayındır yılda bir kere ziyafet verip Oğuz Beylerini misafir ederdi. Gene ziyafet tertip edip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. Kimin ki oğlu, kızı yok kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun

---

⁷⁵ Ergin, **Dede Korkut**, s.4.

⁷⁶ Ergin, **Dede Korkut**, s.5.

⁷⁷ Ergin, **Dede Korkut**, s.6.

yahnisinden önüne getirin, yerse yesin yemezse kalksın gitsin. Oğlu kızı olmayana Allah Teala beddua etmiştir, biz de ederiz." ⁷⁸

"Dirse Han'ın hatunu söylemiş, görelim ne söylemiş; Der hey Dirse Han, bana gazap etme, incinip acı sözler söyleme, yerinden kalk alaca çadırını yer yüzüne diktir, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes. İç Oğuzun Dış Oğuzun beylerini başına topla, aç görersen doyur, çıplak görersen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ, göl gibi kımız sağdır, büyük ziyafet ver, dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Tanrı bize bir topaç gibi çocuk verir dedi. Dirse Han dişi ehlinin sözü ile büyük bir ziyafet verdi, dilek diledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Dış Oğuz beylerini başına topladı. Aç görse doyurdu. Çıplak görse donattı, borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kımız sağdırdı. El kaldırdılar, dilek dilediler. Bir ağzı dualının hayır duası ile Allah Teala bir çocuk verdi." ⁷⁹

Konukseverliğin kaynaklarından biri olan halkı doyurma ve giydirme, burada da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bir olayın kutlanmasında, konuk çağırılması ve onların en iyi şekilde ağırlanması özel bir durumdur. Yiyecekler en güzellerinden seçilir ve konukların mutlu olması için çalışılır. Bu durum Türk insanının bir nevi Tanrı'ya şükretmesidir diyebiliriz.

Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destan'ndan:

"Bir gün Ulaş oğlu, yırtıcı kuşun yavrusu, zavallının biçarenin ümidi, Amit suyunun aslanı, Karacığın kaplanı, yağız al atın sahibi, Han Uruzun babası, Bayındır Hanın güveyisi, kudretli Oğuzun devleti, kalmış yiğit arkası Kazan yerinden kalkmıştı. Doksan başlı otağlarını kara yerin üzerine diktirmişti. Doksan yerde alaca halı, ipek döşemişti. Seksen yerde büyük kaplar kurulmuştu. Altın kadehler, sürahiler dizilmişti. Dokuz kara gözlü, güzel yüzlü, saçı ardına örülü, göğsü kızıl düğmeli, elleri bileğinden kınalı, parmakları süslü, dilber kafir kızları, kudretli Oğuz beylerine kadeh sunup, içiyorlardı." ⁸⁰ Kazan Bey ordusunu, çoluğunu çocuğunu, hazinesini aldı geri döndü. Altın tahtında yine evini dikti. Karacık Çobanı tavlacı başı eyledi.

⁷⁸ Ergin, **Dede Korkut**, s.8.

⁷⁹ Ergin, **Dede Korkut**, s.11-12.

⁸⁰ Ergin, **Dede Korkut**, s.28.

*Yedi gün yedi gece yeme içme oldu. Kırk tane kul, kırk cariye oğlu Uruzun başına azat eyledi. Kahraman koç yiğitlere çok ülke verdi, şalvar, cübbe, çuha verdi."*⁸¹

Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı'ndan:

*"O zamanda bir oğlan baş kesmese kan koymasa ad koymazlardı. Pay Püre Bey'in oğlu atlandı, ava çıktı. Av avlarken babasının tavlasının üzerine geldi. Tavlacı başı karşıladı, indirdi misafir etti. Yiyip içip oturuyorlardı." Pay Püre Bey kudretli Oğuz beylerini çağırdı misafir etti. Dedem Korkut geldi, oğlana ad koydu."*⁸²

Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı'ndan:

*"Bir gün Ulaş oğlu Kazan Bey yerinden kalkmıştı. Kara yerin üzerinde otağlarını diktirmişti. Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Alaca gölgeliği gök yüzüne yükselmişti. Altın kadehler, sürahiler dizilmişti. Dokuz kara gözlü, örme saçlı, elleri bileğinden kınalı, parmakları süslü, boyunları birer karış kafir kızları al şarabı altın kadeh ile kudretli Oğuz beylerine gezdiriyorlardı. Her birinden Ulaş oğlu Salur Kazan içmişti. Elbise, kaftan, çadır, otağ bağışlıyordu, katar katar develer bağışlıyordu." Evine geldi. Han kızı boyu uzun Burla Hatun Kazanın geldiğini işitti, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Oğlancığının ilk avidır, kanlı Oğuz beylerini davet edeyim dedi." Kazan oğlunun üzerine geldi. İndi, elini çözdü. Kucaklaşıp baba ile oğul görüştü. Üç yüz yiğit Oğuzdan şehit oldu. Kazan oğlancığını kurtardı, geri döndü. Gaza mübarek oldu. Oğuz beyleri ganimet aldı. Akça Kale Sürmeliye gelip Kazan kırk otağ diktirdi. Yedi gün yedi gece yeme içme oldu. Kırk evli kul ile kırk cariyeyi oğlunun başına çevirdi, azat eyledi. Kahraman yiğitlere kale ülke verdi, cübbe çuha verdi."*⁸³

Begil Oğlu Emre'nin Destanı'ndan:

"Yine Bayındır Han'dan adam geldi, acele gelesin diyerek. Sonra Begil geldi, peşkeşini çekti, Bayındır Han'ın elini öptü. Han da Begili misafir etti, güzel at, güzel

⁸¹ Ergin, **Dede Korkut**, s.51.

⁸² Ergin, **Dede Korkut**, s.55, 58.

⁸³ Ergin, **Dede Korkut**, s.96, 105, 119-120.

*kaftan, bol harçlık verdi. Üç gün de Begili av şikar etiyle misafir edelim beyler dedi. Av ilan ettiler."*⁸⁴

Uşun Koca Oğlu Segrek Destanı'ndan:

*"Beyleri çiğneyip Kazanın önünde otururdu. Kimseye iltifat eylemezdi. Meğer hanım gene bir gün beyleri çiğneyip oturunca, Ters Uzamış derlerdi Oğuzda bir yiğit var idi, der: Bre Uşun Koca oğlu bu oturan beyler her biri oturduğu yeri kılıcı ile, ekmeği ile almıştır, bre sen baş mu kestin kan mı döktün, aç mı doyurdun çıplak mı donattın dedi..." Baba ana ağlaşıp Kazana adam gönderdiler. Oğlan kardeşini andı gider, bize ne öğüt verirsin dediler. Kazan der: Ayağına at kösteğini vurun dedi. Yavuklusu vardı, acele düğün dernek ettiler. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdiler."*⁸⁵

İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyreğin Öldüğü Destan'ndan:

*"Üç Ok, Boz Ok bir araya gelse Kazan evini yağmalatırdı. Kazan tekrar evini yağmalattı. Amma Dış Oğuz beyleri bulunmadı. Sadece İç Oğuz yağmaladı. Ne zaman Kazan evini yağmalatsa hellalisinin elini tutar, dışarı çıkardı, ondan sonra yağma ederlerdi." Aruz gayet mütesir oldu. Dış Oğuz beylerine adam gönderdi: Emen gelsin, Alp Rüstem gelsin, Dönebilmez Dülek Evren gelsin, geri kalan beyler hep gelsin dedi. Dış Oğuz beyleri hemen toplandı. Alaca büyük otağlarını düzlüğe dikti. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Dış Oğuz beylerini ağırlayıp ziyafet verdi."*⁸⁶

Dede Korkut Hikayelerinin çoğunda bu gibi konukseverlik örnekleri geçmektedir. Türk kültürü açısından oldukça önemli yer tutan bu hikayelerde, konukseverlik ve insan sevgisi açıkça görülmektedir. Özellikle konuk ağırlanması hususunda nelerin yapılması ve konuk ağırlamaya yol açan gelişmeler bu hikayelerde görülebilmektedir.

---

⁸⁴ Ergin, **Dede Korkut**, s.186.

⁸⁵ Ergin, **Dede Korkut**, s.201, 206.

⁸⁶ Ergin, **Dede Korkut**, s.231, 233.

D) Türkçe Deyim ve Atasözlerinde Konukseverlik

Atasözleri, bir milletin geçmişinden gelen ve o millet için geleceğe doğru ilerlemesinde temel dayanaklardan birisidir diyebiliriz. Her dilde mutlaka atasözleri görülmektedir. Toplumların, akla gelebilecek her alanda atasözleri mevcuttur. Bu atasözleri her millet için farklı özellikler taşımaktadır. Geçmişten gelen tecrübelerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan oldukça önemli bir kültür unsurudur. Geniş halk kitlelerinin yüzyıllar boyunca yaşadıkları deneyimler, geçirdikleri denemeler ve bunlara dayanan düşüncelerden meydana gelmişlerdir.⁸⁷

Her milletin olduğu gibi, Türlerin de milli atasözleri bulunmaktadır. Türk atasözleri, Tanrı ve peygamber sözü kadar ruha işleyen özel bir etki taşımaktadır. İnandırıcı ve kutsal bir nitelikleri bulunmaktadır. Nitekim atasözlerinden biri şöyle der: 'Atalar sözü Kuran'a girmez, yanınca yeliştir. (Ondan geri kalmaz, yanında gider.)'⁸⁸

Atasözlerinin, hayatın hemen hemen her alanında mevcut örnekleri olmakla beraber, konumuz olan konuk ve konukseverlik alanında da birçok örneği görülmektedir. Türk kültürü açısından son derece önemli bir eser olan, Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde birçok atasözüne yer verilmiştir. Bu atasözleri ve özlü sözler kelimelerin kullanımını göstermek amacıyla verilmiştir. Atasözleri içinde konuk ve konukseverlik ile ilgili atasözleri de bulunmaktadır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

*"Öç kek kamuğ kişining yolñuk üze alım bil. Edhgülügüg uğança eliging bile telim kıl."*⁸⁹

Günümüz Türkçesi'nde karşılığı şu şekildedir: *"Herkesin öcünü, huncını başkalarının üzerinde alınacak bir alım bil, ondan çekin. Olanca kuvvetinle konuğa, yabancıya iyilik eyle."*

"Körklüg tonuğ özünğge

Tatlığ aşığ adhınka

Tutgil konuk ağırlığ

⁸⁷ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yay., İstanbul, 2010³⁵, s.3.

⁸⁸ Aksoy, *a.g.e.*, s.3.

⁸⁹ Kaşgarlı Mahmud, *a.g.e.*, C.I., s.43-44.

*Yadhsun çawıñğ budhunka"*⁹⁰

Günümüz Türkçesi'nde karşılığı şu şekildedir: *"İyi elbiseyi kendine, tatlı aşı başkasına; konuğu ağırla ününü herkese yaysın."*

"Bardı közüüm yanukı

Kanda erinç kanukı

Aldı özüüm konuk

*Emdi udhın udhgarur."*⁹¹

Günümüz Türkçesi'nde karşılığı şu şekildedir: *"Göz bebeğim gitti, onun gitmesiyle ruhum da birlikte gitti. Şimdi o nerededir, beni uykudan uyandırıyor, gözüme uyku girmiyor."* İnsanın ruhu da konuk, misafir olarak betimlenmiştir. Her konuğun zamanı gelince gitmek zorunda olduğu gibi, zamanı gelince o da gidecektir.

*"Anuk utru tutsa yokka sarmas."*⁹²

Günümüz Türkçesi'nde *"Yemekten ne hazırsa konuğun önüne koymakla, yemek verilmemiş sayılmaz."* olarak karşılık bulmaktadır. Bu sav ev sahibinin gücü yettiği şeyi hazırlayabilmesi için söylenir.

"Bardı eren konuk körüp kutka sakar

*Kaldı yawuz oyuk körüp ewni yıkar."*⁹³

Günümüz Türkçesinde şu şekilde karşılık bulmaktadır: *"Konuk gördüğünde uğur sayan kimseler gitti, bir karartı gördüğünde evini yıkan kötüler kaldı. Bir karartı gördüğünde konuk sanarak, gelmesin diye, evini yıkanlar kaldı."* Bu sav, zamanın kötüleşmesiyle birlikte insanların töreyi unutup konuklara önem vermemesi veya konukları istememesi durumu için söylenmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere, konukseverlik, Türk insanı için vazgeçilmez bir özelliktir ve konukseverliği unutan insanlara iyi gözle bakılmamaktadır.

*"Uma kelse kut kelir."*⁹⁴

Günümüz Türkçesi ile *"Konukla beraber kutluluk, uğurluluk gelir. Konuk iyiliğe belge sayılır, yüksünülmez."* olarak söylenir.

⁹⁰ Kaşgarlı Mahmud, **a.g.e.**, C.I., s.45.

⁹¹ Kaşgarlı Mahmud, **a.g.e.**, C.I., s.46-47.

⁹² Kaşgarlı Mahmud, **a.g.e.**, C.I., s.68.

⁹³ Kaşgarlı Mahmud, **a.g.e.**, C.I., s.68.

⁹⁴ Kaşgarlı Mahmud, **a.g.e.**, C.I., s.93.

"Kelse kalı yarlıĝ bolup yunçıĝ uma
Keldür anık bolmuş aşıĝ tutma uma." ⁹⁵

Günümüz Türkçesi'ne göre "Sana yoksul bir konuk gelirse onun önüne hazır bulunan aşu getir, geciktirme. Hali perişan, gönü kırık bir misafir geldiğinde, hazır olan yemeĝi önüne getir, onun işini ihmal etme." şekillerinde söylenmektedir.

"Ütrük ötüin ağırlayı yüzge bakar
Elkin taşup bermiş aşıĝ başra kakar." ⁹⁶

Günümüz Türkçesi'nde karşılığı şu şekildedir: "Hileci, alçak kimse hırsız gibi yüze bakar, misafiri kovarak vermiş olduĝu yemeĝi başına kakar. Hırsız gibi konuĝun yüzüne gülen alçak, hileci kimseler kaldı; konuĝu ağırlar, verdiĝi yemeĝi başına kakar." Bu örnekte de görüldüğü gibi, insanların en kötüsün yaptıkları söylendiğinde, konuklara karşı yaptıkları saygısızlıklar öne çıkarılmaktadır. Bu durum konuksever olmanın ne denli önemli olduĝunu tekrar bizlere göstermektedir.

"Endik uma ewlikni ağırlar." ⁹⁷

Günümüzdeki Türkçe'ye göre "Şaşkın konuk ev sahibini ağırlar." şeklinde söylenir. Bu savda ağırlanmanın konuk için olduĝu bildirilmek istenir.

"Kaşnı konum ağışka
Kılgıl anĝar ağırlık
Artut alıp anungıl
Edhgü tawar ogurluk." ⁹⁸

Günümüz Türkçesi'nde bu dörütlüğün karşılığı; 'Konuya komşuya ve hismuna iyilik et, onları ağırla, armaĝan alıp güzel, uğurlu mallar hazırla. Hısimlarına ihsan et, onlara ikram kıl: Bir hediye alırsan daha iyi karşılık hazırla.' şeklinde söylenmektedir.

"Kolsa kalı aĝraban bergil takı azukluk
Kargış kılur umalar yunçıĝ köriip konukluk." ⁹⁹

⁹⁵ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.I., s.92-93.

⁹⁶ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.I., s.101-102.

⁹⁷ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.I., s.105-106.

⁹⁸ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.I., s.114-115.

⁹⁹ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.I., s.274-275.

Günümüzdeki Türkçe'de; *'Konuk sana uğrayarak isterse ona azıklık ver. Konuklar konuklukta rahatsız olurlarsa ilenirler. Sana bir konuk gelip bir şey istese, azık dilese ona ver; çünkü konuk çıkarılan yemeği iyi bulmazsa sahibine lanet eder.'* şeklinde ifade edilir.

*"Bariğ otu tutsa yokka sanmas"*¹⁰⁰

Yani; *'Var olan öne konsa yok sayılmaz. Konuğa hazır olan şey sunulsa bir şey verilmemiş sayılmaz.'*

*"evliğ todhgursa közi yolka bolur."*¹⁰¹

Günümüz Türkçesi'nde bu cümle şu şekilde söylenir: *'Ev sahibi konuğun karnını doyursa gözü yolda olur.'* Bu sav, ziyafetten sonra ev sahibinden gitmek için özür dileyen kimse hakkında söylenir.

*"elkin tüşlendi"*¹⁰²

Yani; *'Konuk indi. Konuk, yatıp sonra gitmek üzere indi.'* Gelen bir konuğun geliş anını söylemek üzere dile getirilir.

*"Kelse uma tüşürgil tınsın anıñ arukluk
Arpa saman yagutgıl bulsın atı yarukluk"*¹⁰³

Günümüz Türkçesi'nde şöyle denir: *'Sana konuk gelse onu indir, onun yorgunluğu dınsın, arpayı samanı yaklaştır, atı dinlensin.'*

"Ortak bolub bilişdi

Meniñ tavar satışdı

Biste bile yaraşdı

*Kızleb tutar tayımı"*¹⁰⁴

Günümüz Türkçesi'ne göre, uzlaştıktan sonra kendisine gabreden bir adamı anlatarak diyor ki: *'O benimle tanıştı ve ortaklık etti. Malımı satmak üzere bana yardım etti. Ev sahibi ile uzlaştı, benden tayımı saklıyor.'*

Biste' tüccarın, evinde konuklayanın ismidir. Tüccar onun evine iner; bu, tüccarın malını satıverir, koyunlarını toplar, onu evinde konuk eder. Tüccarın

¹⁰⁰ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.II., s.28.

¹⁰¹ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.II., s.176-177.

¹⁰² Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.II., s.242.

¹⁰³ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.II., s.316.

¹⁰⁴ Kaşgarlı Mahmud, a.g.e., C.III., s.71-72.

gideceği zaman, on koyunda bir koyun baş alır. Toxs, Yağma, Çiğil kabilelerinde bu durum böyledir.

Kaşgarlı Mahmud'un eserine yakın bir zamanda yazılmış olan Yusuf Has Hacip'in Kutadgu Bilig adlı eseri de Türk dili ve tarihi açısından oldukça önemli bir eserdir. Bu eserde de atasözü ve özlü sözler oldukça fazla yer almaktadır. Gelecek nesillere bir öğüt name olarak da kabul edebileceğimiz bu eserde, birçok alanda olduğu gibi Türk konukseverliği hakkında da önemli öğütler ve atasözleri yer almaktadır. Konukluk ve konuk ağırlama ile ilgili geçen kısımlar aşağıda verilmiştir:

*"Yakışksız hallerden biri de kaba tabiatlı olmaktır; böyle adam, başkalarının evinde tozu dumana katar."*¹⁰⁵

İyi bir insanın hangi özelliklere sahip olması veya olmaması konusunda söylenen sözlerde, kaba tabiatlı olmak olumsuz durumlardan birisi olarak söylenmektedir. Böyle insanların konuk olarak bir yerde bulunmalarının bile sakıncalı olduğu söylenmektedir. Çünkü konuk olmanın da kuralları ve adetleri vardır. Bu kurallara uyulmazsa, o konuk hoş karşılanmaz. Buradan da anlaşılacağı gibi, konuk olma ve konuk ağırlama, Türk kültüründe oldukça köklü ve önemli bir mevkide yer almaktadır.

"Yalnız başına, yabancı bir kalabalık arasına giren ve tanıdığı olmayan insanın hali çok fena olur."

"Tanıdığı olmayan kimse, yabancı bir yerde daima can sıkıntısı içinde kalır ve çok güç bir duruma düşer."

"Tanıdığı olmayan insan kör gibidir; kör yolunu şaşırırsa onu ayıplama."

"İnsan bilmediği bir memlekete girince, gelin gibi olur ve dili tutulur."

"Yabancıнын kusurunu bağışla, ona yedir ve içir; ey alim hakim, misafire iyi muamele et."

*"Yabancıya karşı iyi davranan kimsenin yüzü güler. Misafire iyi muamele edenin şöhreti yayılır."*¹⁰⁶

---

¹⁰⁵Yusuf Has Hacib, a.g.e., s.35.

Yukarıda geçen sözlerde belirtildiği gibi, yabancı bir yerde bulunan insanın hali çok zor bir durumdur. Türk insanının insan psikolojisini anlama açısından yeterli bir yapıya sahip olduğunu daha önceden de belirtmiştik. Konuk olarak yabancı bir yerde bulunan insanın, zor durumda kalmaması için onun her türlü ihtiyacının karşılanması ve ona iyi muamele edilmesi öğütlenmektedir. Zaten Türk konukseverliğinin özünde bulunan unsurlardan birisi de budur. Bu durumu bilen Türk insanı, konuklara daima yardımcı olmaya çalışmış ve hoşgörülü davranmıştır.

"İster oğlum, ister yakınım veya hısımmım olsun; ister yolcu, geçici, ister misafir olsun; Kanun karşısında benim için bunların hepsi birdir. Hüküm verirken hiçbiri beni farklı bulmaz." ¹⁰⁷

Türk hükümdarında olması gereken özelliklerden birisinin adalet olduğu bu sözde vurgulanmaktadır. Türk hükümdarının gözünde kimseye ayırım yapılmadığı ve konukların da aynı şekilde eşit muamele gördüğü anlaşılmaktadır.

"Dedikodu yapanları evine yaklaştırma, görüp öğrendiklerini bütün halka yayarlar." ¹⁰⁸

"Toplantılarda bulunursan ihtiyatla söz söyle; başkalarının evinde gözüne dikkat et." ¹⁰⁹

"Sen misafirsin, bu dünya sana bir misafirhanedir. Misafirhanede çok fazla şey aranmaz." ¹¹⁰

Yukarıdaki sözlerde ise, bir konuğun yapması ve yapmaması gerekenler hakkında örnekler bulunmaktadır. Elbette ki, ev sahibinin yapması gerekenler olduğu gibi, konuklarında bazı kurallara uymaları gerekmektedir. Türk töresi ve kültüründe bu konuda kuralların ulunması, konukseverliğin önemini bir kez daha bizlere göstermektedir.

"Tuzu ve ekmeği bol tut, başkalarına ikram et. Bir kimsenin ayıbını görürsen açma, üstünü ört." ¹¹¹

---

¹⁰⁶ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.45.

¹⁰⁷ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.70.

¹⁰⁸ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.103.

¹⁰⁹ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.105.

¹¹⁰ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.260.

"İnsanlara güler yüz göster ve onlara tatlı sözle tuz eklemek yedir." ¹¹²

"Dünyaya adını yaymak istersen, mümkünse, yolculara iyi muamelede bulunmaya gayret et." ¹¹³

"Evini barkını çok temiz ve pak tut, ey cömert ve açık elli insan, bu sana saadet getirir. Bir de yiyeceği, içeceği ve tuzu ekmeği bol tut; iyi nam kazanırsın ve saadet sana yar olur." ¹¹⁴

"Arkadaş, dost, ahbap ve kardeş ziyafetleri olursa, oraya gidip eşi dostu görmelidir. Ziyafette bilhassa yat ve yabancılara itina göstermeli, yiyecek ve içeceğin az veya çok dağıtılmamasına dikkat etmelidir.

"Yakın komşu senin için bir ziyafet verir, yahut ahiret kardeşin seni davet ederse, ey yiğit. Onlara git, gönüllerini kırma; onları sevindir ve kendin de sevin, ey oğul. Eğer senin için bir ziyafet çekerlerse, o ziyafete de git; yemeklerini yiyerek, onları memnun et." ¹¹⁵

Yukarıdaki sözlerde, konuk ağırlamanın insana kazandıracığı iyilikler hakkında bilgiler verilmektedir. İyiliklerin en büyüğü olarak konuk ağırlama gösterilmektedir. Konuk olma da oldukça önemli görülen bir husustur. Konuk olarak çağırılan bir kişi, mutlaka bu görevi yerine getirmelidir.

"Senden büyük yemeğe başladıktan sonra, sen elini uzat, bak, adet böyledir. Yemeğe sağ elini besmele ile uzat; böylece yemeğin bereketi artar, sen de zengin olursun.

Başkalarının önündeki lokmalara dokunma; kendi önünde ne varsa onu al ve ye. Sofrada bıçak çıkarma ve yemek sıyırma, çok obur olma ve pek de sünepe oturma.

Ne kadar tok olursa olsun, insan ikram edilen yemeği reddetmemelidir. Ey kardeş, yemeği adamına göre ikram et.

Yemeği alınca ısır ve ufak ufak çiğne, sıcak yemeği ağzın ile üfleme.

---

¹¹¹ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.105.

¹¹² Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.305.

¹¹³ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.321.

¹¹⁴ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.328.

¹¹⁵ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.331-332.

Yemek yerken sofraya üzerinde sürünme, insanların huzurunu kaçırma, hareketine dikkat et.

Bütün bunlar usul bilmezlikten ileri gelir, usule uygun hareket et. Usul bilmeyen insanların başkalarına zararı dokunur.

Usul bilen kimse çok güzel söylemiş: insan usul bilirse baş köşeye geçer."¹¹⁶

Bir yere konuk olarak giden birisinin uyması gereken kurallar hakkında örneklerin bulunduğu yukarıdaki sözlerde, bir konuğun oldukça önemli bazı kurallara uyması gerektiği belirtilmektedir. Konuk olmanın da bir usulünün olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda konuk ağırlayanın da uyması gereken kurallar aşağıdaki sözlerde belirtilmiştir:

"Eğer sen başkalarını davet etmek istersen, davet et, fakat bunun için evvelce çok iyi hazırlık gör. Ev bark, sofraya ve tabakların temiz, odanın minderlerle döşenmiş, yiyecek ve içeceklerin de seçkin olmalıdır.

Misafirlerin arzu ile yiyebilmeleri için, yiyecek ve içeceklerin temiz ve lezzetli olması lazımdır.

Ziyafete davet etmezsen, bir kusur işlemiş olursun. Davet edersen, gelenler bir kusur yerine bin kusur bulurlar.

Bütün misafirlerin sofradan doyarak kalkması için, yiyecek ve içeceği mümkün mertebe iyi ve temiz hazırla.

Arkadaş, kardeş, uzak ve yakın herkesin hakkını gözet ve onları yemeğe davet et.

Gelen gelir, gelmeyenler olursa, onların da hatırı kalmamış olur.

Boğaz meselesinden doğan öfke çok fena bir şeydir. İnsan ölünceye kadar kin ve intikam besler.

Davet et, herkese yiyecek ve içecek yetiştir. Geciken varsa onu da yemeksiz bırakma.

---

¹¹⁶ Yusuf Has Hacib, a.g.e., s.333.

Yemekte misafirin içeceğini eksik etme; biri biter bitmez diğeri hazır bulunsun.

Yemek yenilen yerde içecek de bulunmalı, yiyecek ve içecek birbirine denk olmalıdır.

Yemek yenilen yerde içecek de hazır olmazsa o yemek, yiyenler için zehir olur."¹¹⁷

"Büyükler yemeklerini yiyip, sofradan kalktıktan sonra, küçüklere yiyecek ve içecek verilmelidir.

Herkese yemek yetiştir, hiç kimseyi gözden kaçırma; onları aç bırakma, sana söverek dönmesinler.

Yiyecek ve içecek tamam olunca, çerez ve meyve ver; kuru ve yaş meyve yanında bir miktar simiş de bulunsun.

Hediye ver, gücün yeterse, ipekli kumaş ver, mümkün ise diş kirası ver ki gelenlerin ağzı kapansın.

Bu ziyafet işi böylece tamam olur, kapıları aç, misafirler gitmek isterlerse artık onlara mani olma.

Ziyafete davet edenler dört zümre olduğu gibi, buna icabet eden insanlar da dört türlü olur, ey yavrum.

Bunlardan biri davet edildiği her ziyafete gider ve ziyafette ne ikram edilirse yer, içer.

Fakat kendisi evine başkalarını çağırmaz. Yemeğini evine kapanıp, yalnız başına yer.

Biri de ziyafete gider, yemeği yer ve kendisi de onu davet eder.

Biri de ziyafete gitmediği gibi, başkalarını da evine davet etmez.

Böyle bir insan ölüdür, sen onu diriden sayma. Ona katılma ve onunla birlikte bulunma.

---

¹¹⁷ Yusuf Has Hacib, a.g.e., s.336-337.

Bir kısmı da davete gitmez, fakat kendisi hayvanlar keserek başkalarını ziyafete çağırır.

Bunlardan en iyisi bu sonuncusudur. Hakim ve alim insanların beğendikleri hareket de budur.

İster ziyafete git, ister gitme, fakat boğazına hakim ol, yemeği az ye ve sıhhatle yaşa." ¹¹⁸

Eserde geçen özlü sözlerden de anlaşıldığı gibi Türk insanı için konukseverlik ve konukluk oldukça önemli konulardır. Türk-İslam tarihinin ilk eserlerinde, konukseverlik açısından örnek olabilecek bilgilerin bolca bulunması bunu bir kez daha ispatlamaktadır.

Ahmet Yesevi tarafından yazılmış olan ve ilk Türk-İslam eserlerinden bir diğeri olan Divan-ı Hikmet adlı eserde de birçok özlü söz yer almaktadır. Bu sözler arasında konukluk ve konukseverlik ile ilgili sözler de yer almaktadır. Aşağıda bu sözler sıralanmaya çalışılmıştır.

*"Garip, fakir, yetimleri sevindiresin;
Parçalayıp aziz canını eyle kurban;
Yiyecek bulsan, canın ile misafir
Hak'tan işitip bu sözleri dedim ben işte.*

*Garip, fakir, yetimleri her kim sorar,
Razı olur o kulundan Allah.
Ey habersiz, sen bir sebep, kendini saklar;
Hak Mustafa öğüdünü işitip dedim ben işte." ¹¹⁹*

*"Elli yaşta ses geldi ölmek kolay
Şartı odur sende olsan iman nuru
Sabahla gitsen cemaline eyler konuk*

¹¹⁸ Yusuf Has Hacib, **a.g.e.**, s.337.

¹¹⁹ Hoca Ahmet Yesevi, **Divan-ı Hikmet**, Haz. Hayati Bice, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993, s.122.

İşitip okuyup yere girdi Kul Hoca Ahmed" ¹²⁰

*"Gariplikte yüz yıl dursa, misafirdir
Tahtı, bahtı, bağları zindandır
Gariplikte kul oldu o Mahmut Sultan;
Ey arkadaşlar, gurbet içinde yandım ben işte."* ¹²¹

*"Mustafa'nın Mirac'ına sal kulak;
Kim işitse, gönlü olur hoş sudan ak;
Gerçek ümmetsen, işitip ağla pınar misali
Gerçek ümmetseniz; işitip salat selam söyleyin dostlar
Allah dedi: 'Konuk olup geldin bana;
Ne kadar olsa, hacetini söyle bana;
Eyleyip hoşnud hacetini vereyim sana...'
Gerçek ümmetseniz; işitip salat selam söyleyin dostlar."* ¹²²

*"Şevk şarabını içen aşkın şevki artar
Karıklık-feryad ahalinin tuzu olur.
Can verici meyden içen aşık orada sultan;
Onun için Hakk yolunda canı kurban;
Sabaha varsa, cemaline eyler konuk."* ¹²³

*"Muhabbetsiz kişilerden her kim kaçsa,
Ariflerin sohbetinde dolaşır
Yanıp yakılıp aşk yolunda yaşını saçsa
Sübhane Melik'im Arş üstünde konuk eyler."* ¹²⁴

---

¹²⁰ Hoca Ahmet Yesevi, **a.g.e.**, s.133.

¹²¹ Hoca Ahmet Yesevi, **a.g.e.**, s.140.

¹²² Hoca Ahmet Yesevi, **a.g.e.**, s.177-178.

¹²³ Hoca Ahmet Yesevi, **a.g.e.**, s.192.

¹²⁴ Hoca Ahmet Yesevi, **a.g.e.**, s.208.

*"Ey aşık gece gündüz dinmeden ağla
Yanıp pişip yürek bağırını ezip dağla
Ecel yetse merdcesine belini bağla
Böyle aşık varsa orada konuk eyler." ¹²⁵*

Divan-ı Hikmet adlı eserde geçen söz ve öğütlerde, konukluk ve konukseverliğin yansımaları açıkça görülebilmektedir. Dini açıdan önemli bir eser olan Divan-ı Hikmet, Türk kültürünün etkilerini de içerisinde barındırmaktadır, diyebiliriz. Ayrıca, İslamiyet içerisinde de önemli bir yeri olan konukseverlik, Türk kültürü ile uyumlu olan özelliklerden birisidir.

Diğer ilk Türk-İslam eseri olan ve Edip Ahmet Yükneki tarafından kaleme alınmış olan Atabetü'l Hakayık'ta da konukluk ve konukseverliğe örnek olabilecek sözler yer almaktadır. Aşağıda bunlar sıralanmıştır:

*"Bu dünya, konup göçmek için, bir kervan-saraydır;
(insan) kervansaraya geçmek için iner,
Kervanın başı kalkmış ve yolu tutarak uzaklaşmıştır,
başı kalkmış olan kervan (daha) ne kadar gecikebilir." ¹²⁶*

Bu parçada, Türk insanı için aslında her insanın bir konuk olduğu vurgulanmaktadır. Dünya'ya gelen her insan, dünyada bir konuktur ve zamanı gelince gitmek zorundadır. İnsan hayatının konukluğa benzetilmesi, Türk kültüründeki konukluk müessesinin etkisini açıkça bizlere göstermektedir.

*"Ey mal sahibi iyi ve cömert adam,
Tanrı sana verdi ise, sen de ver.
Yerilen ve sövülen kimse, toplayıp da vermeyendir,
toplar da verirsen, toplayabildiğin kadar topla.*

*Tabiatların en iyisi ve adetlerin ayıplanmayanı
cömertliktir; bil ki, hasislik (bunların en çirkinidir)*

¹²⁵ Hoca Ahmet Yesevi, **a.g.e.**, s.210.

¹²⁶ Edip Ahmed b.Mahmud Yükneki, **Atabetü'l Hakayık**, Çev: Reşid Rahmeti Arat, TTK Yay., Ankara², 1992, s.89.

*Ellerin en kutlusu veren eldir;
alıp da vermeyen el ellerin kutsuzudur.*

*Hasislik ilaç ile iyileşmez bir hastalıktır;
hasisin eli vermekten yana çok sıklıdır.
Aç gözlü hasisin gönlü toplamakla doymaz,
o malın kuludur ve malı ona hakimdir.*

*Bu halk arasında en iyi adam, cömert adamdır;
cömertlik şeref, ikbal ve cemali arttırır;
insanlar arasında sevilme istersen,
cömert ol; cömertlik seni sevdirebilir." ¹²⁷*

*"Hasis alçak, hain ve malının bekçisidir;
toplar, (fakat) yemez, içmez ve onu sıkı tutar;
sağlığında dostuna tuz (bile) tattırılmaz;
ölür, malı kalır ve sonunda düşmanı yer." ¹²⁸*

*"yemeğe yarar yemek (varsa), aç insana yedir,
giymeye yarar elbise bulursan, çıplığa giydir;
başkasına zorluk ve zahmet çektirme,
eğer sana başkası eziyet ederse, tahammül et." ¹²⁹*

İlk Türk-İslam eserleri olan ve Karahanlılar Devleti döneminde kaleme alınmış olan, Divanü Lügat-it Türk, Kutadgu Bilg, Divan-ı Hikmet ve Atabetü'l Hakayık adlı eserlerin tümünde konukluk ve konukseverlik açısından örnek olabilecek sözlerin yer aldığı açıkça görmekteyiz. Zaten Türk kültürü açısından bu kadar önemli bir konunun bu eserlerde ve daha birçok eserde yer alması oldukça

---

¹²⁷ Edip Ahmed Yükneki, **a.g.e.**, s.91.

¹²⁸ Edip Ahmet Yükneki, **a.g.e.**, s.92.

¹²⁹ Edip Ahmet Yükneki, **a.g.e.**, s.94.

doğal bir sonuçtur. Bu sayede Türk kültüründe konukseverliğin ne derece önem arz ettiğini anlayabilmekteyiz.

Bu eserlerin dışında, Türk tarihi boyunca ortaya çıkmış ve günümüze kadar gelmiş birçok atasözü ve deyimde konukluk ve konukseverlik hususu yer almaktadır. Bu atasözleri, Türklerin yer aldıkları farklı bölgelerde aynı şekilde geçmektedir. Sadece lehçe farklılıklarından doğan değişiklikler göze çarpmaktadır. Konukseverlik ve konukluk açısından örnek olabilecek atasözleri ve çeşitli Türk kavimleri arasındaki söyleyişlerini, aşağıda vermeye çalıştık. Bu atasözlerinde görüleceği üzere, oldukça geniş bir alanda yayılmış olan Türk topluluklarının çoğunda, atasözlerimizin çok fazla değişikliğe uğramadan yaşamaya devam ettikleri görülebilmektedir.

Konukluk ve konukseverlik ile ilgili söylenmiş atasözlerimizden örnekler aşağıda sıralanmıştır:

*"Bir kez tuz tattığın yere, binlerce gün selam söyle!"*¹³⁰

Konuk olarak bir yerde bulunmuş ve karnın doyurulmuşsa, o yere veya kişiye sürekli selam ver ve irtibatını kopartma, minnettarlığını göster.

*"Adam adama konuk, can tene konuk"*¹³¹

İnsanlar birbirlerine konuk olarak geldikleri gibi, canımız da tenimize yani vücudumuza konuktur. Zamanı gelince konuğun gitmesi gerektiği gibi, canımız da gidecektir.

*"Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme"*¹³²

Bir kişi, konuk olarak davet edildiği bir yere mutlaka gitmeli, davet edilmediği yere ise gitmemelidir.

*"Şaşkın misafir ev sahibini ağırlar"*¹³³

Konuk (misafir) olarak bulunmayı bilmeyen kimseler, ev sahibinin yapması gereken işlere karışırlar ve konuk olmanın gereklerini yerine getiremezler.

---

¹³⁰Türker Acaroğlu, **Türk Atasözleri**, İletişim Yay., İstanbul, 1992, s.115.

¹³¹ Acaroğlu, **a.g.e.**, s.117.

¹³² Acaroğlu, **a.g.e.**, s.120.

¹³³ Acaroğlu, **a.g.e.**, s.127.

"Misafir on kismetle gelir, birini yer, dokuzunu bırakır." ¹³⁴

Konuk olarak bir eve gelen kişi, o eve bereket getirir ve giderken de bu bereketi orada bırakır.

"Misafir umduğunu yemez bulduğunu yer." ¹³⁵

Bir yere konuk olan bir kişi, orada kendi arzusuna göre şeyler beklememelidir. O anda evde ne varsa konuğa (misafire) o sunulur.

"Misafir, üç gün misafirdir." ¹³⁶

Konuk olarak gidilen yerde kalınacak süreyi belirten bu atasözünde, konukluğun en fazla üç gün sürmesi gerektiği belirtilmektedir. Ev sahiplerini bıktırmamak Türk konukluk (misafirlik) töresinin temel ilkesidir. ¹³⁷

"Adam adama yük değil, can gövdeye mülk değil (Adam adama yük olmaz.)"

¹³⁸

Bir kimseye konuk olan ya da bir iş için gelen kişi o kimsenin yanında uzun süre kalmayacaktır. Canımız bile sürekli olarak gövdemizde kalmayacaktır. Onun için yanımıza gelen kimseleri yüksünmemeliyiz.

"Köylü, misafir kabul etmeyiz demez, konacak konak yoktur der." ¹³⁹

Bir yerde konuk ağırlamak istenmiyorsa, bu açıkça söylenmez. Üstü kapalı şekilde, kibarca söylenmelidir.

"Oğlan atadan öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi." ¹⁴⁰

Erkek çocuk, erkeklerin yapması gereken şeyleri (örneğin konuk ağırlamayı babasından öğrenir.)

"Adamın adını ekmek arttırır" ¹⁴¹

¹³⁴ Aydın Oy, **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1972, s.19.

¹³⁵ Oy, **a.g.e.**, s.306.

¹³⁶ Oy, **a.g.e.**, s.306.

¹³⁷ **21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi)**, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1997, s.88.

¹³⁸ Şükran Eren **Atasözleri ve Deyimler**, Meram Yay., İstanbul, 1997, s.13.

¹³⁹ Eren, **a.g.e.**, s.146.

¹⁴⁰ Eren, **a.g.e.**, s.164.

Bir kişinin adının duyulması, onun konuklara ve yoksullara yiyecek vermesi onları doyurması ile olur.

Türk dünyası içerisinde atasözlerimiz büyük çoğunlukla birbirlerine benzer yapıda ve anlamdadırlar. Konukluk ve konukseverlik ile ilgili olan ortak atasözleri de mevcuttur. Çeşitli Türk topluluklarının dillerinde mevcut bulunan bu atasözleri ve çeşitli Türk lehçelerindeki söylenişleri şu şekildedir:

"Altınordu Türkçesi: Konakdin avkiri konakbaydi siylar.

Afganistan Türkçesi: Samsık mıhman öy eyesine hödür eder.

Başkurt Türkçesi: Kunak bulhan tıynak bul.

Bulgaristan Türkçesi: Misafirin akılsızı, ev sahibini ağırlar.

Deliorman Türkçesi: Amak misaafii ev saabine hizmet eder.

Gagauz Türkçesi: Ev sahibinin işine karışma!

Güney Azerbaycan Türkçesi: Ahmak konak ev sahibine ağırlar.

Hakas Türkçesi: Anma aalcı ib eezini dee aalcı ider.

Karakalpak Türkçesi: Akılsız konak, üy iyesine miret etedi.

Kazak Türkçesi: Akmak bolsa konağı iyesin ce dep zorlaydı.

Kıbrıs Türkçesi: Ahmag misafir ev sahibini ağırlar.

Kırgız Türkçesi: Konogu küçtüü bolso, üy eesin biyleyt.

Kuzey Azerbaycan Türkçesi: Konuk hayasız olsa, ev yiyesini evden kovar.

Makedonya - Kosova Türkçesi: Şaşkin müsafir ev sayıbını ağırlatırır.

Oğuz Türkçesi: Gonağın enesi endicek ev issin ağırlar./ Konağın kutsuzı ev issin ağırlar.

Osmanlı Türkçesi: Ahmak konuk ev issisini ağırlar.

Türkiye Türkçesi: Ahmak misafir ev sahibini ağırlar.

---

¹⁴¹Keykavus, **Kabusname**, Çev: Mercimek Ahmet, MEB Klasikler Serisi, Maarif Matbası, İstanbul, 1944, s.348.

Türkmen Türkçesi: Ahmak mihmanöy eyezine hödür eder."¹⁴²

Bir yere konuk olarak gelen bir kişi, eğer konukluğun gereklerini bilmiyor ve yerine getirmiyorsa, ev sahibinin işlerine el uzatmaya başlar. Bu nedenle ev sahibinin konuğa karşı görevleri olduğu gibi, konuğun da ev sahibine karşı uyması gereken kurallar vardır.

"Başkurt Türkçesi: Altı yeşer yoldan kaytha, altmış yeşer küre barır.

Karakalpak Türkçesi: Altı casar bala atka minsa, alpıstağı şal aldınan şıgar.

Kazak Türkçesi: Altı jasar bala atka minsa, alpıstağı şal aldınan şıgar.

Kırgız Türkçesi: Altı caşar bala atka minse, altımıştağı çal aldınan çıgar.

Nogay Türkçesi: Altı yasar alıstan kelse, alpıs yasar aldına şıgar.

Özbek Türkçesi: Yetti yaşar safardan kelse, yetmiş yaşar körgani kelar.

Türkiye Türkçesi: Altı yaşındaki yoldan gelse, altmış yaşındaki karşılar.

Uygur Türkçesi: Alte yaşar yoldin kelse, atmiş yaşar aldiga çikiptu."¹⁴³

Türk kültüründe yolculara büyük bir hürmeyt gösterilmektedir. Gelen kişi her zaman en iyi şekilde ağırlanarak tüm ihtiyaçları karşılanmaya çalışılır. Bu durumda gelen yolcunun veya ev sahibinin yaşının bir önemi yoktur.

"Afganistan Türkçesi: Çağırılan bar irinme, çağırılmadık yere barma, görünme.

Ahıska Türkçesi: Çağırılan yerden kalma, çağırılmıyan yera ayah basma.

Altınordu Türkçesi: Çakırılğan cerge erinme, çakırılmagan cerge körinme.

Bayırbucak Türkçesi: Davete icabet etmek gerekir.

Bulgaristan Türkçesi: Çağırılan yere kuş ol, çağırılmıyan yere taş.

Deliorman Türkçesi: Çağırılmıyan yere şekercilee gidee.

Dobruca Türkçesi: Şakırılğan yerge erinme, şakırılmagan yerge körilme.

---

¹⁴² Çobanoğlu, a.g.e., s.66.

¹⁴³ Çobanoğlu, a.g.e., s.80.

Güney Azerbaycan Türkçesi: Çağrılan erden kalma, çağrılmayan ere varma.

Karaçay - Malkar Türkçesi: Çakırılmagan cerge barma, çakırılğan cerden kalma.

Karakalpak Türkçesi: Şakırğan jerge bar, şakırmagan jerde neng bar.

Karay - Kırımçak Türkçesi: Çakırılğan yerge vermeye ar yollanmaa.

Kaşkay Türkçesi: Çağrılan yere ar etme, çağrılmayan yeri dar etme.

Kazak Türkçesi: Şakırğan jerden kalma, şakırmağan jerge barma.

Kazan Türkçesi: Çakırmagan kunak - yuvınmagan tayak.

Kıbrıs Türkçesi: Davetsiz yere davulcularınan zurnacılar gider.

Kırgız Türkçesi: Çakırğandan kalba, ösün basıp barba.

Kırım Tatar Türkçesi: Şakırılğan cerge barmağa ar etme, şakırılmagan cerni barıp tar etme.

Kumuk Türkçesi: Çakırğanga bar, çakğandan kaç.

Kuzey Azerbaycan Türkçesi: Çağrılan erden erinme, çağrılmayan erde görünme.

Makedonya - Kosova Türkçesi: Çıgırıldığın yere git, çigilmediğin yere gitma.

Nogay Türkçesi: Şakırğanga bar, şakkanan kaş.

Oğuz Türkçesi: Çağırduqları yere var, erinme, çağırmadugları yerde görünme.

Osmanlı Türkçesi: Çağırıldığın yere git ar eyleme, çağırılmadığın yere gidip dar eyleme.

Özbek Türkçesi: Çakırğan yorge bar, çakırmagan yerde görünme.

Türkiye Türkçesi: Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yerde görünme.

Türkmen Türkçesi: Çağrılan yere irinme, çağırılmadık yerde görünme.

Uygur Türkçesi: Çakırğan yerdin kalma, çakırmıgan yerge barma." ¹⁴⁴

---

¹⁴⁴ Çobanoğlu, a.g.e., s.177-178.

Konuklukta davet çok önemli bir durumdur. Eğer bir kişi davet aldıysa mutlaka bu davete icabet etmelidir. Eğer davet gelmediyse de, davetsiz gidip ev sahibini zor durumda bırakmamalıdır.

"Ahıska Türkçesi: De'vetsiz geden mindersiz oturur.

Bulgaristan Türkçesi: Davetsiz misafirin yeri kapı dibidir.

Karaçay - Malkar Türkçesi: Çakırılmagan konak törge atlamaz.

Kırgız Türkçesi: Çakırılbagan konok, şıpırılbagan cerge oturat.

Kuzey Azerbaycan Türkçesi: Davetsiz gelen konuk kuru yerde oturur.

Makedonya - Kosova Türkçesi: Çağırılmamaış misafirin yeri kapi arkasıdır.

Nogay Türkçesi: Şakırtuvsız toyga barsan, orın tappasın.

Osmanlı Türkçesi: Davetsiz gelen döşeksiz oturur.

Türkiye Türkçesi: Davetsiz gelen döşeksiz oturur.

Türkmen Türkçesi: İdeksiz gelen döşeksiz oturur." ¹⁴⁵

Bir kişinin bir yere davetsiz giderek, ev sahibini hazırlıksız bırakması olumsuz bir durumdur. Bu nedenle ev sahibinin haberinin olması ve konuğa hizmette kusur etmemesi önemlidir. Habersiz ve davetsiz gelen konuklar da mutlaka ağırlanacaktır. Ancak bazı hizmetler, hazırlıksız olduğu için, eksik olabilir.

"Altınordu Türkçesi: Bargança konak uyalır, bargan son konakbay uyalır.

Çuvaş Lehçesi: Hına kilsen, husa arimi yalan turçika tırriñçe.

Karaçay - Malkar Türkçesi: Kelginçi konak uyalır, kelgenden sora konakbay uyalır.

Karakalpak Türkçesi: Kelgenşe konak uyaladı, kelgen son konak jer uyaladı.

Kazak Türkçesi: Kelgenşe konak uyalır, kelgen son üy iyesi uyalır.

Kırgız Türkçesi: Kelgençe konok uyalat, kelgenden kiyin üy eesi uyalır.

Kırım Tatar Türkçesi: Evge kirgince musafir utana, kirgen son - konakbay.

---

¹⁴⁵ Çobanoğlu, a.g.e., s.198.

Nogay Türkçesi: Kelgenşe konak uyalar, kelgennen son konakbay uyalar.

Türkiye Türkçesi: Gelene dek misafir utanır, geldikten sonra ev sahibi.

Türkmen Türkçesi: Geliŋça mıhman uyalar, gelenden son öy eyesi." ¹⁴⁶

Bir yere konuk olarak gitmek insanlar için genellikle dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Mahcup olunmamak için özenli davranılır. Aynı şekilde ev sahibi de, kendisine gelen konuklara hizmette kusur etmemek ve mahcup olmamak için çabalar. Zira her ikisi de birbirleri için çok değerlidirler.

"Altınordu Türkçesi: Konak konakbaydin bayli eşegidir.

Başkurt Türkçesi: Kunak hujanın işegi.

Bulgaristan Türkçesi: Musafir ev saybinin danasıdır.

Karaçay - Malkar Türkçesi: Konak koydan cuvaş.

Karakalpak Türkçesi: Konak koydan cuvas.

Kaşkay Türkçesi: Konak ev iyeginin devesidir, her yere yih dedi yatası.

Kazak Türkçesi: Konak koydan juvas, may bersen de jey beredi.

Kırgız Türkçesi: Konok koydon cooş, may berse cey beret.

Kırım Tatar Türkçesi: Konakbay musafirnin kulıdır.

Makedonya - Kosova Türkçesi: Misafir ev sahibinin kuzusudur.

Oğuz Türkçesi: Gerek her kişi evinde kara kul. / İmdi kişi evinin kulıdır.

Osmanlı Türkçesi: Ev sahibi misafirin hizmetkarıdır.

Özbek Türkçesi: Mehmon, mezbonnin kuli.

Tatar Türkçesi: Konak üy iyeginin işegi.

Türkiye Türkçesi: Misafir ev sahibinin kuzusudur.

Türkmen Türkçesi: Mihman öy eyesinin guli." ¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ Çobanoğlu, a.g.e., s.263-264.

¹⁴⁷ Çobanoğlu, a.g.e., s.382.

Ev sahibi için konuklar (misafirler) oldukça değerli bir konumda olurlar. Her türlü ihtiyaçları karşılanır, güvenlikleri sağlanır ve onların başına bir şey gelmemesi için çalışılır. Konukların ev sahibi için bir emanet gibi oldukları da söylenebilir.

"Afganistan Türkçesi: Mihman gelir eşikten, rızgı gelir deşikten.

Ahıska Türkçesi: Misefirin rizi kendinden ireli gelir.

Altay Türkçesi: T'akşı ayılçı kelgençe eezi toyor.

Altınordu Türkçesi: Konak kelse kut kelir, köp kelse cut kelir.

Başkurt Türkçesi: Kutlu kunak üyge kilhe, kuyın iki beres kilterer.

Bayırbucak Türkçesi: Nerde hareket orada bereket.

Bulgaristan Türkçesi: Misafir kısmetiyle gelir.

Çuvaş Lehçesi: Hınara hıtsırlanmassı.

Deliorman Türkçesi: Gelen misafii kısmetinle gelii.

Dobruca Türkçesi: Mısapır kısmeti men kelir.

Güney Azerbaycan Türkçesi: Konuğun ruzusu özünden kabah yetişir.

Hakas Türkçesi: Aalcı kilze on agılar.

Karaçay - Malkar Türkçesi: Konak kelse kut kelir, köb kelse cut kelir.

Karakalpak Türkçesi: Konak kelse esikten, ırıskı keçer tesikten.

Kaşkay Türkçesi: Konak evinin heyri bereketidir. / Kanğın ruzisi özünden ilerigeler.

Kazak Türkçesi: Konak kelse kut keler.

Kıbrıs Türkçesi: Her kul gendi kısmetiynandır.

Kırgız Türkçesi: Konok kirse eşikten, ırısı kiret teşikten.

Kırım - Tatar Türkçesi: Tanrı misafiri kısmetinen kelir.

Kuzey Azerbaycan Türkçesi: Her konağın öz öz kısmeti var.

Makedonya - Kosova Türkçesi: Misafir on kısmetle gelir, birini yer, dokuzuni bıragar.

Oğuz Türkçesi: Konuk rızkı ile geliür / Konıgı gelmiyen kara evler yıkılsa yeg.

Osmanlı Türkçesi: Misafir kısmetiyle gelir. / Konuğa hürmet eyle, eğerçi kafir olsa da.

Özbek Türkçesi: Mehman keler eşikden, rızkı keler teşikden. / Mehman kelgan uydan baraka arımaydı.

Tatar Türkçesi: Kunak nasıybı belen kiler.

Türkiye Türkçesi: Misafir gelse uğur / kısmetiyle gelir.

Türkmen Türkçesi: Gonaklı öye gut girer.

Uygur Türkçesi: Mehmännin riski özi bilen." ¹⁴⁸

Konukların, bir yere geldiği zaman, o yere bolluk ve bereket getireceğine inanılır. Bu nedenle her gelen konuğun değeri ayrıdır. Her birisi ayrı ayrı kısmetle gelir ve bereket getirirler.

"Karaçay - Malkar Türkçesi: Konaknı kelgeni tınç da ketgeni kıyın.

Kuzey Azerbaycan Türkçesi: Konağa get demezler, pulazı altından çekerler.

Özbek Türkçesi: Mehmönnin ketişini sorama, kelişini sora.

Türkiye Türkçesi: Misafirin gidişini sorma, gelişini sor.

Türkmen Türkçesi: Mihmana gel diymek bari git diymek yok.

Uygur Türkçesi: Mehmännin ketişini sorıma, kelişini sora." ¹⁴⁹

Bir kişinin evine konuk geldiği zaman, o kişiye ne zaman gideceği hakkında bir soru sorulmaz. Bu çok büyük bir ayıptır. Konuk ağırlama konusunda önemli kurallardan birisidir.

"Altınorda Türkçesi: Konak umganın cemes, tapganın cer.

Bulgaristan Türkçesi: Misafir umduğunu yemez, bulduğunu yer.

Karay - Kırımçak Türkçesi: Konak umdığını yemez, boldığını yer.

---

¹⁴⁸ Çobanoğlu, a.g.e., s.382-383.

¹⁴⁹ Çobanoğlu, a.g.e., s.384.

Kıbrıs Türkçesi: Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer.

Kırım - Tatar Türkçesi: Musafir umdığını emez, bulduğunu er.

Makedonya - Kosova Türkçesi: Misafir umduğunu dil, bulduğunu yer.

Oğuz Türkçesi: Gonag umduğunu yimez, bişdügin yir.

Osmanlı Türkçesi: Konuk umduğun, yemez, bulduğun yer.

Türkiye Türkçesi: Misafir umduğunu değil bulduğunu yer." ¹⁵⁰

Konuk ağırlama konusunda en çok kullanılan sözlerden birisi de budur. Konuk olarak bir yere gelen kimsenin, orada ne varsa o yiyecekten yemesi ve kendi istediğinin her zaman bulunamayacağı vurgulanmaktadır.

"Başkurt Türkçesi: Hüz höymegen tirmen korgan.

Karaçay - Malkar Türkçesi: Uşak süymegen kol tirmen kurur, konak süymegen sabiyin urur.

Karakalpak Türkçesi: Angime süymege, degirman kuradı, konak süymegen balasın uradı.

Kazak Türkçesi: Konağın süymeyen bulasın uradı, ya üyin sıpiradı.

Kumuk Türkçesi: Konak süymeyen yaşların töbeler.

Nogay Türkçesi: Süymesin kelse üy sipir.

Özbek Türkçesi: Suhbat sevmagan tegirman kurar, mehman sevmagan bolasın urar.

Türkiye Türkçesi: Sohbet sevmeyen değirmen kurar, misafir sevmeyen çocuğunu döver.

Türkmen Türkçesi: Söz yakmaz degirman gurar, mihman söymez oğlanını urar." ¹⁵¹

Konuk ağırlamaktan hoşnut olmayan insanların zamanla konuşacak kişi bulamayacağı ve derdini kimseyle paylaşamayacağı vurgulanmaktadır. Konukların

---

¹⁵⁰ Çobanoğlu, a.g.e., s.384-385.

¹⁵¹ Çobanoğlu, a.g.e., s.424.

insanların sosyalleşmesindeki önemli bir etken olduğunu bu atasözünden anlayabilmekteyiz.

"Afganistan Türkçesi: Bir kün tuz içken cerinen min kün salam kılğın.

Ahıska Türkçesi: Tuz-etmek doslugi pozmaz.

Başkurt Türkçesi: Toz ikmek közirin bilmegen közirhiz bulır.

Gagauz Türkçesi: Tuz ekmek hakkını bilmeyen kör olur.

Hakas Türkçesi: Çahsaa homay nandırğan çahsaa uçurabas.

Karakalpak Türkçesi: Duz işken cerine camanlık etpe.

Kaşkay Türkçesi: Nimek yediğın nimekdane hürmet et.

Kazak Türkçesi: Bir kün tuzın tatkañğa, kırık kün salem.

Kerkük Türkçesi: Duz ekmek hakkını bilmeyen kör olu.

Kırım - Tatar Türkçesi: Eski tuz-ekmek unutulmas.

Kıpçak Türkçesi: İt turur kim tuz itmek hakkını bilür ol ademiden yahşırak kim bilmes.

Kuzey Azerbaycan Türkçesi: Duz-çörek kadri bilmeyen itden alçagdır.

Nogay Türkçesi: Bir kün tuz-dam işken yerge, min kun salam ber.

Oğuz Türkçesi: Tuz etmek bilmeyenden it yeğdür.

Osmanlı Türkçesi: Tuz ekmek bilmeyen itden kötüdür.

Özbek Türkçesi: Bir kun tuz içgan joyga kırık gun salom.

Türkiye Türkçesi: Tuz ekmek hakkını bilmeyen kör olur.

Türkmen Türkçesi: Duz-çöreyin hakkını bilmeyen kör bolur.

Uygur Türkçesi: Tuz hekki huda hekki." ¹⁵²

Tuz ve ekmek hakkının ne kadar önemli olduğu, atasözüne yansımından ve geniş bir coğrafyada kullanılmasından anlaşılabilir. Konuklara, komşulara, yolculara ait olduğu düşünülen tuz ve ekmek hakkı, konukların, komşuların ve

---

¹⁵² Çobanoğlu, a.g.e., s.450.

yolcuların doyurulması için önemli bir Türk töresi durumundadır. Bu da Türk konukseverliğinin önemli bir kaynak noktasıdır.

Atasözü örneklerinde görüldüğü gibi, birçok Türk topluluğunun kullandığı atasözlerinin neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Bu durum da bizlere Türk kültürünün çoğu Türk toplulukları arasında ortak olduğunu göstermektedir. Konukseverlik ile ilgili atasözleri de aynı şekilde birçok Türk topluluğu içerisinde çok yakın bir şekilde geçmektedir. Türk kültürünün en önemli yanlarından birisi olan konukseverliğin, neredeyse tüm Türk topluluklarında bulunması ve yaşamaya devam etmesi ve Türk kültüründeki yerini koruması, ne kadar vazgeçilmez bir gelenek olduğunu bizlere kanıtlamaktadır.

SONUÇ

Türk töresi ve kültürünün en önemli unsurlarından biri olan konukseverlik, Türk boyları ve topluluklarının tarih boyunca her zaman öne çıkan özelliklerinden biri olmuştur. Dünya tarihi içerisinde bu konuda nam salmış olan Türkler bu özelliklerini günümüze kadar korumayı başarmışlardır.

Türlere ait konukseverlik örnekleri, çalışmamızda da belirtildiği üzere, tarihin çeşitli dönemlerinde ve çeşitli mekanlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Türklerdeki insan sevgisi ve yardımlaşma duygularının ne kadar çok öne çıktığını göstermektedir. Türk insanı bu sayede sosyal dayanışma ile milletlerarası güvenlik ve barış konularında, dünya tarihine önemli katkılar yapmıştır. Ayrıca, bu konukseverliğin ticaretin sürekliliğinin sağlanmasında ve gelişmesinde de önemli katkılarının bulunduğunu söylemek gerekir. Tüccarların konuk olarak kabul edilmesi ve güvenliklerinin sağlanması ile ticaret açısından önemli bir koruyucu faktör oluşturulmuştur.

Türklerin konukseverliği ile ilgili bilgiler genellikle eski dönemlere ait elçilik raporları ve seyahatnameler gibi kaynaklarda kendini göstermektedir. Bu kaynaklar genellikle kişisel olarak yazıldıkları ve Türk konukseverliğini bizzat yaşadıklarını bizlere aktardıkları için oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Atasözleri, deyimler, destanlar ve efsanelere kadar etki eden Türk konukseverliğinin, Türk insanının yaşamında çok büyük bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Zira bu kültürel unsurlar milletlerin kültürel geçmişini yansıtan bulunmaz bilgiler aktarmaktadır. Bir milleti millet yapan, bir arada tutan ve geçmişinden haberdar olmasını sağlayan destan, efsane, atasözü ve deyimler gibi sözlü kaynaklar, kültür tarihi açısından büyük önem taşırlar.

Bu çalışma ile Türk insanında var olan ancak, temellerini aldığı ve kaynaklandığı unsurlardan pek haberdar olunmayan konukseverlik özelliğinin temellerinin daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Konukseverliğin kaynaklandığı bu unsurların bilinmesi, bu çok özel kültür özelliğinin yaşatılmasında ve korunmasında insanların daha bilinçli olmalarını sağlayacaktır. Tarih değişik birçok dönemde Türk konukseverliğinin açık bir şekilde kendini göstermesi, bu kültür özelliğinin

Türk insanı için en değerli varlıklarından birisi olduğunu gösterir. Ayrıca dünyanın çeşitli bölgelerine yayılarak birçok kültürden etkilenmiş olan Türk topluluklarının, kültürel yaşamlarında meydana gelen değişmelerin aksine, konukseverlik özelliğinin çok fazla değişmediği görülmektedir. Bu durum konukseverlik özelliğinin temellerinin çok sağlam olmasından kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

İslamiyet'in kabul edilmesinden önce Türk töresinin bir özelliği olarak ortaya çıkan Türk konukseverliği, İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra da yaşamaya devam etmiştir. Hem de daha zenginleşerek ve dini unsurlar ile birleşerek devam etmiştir. İslam dininin esasları ve hoşgörüyeye dayanan yapısı ile Türk konukseverliği temellerini daha da sağlamlaştırmıştır.

Konukseverlik gibi Türk kültürünün önemli bir parçası diyebileceğimiz bir unsurun korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması hususu de büyük önem taşımaktadır. Türklere has bir durum olarak bilinen bu özel durumu, hem tarihimiz hem de kültürümüz açısından korumak gerekmektedir.. Günümüzde her alanda olduğu gibi, kültürümüzde de olan bozulmalar elbette ki konukseverlik özelliğimizi de olumsuz etkilemektedir. Bu yüzden, bu çok özel kültür unsurunun yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda hassas olunması gerekir.

KAYNAKÇA

- Acaroğlu, Türker, **Türk Atasözleri**, İletişim Yay., İstanbul, 1992.
- Ahmetbeyoğlu, Ali, **Grek Seyyahı Priskos (V.Asır)'a Göre Avrupa Hunları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1995.
- _____, 'Bizans Tarihçisi Menandros'un Türkler (Gök-Türkler) Hakkında Verdiği Bilgiler', **Tarih Dergisi**, S. 50, İstanbul, 2010.
- Aksoy, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılap Yay., İstanbul, 2010³⁵.
- Arıkoğlu, Ekrem-Kuular, Klara, **Tuva Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2003.
- Arıkoğlu, Ekrem, **Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük**, Akçağ Yay., Ankara, 2005.
- Aybek Bayniyazov-Janar Bayniyazova, **Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi Sözlüğü**, Ed.: Kenan Koç, IQ Kültür Sanat Yay., Ankara, 2009.
- Battal, Aptullah, **İbnü Mühenna Lügati**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1934.
- Bayraktar, Fatma Sibel, 'Komşu Sözcüğü Üzerine', **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.12, S. 2, Elazığ, 2002.
- Bayram, Bülent, **Çuvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlük**, Tablet Kitabevi, İzmir, 2007.
- Boratav, Pertev Naili, **Köroğlu Destanı**, Kırmızı Yay., İstanbul, 2009.
- Caferoğlu, Ahmet, **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2011².
- Çantay, Hasan Basri, **Kuran-ı Hakim ve Meali Kerim**, İstanbul, 1980.
- Çin Kaynaklarında Türkler Eski T'ang Tarihi (Chiu T'ang-shu)**, Haz. İsenbike Togan-Gülнар Kara-Cahide Baysal, TTK Yay., Ankara, 2006.
- Çobanoğlu, Özkul, **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara, 2004.
- Doğan, Cihangir, 'Kazak Türklerinde Konukseverlik ve Konuk Ağırılama', **Sosyoloji Konferansları**, 16.Kitap, S. 36, İstanbul, 2008.

- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, **İbn Battuta Seyahatnamesi**, Çev: A.Sait Aykut, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2010⁴.
- Ebulgazi Bahadır Han, **Şecere-i Terakkime Türklerin Soy Kütüğü**, Haz.Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, byy. yok.
- Edip Ahmed b.Mahmud Yükneki, **Atabetü'l Hakayık**, Çev: Reşid Rahmeti Arat, TTK Yay., Ankara, 1992².
- Edouard Chavannes, **Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri**, Terc. Mustafa Koç, Selenge Yay., İstanbul, 2007.
- Ercilasun, Ahmet Bican, **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991.
- Erdoğan, Mehmet Akif, 'Anadolu'da Ahiler ve Ahi Zaviyeleri', **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. 4, İzmir, 2000.
- Eren, Şükran, **Atasözleri ve Deyimler**, Meram Yay., İstanbul, 1997.
- Ergin, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.
- _____, **Orhun Abideleri**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 2004³³.
- Ergun, Pervin, **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2004.
- Erkul, Ali, 'Eski Türk Evlenme Gelenekleri', **Türkler Ansiklopedisi**, C.III, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
- Ersan, Mehmet, 'Türkiye Selçuklularında Hediye ve Hediyeleşme I', **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. 14, İzmir, 1999.
- _____, 'Türkiye Selçuklularında Hediye ve Hediyeleşme II', **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. 15, İzmir, 2000.
- _____, 'Türkiye Selçuklularında Devlet Erkanının Eğlence Hayatı', **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. 21-1, İzmir, 2006.
- Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar**, Kazakistan Bilimler Akademisi, Çev. Abdulvahab Kara, Selenge Yay., İstanbul, 2007.

Gömeç, Saadettin, 'Kagan ve Katun', **Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. 29, Ankara, 1996.

Güzeldir, Muharrem, 'Abuşka Lügati', Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum, 2002.

Han Hanedanlığı Tarihi Hsiung-Nu (Hun) Monografisi, Haz.: Ayşe Onat-Sema Ersoy-Konuralp Ercilasun, TTK Yay., Ankara, 2004.

Hoca Ahmet Yesevi, **Divan-ı Hikmet**, Haz.Hayati Bice, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993.

İbn Ebi'd Dünya, **Hadislerde Misafir Ağrlamak**, Çev: Hüseyin Kaya, Ocak Yay., İstanbul, 2007.

İzgi, Özkan, **Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi**, TTK Yay., Ankara, 2000².

Kafesoğlu, İbrahim, 'Selçuklular' **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1992².

_____, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yay., İstanbul, 2006²⁶.

Kanar, Mehmet, **Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, Say Yay., İstanbul, 2011.

_____, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yay., İstanbul, 2011.

Kanat, Cüneyt, 'Memlük Devleti'nde Eğlence Kültürü', **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. 22-1, İzmir, 2007.

Kaşgarlı Mahmud, **Divanü Lügat-it Türk**, Çev: Besim Atalay, TDK Yay., Ankara, 1985.

Keykavus, **Kabusname**, Çev: Mercimek Ahmet, M.E.B. Klasikler Serisi, Maarif Matbaası, İstanbul, 1944.

K.K. Yudahin, **Kırgız Sözlüğü**, Çev: Abdullah Taymas, Ankara, 1988.

Koca, Salim, 'Türk Karakterinin Sembollerinden Tuz ve Ekmek', **Milli Kültür Dergisi**, S. 10, 1977.

- Ligeti, L., **Bilinmeyen İç Asya**, Çev: Sadrettin Karatay, TDK Yay., Ankara, 1986.
- Liu Mau-Tsai, **Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri**, Çev: Ersel Kayaoğlu-Deniz Banoğlu, Selenge Yay., İstanbul, 2006.
- Mangaltepe, İsmail, **Bizans Kaynaklarında Türkler**, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2009.
- Marko Polo Seyahatnamesi**, Yay.Haz. Filiz Dokuman, Tercüman 1001 Temel Eser, byy. yok.
- Orkun, Hüseyin Namık, **Eski Türk Yazıtları**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936.
- Oy, Aydın, **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1972.
- Ögel, Bahaeddin, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.
- _____, **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1981.
- _____, **Türk Mitolojisi**, TDK Yay., Ankara, 1993².
- _____, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000⁴.
- Öner, Mustafa, **Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2009.
- Pirverdioğlu, Ahmet, 'Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği', **Türkler Ansiklopedisi**, C.III, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
- Safran, Mustafa, **Yaşadıkları Sahalarda Yazılan Lügatlere Göre Kuman Kıpçaklarda Siyasi, İktisadi, Sosyal ve Kültürel Yaşayış**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1993.
- Sakaoğlu, Saim - Duymaz, Ali, **İslamiyet Öncesi Türk Destanları**, Ötüken Yay., İstanbul, 2012⁷.
- Santaş, Eyüp, 'Göktürklerde Gelenekler ve Dini İnançlar', **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. 4, İzmir, 2000.

- Satuk Buğra Han Destanı**, Yay.Haz. İsmail Bilgin, Damla Yay., İstanbul, 2003.
- S.G. Agacanov, **Oğuzlar**, Çev: Ekber N.Necef-Ahmet Annaberdiyev, Selenge Yay., İstanbul, 2003².
- Şemsettin Sami, **Temel Türkçe Sözlük Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-i Türki**, Tercüman Yay., İstanbul, 1985.
- Şeşen, Ramazan, **İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, TTK Yay., Ankara, 2001².
- _____, **İbn Fadlan Seyahatnamesi**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2010.
- Taşagıl, Ahmet, **Göktürkler**, TTK Yay., Ankara, 2003².
- Tavkul, Ufuk, **Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2000.
- Toparlı, Recep - Hanifi, Vural - Karaatlı, Recep, **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 2007².
- Turan, Fikret, **Eski Oğuzca Sözlük Bahşayış Lügati**, Bay Yay., İstanbul, 2001.
- Turan, Osman, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, Türk Dünya Nizamının Milli, İslami ve İnsani Esasları**, Ötüken Yay., İstanbul, 2009.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yay., Ankara, 1998⁹.
- Türkiye Türkçesi'nden Azerbaycan Türkçesi'ne Büyük Sözlük**, Haz.Yaşar Akdoğan, Demir Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Uyanık, Osman, **Urum Türkçesi, İnceleme-Metin-Dizin**, Çizgi Yay., Konya, 2012.
- Uydu, Mualla, **Türk-İslam Bütünleşmesi**, Hamle Yay., İstanbul, 1995.
- W.Bang - Rahmeti, G.R., **Oğuz Kağan Destanı**, Burhaneddin Basımevi, İstanbul, 1936.
- Wilhelm Radloff, **Manas Destanı**, Yay.Haz.: Emine Gürsoy-Naskali, Türksoy Yay., Ankara, 1995.

Wilhelm Von Rubruk, **Moğolların Büyük Hanına Seyahat**, Çev: Ergin Ayan, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2012².

Yalçın, Alemdar, 'Eski Dönemlerden Anadolu'ya Türk Sosyal Dayanışma Kurumları', **Türkler Ansiklopedisi**, C.III, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Yusuf Has Hacib, **Kutadgu Bilig**, Terc. Reşit Rahmeti Arat, TTK Basımevi, Ankara, 1959.

Yuri Vasiliev, **Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük**, TDK Yay., Ankara, 1995.

21.Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1997.